

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

**Pohl'ad žiakov základných a stredných škôl na prejavy
extrémizmu, xenofóbie, rasizmu, diskriminácie
a na subkultúry mládeže**

Bratislava 2021

**Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z Ministerstva školstva, vedy, výskumu
a športu SR.
ISBN 978-80-89965-97-7**

ÚVOD

Zložitý proces globalizácie, politickej a hospodárskej transformácie priniesol so sebou mnoho negatív, na ktoré naša spoločnosť nebola dostatočne pripravená. Prejavujú sa v narastajúcich politických, sociálnych a ekonomických konfliktoch, ktoré ešte viac umocnila kríza spojená s pandémiou Covid-19. Zo sociologických výskumov, ktoré boli uskutočnené v poslednom období je známe, že sa zvýšil negatívny postoj voči iným národnostiam a niektorým etnickým skupinám.¹ Veľký problém predstavujú aj tisíce migrantov, ktorí opúšťajú svoje domovy a snažia sa dostať do Európy. Táto skutočnosť vytvára priestor pre existenciu rôznych hnutí, strán a zoskupení, ktoré sa snažia presadiť svoje zámery a ciele väčšinou spájané s rasistickými, xenofóbnymi, antisemitskými a inými nepriateľskými aktivitami namierenými voči cudzincom a členom minoritných skupín obyvateľstva.

Extrémizmus sa v súčasnosti stáva témou, ktorej sa venujú nielen médiá a odborníci, ale i laická verejnosť, pretože v niektorých krajinách sa opätovne dvíhajú vlny násilia založené na rasovej, politickej a náboženskej neznášanlivosti voči osobám odlišujúcim sa od majoritnej časti obyvateľstva. Vzniknutá situácia je výzvou vzdelávať najmä deti a mládež v duchu humanizmu, ľudských hodnôt a tolerance. Je nutné podchytiť mladú generáciu, zbaviť ju strachu z budúcnosti, naučiť ju aktívne zapájať sa do spoločenského diania a pracovného procesu. Len tak sa spoločnosť dokáže stmeliť a bojovať proti radikalizmu, extrémizmu, rasizmu a nárastu vnútorných konfliktov.²

Výskum bol zameraný na zistenie prejavov extrémizmu, xenofóbie, rasizmu a diskriminácie a na pohľad mladých ľudí na subkultúry mládeže. Vychádzal z Programového vyhlásenia súčasnej vlády a z pripravovanej Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024. Cieľom úlohy bolo zistenie názorov, postojov, informovanosti a osobných skúseností žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu, xenofóbie, rasizmu a diskriminácie a ich pohľad na subkultúry mládeže. Úloha nadviazala na riešenie problematiky intolerancie, násilia a extrémizmu u mladých ľudí, ktoré boli realizované v rokoch 2010, 2016, 2017, 2018 a 2019 tak, aby bolo možné zistené údaje navzájom porovnávať.

Výskum sa uskutočnil metódou dotazníkového zisťovania u žiakov základných a stredných škôl v rámci celého Slovenska. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl.

Terénny zber údajov zabezpečovala profesionálna agentúra, určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky.

¹ Mikulčíková, A.: Pravicový extrémizmus v Spolkovej republike Nemecko. Banská Bystrica : UMB, 2010. ISBN 978-80-8083-941-3, s. 5.

² Dudinský, I. – Dudinská, V. – Polačková, A.: Extrémizmus a radikalizmus. Staré fenomény v nových kontextoch. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1765-0, s. 5-6.

Výsledky boli interpretované v jednotlivých podsúboroch podľa stanovených demografických znakov (pohlavie, vek, ročník, typ školy, vzdelanie rodičov, národnosť, materinský jazyk, veľkosť bydliska a kraj) a spracované prostredníctvom štatistického programu SPSS.

1. Charakteristika výskumného súboru

Súbor respondentov – žiakov základných a stredných škôl tvorilo spolu 2 687 osôb. Dotazníky vyplnili častejšie dievčatá (1 356-50,5 %) než chlapci (1 331-49,5 %). Výskumu sa zúčastnili žiaci vo veku od 12 do 18 rokov. Respondenti mali najčastejšie 15 rokov (547-20,4 %). V nižšom počte vyplnili dotazníky aj opýtaní vo veku 16 (478-17,8 %), 14 (460-17,1 %), 17 (422-15,7 %) a 13 rokov (395-14,7 %). Najmenej žiakov malo 12 (224-8,3 %) a 18 rokov (161-6,0 %).

V súbore žiakov základných škôl vyplnilo dotazníky 1 270 (47,3 %) respondentov. V podsúbore žiakov stredných škôl sa do výskumu zapojilo 1 411 (52,7 %) osôb. Pri stredoškólakoch výraznejšie prevažovali žiaci stredných odborných škôl (976-68,9 %) než gymnazisti (441-31,1 %).

Výskumu v **základných školách** sa najčastejšie zúčastnili ôsmaci (461-36,3 %) a deviataci (438-34,4 %). Najmenej dotazníkov vyplnili siedmci (372-29,3 %).

V **stredných školách** sa do výskumu zapojili v približne rovnakom počte prváci (486-34,3 %) a tretiaci (485-34,2 %), pričom druháci (445-31,5 %) predstavovali približne tretinu tohto výberového súboru. V **gymnáziách** mali výraznú prevahu druháci (224-50,8 %, 1. ročník: 86-19,5 %, 3. ročník: 131-29,7 %), zatiaľ čo v **stredných odborných školách** vyplnili dotazníky najmä prváci (400-41,0 %, 2. ročník: 221-22,7 %, 3. ročník: 354-36,3 %).

Až 94,3 % (2 532) opýtaných uviedlo ako materinský jazyk slovenčinu. Len 87 (3,2 %) respondentov považovalo za svoj materinský jazyk maďarčinu, pričom len necelé percento oslovených žiakov takto označilo rusínsky (21-0,8 %) a rómsky jazyk (24-0,9 %). Oslovení žiaci používali v najnižšej miere v domácom prostredí ukrajinský (12-0,5 %) alebo iný materinský jazyk (11-0,4 %).

Najvyšší počet opýtaných mal trvalé bydlisko v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (728-27,1 %) a v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (722-26,9 %). Necelá štvrtina respondentov pochádzala z najmenších obcí (menej než 2 000: 624-23,2 %). Omnoho menej žiakov základných a stredných škôl žilo v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (316-11,8 %) a vo veľkomestách (viac ako 100 000: 297-11,0 %).

Najviac oslovených žiakov pochádzalo z Nitrianskeho kraja (391-14,6 %). Nižší počet respondentov, ktorí sa zapojili do výskumu, žil v Banskobystrickom (362-13,5 %), Prešovskom (360-13,4 %), Trenčianskom (356-13,2 %), Bratislavskom (340-12,7 %) a v Trnavskom kraji (316-11,8 %). Dotazníky v najnižšom počte vyplnili opýtaní pochádzajúci z Košického (292-10,8 %) a zo Žilinského kraja (270-10,0 %).

2. Rodinné prostredie a vzťahy respondentov k rovesníkom

Charakteristika rodinného prostredia

Rodina je malá sociálna skupina, ktorá predstavuje právny, legislatívny a partnerský vzťah nielen medzi manželmi navzájom, ale i medzi rodičmi a deťmi. Plní viaceré dôležité funkcie: biologicko-reprodukčná zabezpečuje pokračovanie prostredníctvom detí, ekonomická sa snaží o ekonomické zabezpečenie členov rodiny, socializačno-výchovná pomáha deťom pri začleňovaní sa do spoločnosti, utvára zvyky, postoje a zručnosti a dáva základy výchovy pre život v spoločnosti. Rodina zároveň vytvára priestor, v ktorom si človek naplňa svoje potreby istoty, bezpečia, lásky a sebarealizácie.³ V úplnej rodine žili až tri štvrtiny (75,5 %) respondentov a 12,4 % opýtaných pochádzalo z neúplnej rodiny. Asi 11,0 % žiakov základných a stredných škôl malo nevlastného otca alebo matku. Približne jedno percento (31-1,1 %) respondentov vyrastalo v pestúnskej rodine, u starších súrodencov alebo ich vychovávali starí rodičia.

Asi tri štvrtiny respondentov (chlapci: 75,8 %, dievčat: 75,1 %) vyrastali v úplných rodinách. Chlapci (12,3 %, dievčatá: 9,7 %) mali vo vyššom počte nevlastného otca alebo matku, dievčatá častejšie žili v neúplných (dievčatá: 13,7 %, chlapci: 11,0 %) alebo v náhradných rodinách (dievčatá: 1,5 %, chlapci: 0,9 %). S obidvomi vlastnými rodičmi žili najčastejšie najmladší respondenti. Nevlastného otca alebo matku mali najmä najstarší opýtaní. Žiaci vo veku 16 rokov vyrastali vo vyššej miere než ostatní v doplnených rodinách, zatiaľ čo v náhradných rodinách žili 14-roční respondenti.

Z uvedených údajov je zrejmé, že v úplných rodinách žili najmä opýtaní vo veku 12 a 13 rokov. Pri najstarších žiakoch bol zistený pomerne vysoký počet osôb z doplnených a z neúplných rodín a zároveň žilo v tejto skupine najmenej respondentov v úplných rodinách.

Tabuľka 1

Rodina	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
úplná	85,2	81,8	73,0	72,1	70,7	79,1	68,9
doplnená	8,1	8,9	10,9	12,8	11,7	9,2	16,8
neúplná	6,3	8,6	13,5	13,9	16,9	10,4	13,7
iné	0,4	0,7	2,6	1,2	0,7	1,3	0,6

V skupine žiakov stredných škôl žili v úplných rodinách výrazne častejšie gymnazisti (79,4 %, SOŠ: 70,7 %). Žiaci stredných odborných škôl pochádzali vo vyššom počte z neúplných (SOŠ: 13,6 %, G: 7,0 %) a z doplnených rodín (SOŠ: 14,7 %, G: 13,2 %), prípadne ich v náhradných rodinách vychovávali starší súrodenci, starí rodičia alebo pestúni (SOŠ: 1,0 %, G: 0,4 %). Prezentované zistenia potvrdili, že gymnazisti mali vytvorené omnoho lepšie rodinné zázemie než žiaci stredných odborných škôl.

S obidvomi vlastnými rodičmi žili najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom v najmenších obciach. Nevlastný otec alebo matka vychovával najmä respondentov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 000 do 100 000. V neúplných

³ Bakošová, Z. a kol.: Teórie sociálnej pedagogiky. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty. Bratislava : SPS SAV, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2, s. 80.

rodinách žili žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z najväčších miest. V najväčších aglomeračných jednotkách bol zaznamenaný aj najvyšší počet opýtaných z náhradných rodín. Z týchto zistení vyplynulo, že opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí žili najčastejšie v úplných rodinách a v najnižšom počte pochádzali z neúplných alebo z doplnených rodín. Respondenti s trvalým bydliskom vo veľkomestách vyrastali v najnižšej miere v úplných rodinách a vo vyššom počte než ostatní žili v neúplných alebo v náhradných rodinách.

Tabuľka 2

Rodina	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
úplná	79,9	76,7	74,3	70,9	70,7
doplnená	9,6	10,2	11,1	14,9	11,1
neúplná	9,3	11,8	13,8	13,3	16,2
iné	1,2	1,3	0,8	0,9	2,0

V úplných rodinách žilo viac než 80,0 % žiakov z Prešovského a zo Žilinského kraja, pričom v Košickom kraji rovnako odpovedalo len 67,5 % opýtaných. V Košickom kraji býval najvyšší počet respondentov z doplnených a z neúplných rodín. V náhradnej rodine a u príbuzných žili v najvyššej miere opýtaní z Bratislavského kraja. Prezentované zistenia potvrdili, že najvyšší počet respondentov z úplných rodín a najmenej žiakov z doplnených a z neúplných rodín bol zistený v Prešovskom kraji, pričom najhoršia situácia bola evidovaná v skupine opýtaných pochádzajúcich z Košického kraja.

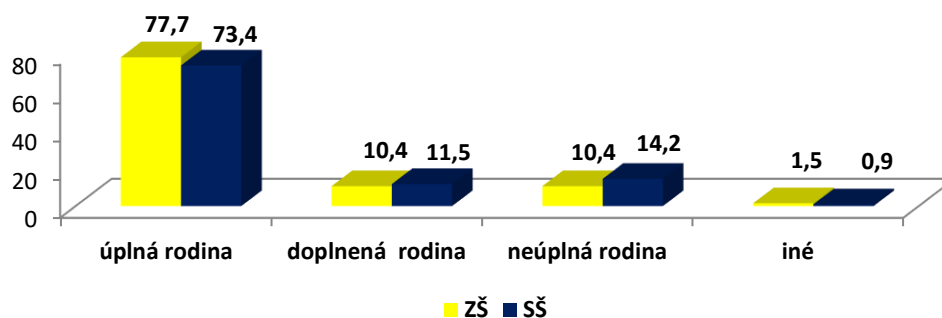
Tabuľka 3

Rodina	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
úplná	71,8	73,3	75,3	76,0	81,1	76,0	82,2	67,5
doplnená	11,5	13,3	10,7	11,8	9,6	9,7	7,8	14,0
neúplná	14,7	11,7	13,2	11,8	8,9	12,7	9,2	17,1
iné	2,0	1,7	0,8	0,4	0,4	1,6	0,8	1,4

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Z uvedených údajov vyplynulo, že žiaci základných škôl vyrastali častejšie v úplných rodinách. Stredoškoláci žili vo vyššom počte v neúplných a v doplnených rodinách, žiaci základných škôl boli vo vyššej miere vychovávaní v náhradných rodinách.

Graf 1 Rodinné prostredie respondentov vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že počet opýtaných, ktorí žili v úplných rodinách, sa od roku 2010 nezmenil. Znížil sa počet respondentov, ktorých vychovával iba otec alebo matka, prípadne vyrastali v náhradných rodinách. V sledovanom období sa však výrazne zvýšil počet opýtaných pochádzajúcich z doplnených rodín.

Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend v rodinách charakterizovaný častejším rozpadom rodiny než kedysi. Rozpad rodiny má za následok zvyšovanie počtu detí, ktoré vyrastajú v neúplných alebo v doplnených rodinách, čo môže v niektorých prípadoch negatívne ovplyvňovať ich psychický vývoj.

Tabuľka 4

Rodina	2010	2016	2017	2018	2019	2020
úplná	74,8	75,5	73,0	72,8	73,4	75,5
doplnená	5,9	7,1	11,7	10,8	12,2	11,0
neúplná	16,2	16,5	12,7	14,6	13,1	12,4
iné	3,1	0,9	2,6	1,8	1,3	1,1

Vzťahy v rodine

Emocionálna funkcia rodiny je veľmi dôležitá, pretože rodina vytvára pre dieťa potrebné citové zázemie, dáva mu pocit lásky, bezpečia a životnú istotu. Kladné vzťahy medzi všetkými členmi rodiny sú dôležitým predpokladom pre rozvoj emocionality človeka. Dlhodobé zlyhávajúce rodiny v emocionálnom uspokojení svojich členov vedie k výraznému nárastu tých jedincov, ktorí majú po celý život emocionálne problémy.⁴

Zistenie kvality medziľudských vzťahov v rodine bolo zaznamenané na základe subjektívneho hodnotenia respondentov. Viac než polovica opýtaných považovala rodinné vzťahy za dobré, aj keď sa u nich niekedy vyskytli nedorozumenia a 36,3 % respondentov ich označilo ako veľmi dobré. Len 5,3 % oslovených žiakov hodnotilo vzťahy v rodine negatívne a 1,6 % respondentov ich považovalo za veľmi zlé. Iba necelé percento opýtaných si s otcom alebo matkou rozumelo veľmi dobre, avšak nemali vybudovaný dobrý vzťah k druhému rodičovi. Z uvedeného vyplynulo, že až 92,5 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo rodinné vzťahy kladne, pričom 6,9 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky.

Vzťahy s rodičmi hodnotili o niečo pozitívnejšie dievčatá (93,9 %) než chlapci (92,2 %), ktorí častejšie vychádzali dobre iba s jedným rodičom (chlapci: 1,1 %, dievčatá: 0,2 %). S otcom a matkou si nerozumel približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (dievčatá: 5,9 %, chlapci: 6,7 %). Prezentované zistenia ukázali, že rodinné vzťahy považovali za lepšie dievčatá než chlapci, ktorí ich v mierne vyššej miere hodnotili negatívne.

S otcom a matkou najlepšie vychádzali respondenti vo veku 12, 13, 16 a 17 rokov. V skupine najstarších opýtaných rovnako odpovedalo len 88,2 % oslovených žiakov. S rodičmi si najčastejšie nerozumeli najstarší opýtaní. Inú odpoveď uvádzali žiaci vo veku 13 a 14 rokov. Zistené údaje potvrdili, že rodinné vzťahy najlepšie hodnotili 13-roční žiaci, pričom výrazné rezervy v tejto oblasti pociťovali najstarší respondenti.

⁴ Procházka, M.: Sociálna pedagogika. Praha : Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5, s. 110.

Príčinou týchto zistení môže byť snaha najstarších žiakov o prezentovanie vlastných názorov, túžba po samostatnosti, čo často spôsobuje problémy a hádky s rodičmi, od ktorých je mladý dospelý človek ešte závislý, pretože študuje v strednej škole.

Tabuľka 5

Vzťahy v rodine	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
dobré	93,7	93,4	91,5	91,9	93,1	93,8	88,2
zlé	5,8	5,4	7,4	7,9	6,5	5,5	11,2
iné	0,5	1,2	1,1	0,2	0,4	0,7	0,6

Porovnanie zistení medzi stredoškólakmi ukázalo, že s rodičmi lepšie vychádzali gymnazisti (94,4 %) než žiaci stredných odborných škôl (92,2 %). Zlé rodinné vzťahy uviedlo 7,3 % žiakov stredných odborných škôl a 5,3 % žiakov gymnázií. Inú možnosť v odpovedi použil len veľmi nízky počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 0,3 %, G: 0,5 %).

Vzťahy s rodičmi najpozitívnejšie hodnotili respondenti, ktorí mali otca (vysokoškolské vzdelanie: 94,3 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 93,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 89,0 %, základné vzdelanie: 82,7 %) aj matku s vysokoškolským vzdelaním (94,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 93,7 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 90,1 %, základné vzdelanie: 79,8 %). Rodinné vzťahy za zlé označili vo výrazne vyššej miere opýtaní, ktorí mali otca (základné vzdelanie: 16,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 9,6 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 6,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 5,5 %) aj matku (základné vzdelanie: 16,2 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 9,6 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 5,9 %, vysokoškolské vzdelanie: 5,6 %) so základných vzdelaním. Inú možnosť uvádzali vo vyššej miere žiaci, ktorí mali otca s neúplným stredoškolským vzdelaním (1,4 %, základné vzdelanie: 1,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 0,9 %, vysokoškolské vzdelanie: 0,4 %) a matku so základným vzdelaním (4,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 0,3 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 0,4 %, vysokoškolské vzdelanie: 0,8 %). Zo zistených údajov vyplynulo, že čím vyššie vzdelanie rodičia dosiahli, tým ich deti pozitívnejšie hodnotili rodinné vzťahy.

Rodinné vzťahy kladne hodnotili najmä opýtaní žijúci v Trnavskom, Žilinskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji. Najvyšší počet respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z Trenčianskeho, Bratislavského a z Košického kraja. Inú možnosť najčastejšie uvádzali žiaci s trvalým bydliskom v Prešovskom, Žilinskom a v Trenčianskom kraji. Možno konštatovať, že najlepšie rodinné vzťahy boli zaznamenané u žiakov základných a stredných škôl v Žilinskom a v Prešovskom kraji a s otcom a matkou si najmenej rozumeli žiaci pochádzajúci z Trenčianskeho kraja.

Tabuľka 6

Vzťahy v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
dobré	90,9	93,4	89,7	92,8	93,7	93,6	93,9	91,1
zlé	8,5	5,7	9,3	6,7	4,8	6,1	4,4	8,7
iné	0,6	0,9	1,0	0,5	1,5	0,3	1,7	0,2

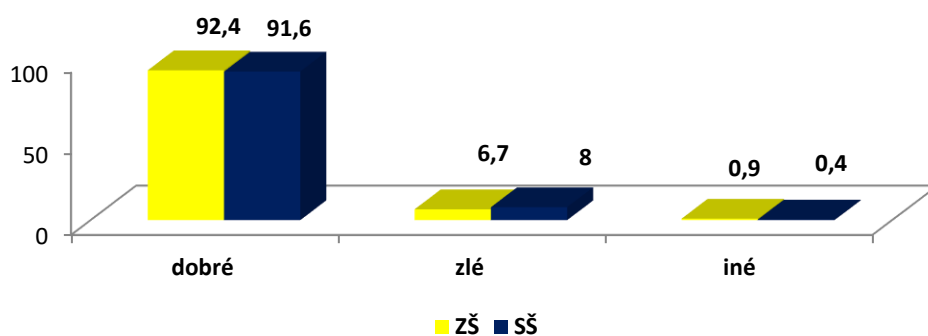
Vzťahy s rodičmi najlepšie hodnotili respondenti žijúci v úplných rodinách (95,1 %, neúplné rodiny: 87,3 %, doplnené rodiny: 84,1 %). Najvyšší počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z doplnených rodín (15,6 %, úplné rodiny:

4,5 %, neúplné rodiny: 11,7 %). Inú možnosť najčastejšie uvádzali žiaci vyrastajúci v neúplných rodinách (1,0 %, úplné rodiny: 0,4 %, doplnené rodiny: 0,3 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najlepšie podmienky pre emocionálny vývoj detí boli vytvorené v úplných rodinách, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine respondentov, ktorí mali nevlastného otca alebo matku. Prezentované zistenia potvrdili, že deti v pubertálnom veku bývajú často veľmi zraniteľné a rozchod alebo úmrtie blízkej osoby v rodine ich môže veľmi zasiahnuť.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že vzťahy v rodine pozitívne hodnotil približne rovnaký počet respondentov z oboch typov škôl, pričom stredoškooláci si v mierne vyššom počte s otcom alebo matkou nerozumeli. Inú možnosť častejšie uvádzali žiaci základných škôl. Kritickejší pohľad stredoškoolákov na rodinné vzťahy môže byť zapríčinený aj ich vekom, pretože je známe, že adolescenti nad vek 15 rokov majú tendenciu viac sa priblížiť k rovesníkom a odmietajú názory a pomoc zo strany dospelých.

Graf 2 Vzťahy v rodine podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2018 a 2020

Z komparácie zistených dát vyplynulo, že od roku 2010 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne. Len minimálne sa zvýšil počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, avšak klesol počet respondentov, ktorí dobre vychádzali len s jedným rodičom, prípadne uvádzali iný dôvod. Pozitívne je zistenie, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy v rodine za dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je významným faktorom ovplyvňujúcim vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.

Tabuľka 7

Vzťahy v rodine	2010	2016	2018	2020
dobré	91,8	93,0	92,4	92,5
zlé	6,2	6,0	7,0	6,9
iné	2,0	1,0	0,6	0,6

Vzťahy so spolužiakmi

Vzťahy medzi spolužiakmi patria k významným socializačným činiteľom v školskom prostredí. Trieda predstavuje pre dieťa formálnu sociálnu skupinu, do ktorej sa dostáva nezávisle od svojej vôle. Vplyv tejto rovesníckej skupiny na žiaka závisí od viacerých

sociálnych činiteľov – veku žiaka, miery jeho akceptácie spolužiakmi, úrovne jeho reputácie a od celkového postavenia v štruktúre skupinových vzťahov v triede. Pozícia žiaka v triednom kolektíve a miera obľúbenosti ovplyvňuje aj jeho sociálny vývin či už v pozitívnom alebo v negatívnom smere. Úspech pomáha upevniť jeho sociálne pozície v triede a začlenenie sa do kolektívu.⁵ Necelá polovica opýtaných si so spolužiakmi rozumela a kamarátili sa aj po skončení vyučovania a približne rovnaký počet respondentov mal síce s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy, ale mimo školského prostredia uprednostnili iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 7,4 % žiakov a 1,0 % respondentov považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali. Až 3,2 % opýtaných prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní a nezaujímajú ich.

Podrobnejšia analýza dát ukázala, že až 87,8 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Asi 8,4 % opýtaných si s rovesníkmi v triede nerozumelo a 3,8 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah. Z uvedeného je zrejmé, že títo respondenti mali problém nájsť si svoje miesto v triednom kolektíve, cítili sa osamotene, pretože spolužiaci ich z rôznych dôvodov neprijali medzi seba.

So spolužiakmi si lepšie rozumeli dievčatá (44,4 %, chlapci: 42,4 %), zatiaľ čo chlapci (45,2 %, dievčatá: 43,6 %) mali mimo školy aj iných kamarátov a kamarátky. S väčšinou rovesníkov v triede nevychádzalo dobre 7,8 % chlapcov a 6,9 % dievčat. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín bol v triednom kolektíve šikanovaný (chlapci: 0,9 %, dievčatá: 1,2 %), prípadne sa o svojich spolužiakov nezaujímal (chlapci: 3,7 %, dievčatá: 3,9 %). Prezentované zistenia potvrdili, že vzťahy so spolužiakmi hodnotili o niečo pozitívnejšie dievčatá, zatiaľ čo chlapci ich vo vyššej miere považovali za zlé.

Priateľské vzťahy so spolužiakmi si najčastejšie vytvorili najmladší opýtaní, respondenti vo veku 15 a 16 rokov dávali prednosť najmä kamarátom mimo školy. S väčšinou spolužiakov nevychádzali dobre žiaci vo veku 13 a 18 rokov. Šikanovanie zo strany spolužiakov pripustili najčastejšie najmladší a najstarší respondenti. Ľahostajnosť voči spolužiakom deklarovali najmä 13-roční žiaci. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že najlepšie vzťahy s rovesníkmi v triede si vytvorili respondenti vo veku 12 a 16 rokov, najstarší opýtaní si so spolužiakmi rozumeli najmenej. Je teda zrejmé, že vo vyšších ročníkoch stredoškolského štúdia sú mladí výraznejšie zaujatí riešením vlastnej budúcnosti a vzťahy so spolužiakmi vnímajú ako menej podstatné, dôraz kladú na kamarátske vzťahy vytvorené na základe záujmov mimo školského prostredia.

Tabuľka 8

Vzťahy so spolužiakmi	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
veľmi dobré	56,1	45,4	47,1	39,3	42,1	41,6	34,2
dobré	32,7	36,8	41,2	49,4	49,4	47,5	47,8
zlé	6,7	11,9	6,3	6,4	6,1	5,9	11,2
veľmi zlé	1,8	0,3	1,1	1,1	1,3	0,5	1,8
žiadne	2,7	5,6	4,3	3,8	1,1	4,5	5,0

⁵ Kalamárová, K.: Sociálne vzťahy detí v škole. In: Zborník vedeckovýskumných prác katedry pedagogiky 2. Banská Bystrica : PF UMB, 2006. ISBN 80-8083-321-4, s. 32-33.

So spolužiakmi si lepšie rozumeli gymnazisti (42,7 %, SOŠ: 38,8 %). Žiaci stredných odborných škôl mali častejšie iných priateľov (51,7 %, G: 45,9 %), ale nezáujem o rovesníkov v triede uvádzali vo vyššom počte gymnazisti (3,9 %, SOŠ: 2,2 %). Približne rovnaký počet opýtaných deklaroval nielen zlé vzťahy v triednych kolektívoch (SOŠ: 6,4 %, G: 6,6 %), ale i šikanovanie (zhodne po 0,9 %). Zo zistených dát vyplynulo, že žiaci stredných odborných škôl mali v triedach vytvorené o trochu lepšie vzťahy než gymnazisti, ktorí sa vo vyššej miere o svojich spolužiakov nezaujímal.

So spolužiakmi sa stretávali nielen v škole, ale i mimo nej najmä mladí ľudia zo Žilinského kraja. Priateľské vzťahy s rovesníkmi, s ktorými sa nestretávali v škole, preferovali opýtaní žijúci v Nitrianskom kraji. S väčšinou spolužiakov si najčastejšie nerozumeli respondenti pochádzajúci z Košického kraja. Na šikanovanie v triednom kolektíve upozorňovali žiaci základných a stredných škôl žijúci v Bratislavskom kraji. Názor, že spolužiaci sú im ľahostajní, prezentovali najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji. Prezentované zistenia potvrdili, že so spolužiakmi si najlepšie rozumeli žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Trenčianskeho a z Prešovského kraja; najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine mladých obyvateľov Košického a Banskobystrického kraja.

Tabuľka 9

Vzťahy so spolužiakmi	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
veľmi dobré	40,6	40,6	46,6	38,1	48,9	42,4	46,1	46,0
dobré	46,5	47,6	42,7	50,4	38,5	43,8	43,1	40,2
zlé	6,5	7,6	6,7	7,2	8,5	7,8	6,1	9,3
veľmi zlé	2,1	0,2	1,1	0,3	0,4	0,8	1,7	1,8
žiadne	4,3	4,0	2,9	4,0	3,7	5,2	3,0	2,7

Kamarátske vzťahy so spolužiakmi v triede i mimo nej udržiavali najmä respondenti so slovenskou a inou národnosťou. Priateľov, s ktorými sa stretávali mimo školského prostredia, si najčastejšie našli opýtaní s rusínskou národnosťou. Zlé vzťahy so spolužiakmi uvádzali v najvyššej miere žiaci z ukrajinskej a maďarskej menšiny, zatiaľ čo šikanovanie v triede priznávali najmä respondenti s rusínskou alebo inou národnosťou. Ľahostajnosť a nezáujem o spolužiakov deklarovali v najvyššom počte mladí Rómovia. Zo zistení vyplynulo, že najlepšie vzťahy so spolužiakmi si vybudovali žiaci základných a stredných škôl so slovenskou národnosťou, najhoršie vzťahy v triednych kolektívoch a nezáujem o spolužiakov boli zistené u respondentov s rómskou národnosťou. Príčinou týchto zistení môže byť problematické spolužitie Rómov s majoritnou časťou obyvateľstva, ktoré pramenia nielen z predsudkov, ale i často i z negatívnych skúseností, ktoré majú s Rómami. Táto situácia sa prejavuje aj v triednych kolektívoch. Žiaci veľakrát od spolužiakov z rómskeho etnika bočia, nie sú ochotní sedieť s nimi v jednej lavici a nechcú sa s nimi ani kamarátiť. To negatívne vplýva aj na rómske deti, ktoré sa cítia byť odstránené a diskriminované, čo prejavujú aj svojím správaním. Podľa Vašečku (2002) sú vzťahy a postoje majoritnej populácie k Rómom dlhodobo výrazne horšie než vzťahy k iným skupinám obyvateľstva. Značná časť Slovákov vníma Rómov ako príťaž, pričom tento pocit sa zintenzívňuje vtedy, ak sa nachádzajú v ich bezprostrednej blízkosti.⁶

⁶ Vašečka, M.: Čačipen pal a roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava : IVO, 2002. ISBN 80-88935-41-5, s. 37.

Tabuľka 10

Vzťahy so spolužiakmi	slovenská	maďarská	rusínska	rómska	ukrajinská	iná
veľmi dobré	44,0	34,6	26,3	29,4	33,3	43,5
dobré	44,3	44,4	57,4	41,2	41,7	36,3
zlé	7,1	13,6	5,3	11,8	16,7	9,1
veľmi zlé	8,0	3,7	10,5	0,6	0,3	9,1
žiadne	3,8	3,7	0,5	17,0	8,0	2,5

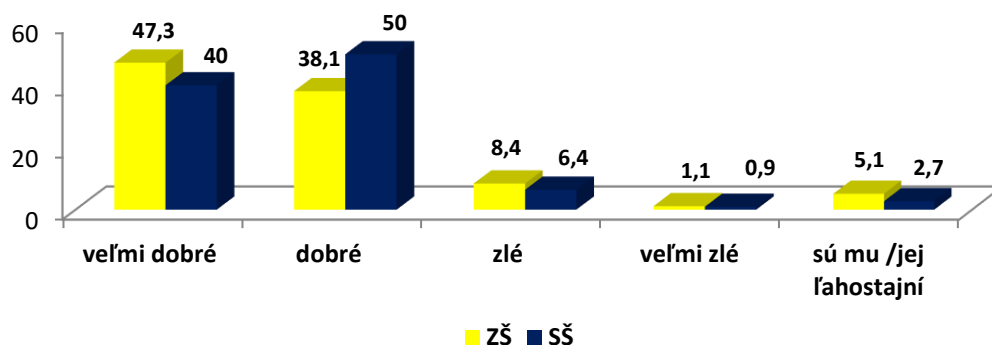
S rovesníkmi v triede lepšie vychádzali respondenti žijúci v úplných rodinách (44,7 %, doplnené rodiny: 40,3 %, neúplné rodiny: 37,8 %). Iných kamarátov uprednostnili najmä opýtaní pochádzajúci z neúplných rodín (45,0 %, úplné rodiny: 43,7 %, doplnené rodiny: 42,0 %). S väčšinou spolužiakov si nerozumeli žiaci, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (10,8 %, úplné rodiny: 7,8 %, neúplné rodiny: 8,7 %) a títo opýtaní častejšie než ostatní priznali, že rovesníci v triede ich šikanovali (doplnené rodiny: 2,7 %, úplné rodiny: 0,7 %, neúplné rodiny: 1,2 %). Respondenti z neúplných rodín (7,3 %, doplnené rodiny: 4,2 %, úplné rodiny: 3,1 %) sa vo výrazne vyššej miere o spolužiakov nezaujímal. Zo získaných údajov vyplynulo, že s rovesníkmi v triede najlepšie vychádzali žiaci, ktorých vychovávali obaja vlastní rodičia, pričom najhoršie vzťahy so spolužiakmi boli zaznamenané v skupine respondentov z doplnených rodín.

Respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, sa vo vyššom počte kamarátili so spolužiakmi v triede i po vyučovaní (dobré vzťahy: 44,7 %, zlé vzťahy: 26,9 %) a zároveň uprednostňovali rovesníkov mimo školského prostredia (dobré vzťahy: 44,8 %, zlé vzťahy: 40,1 %). Respondenti z rodín, kde kladné vzájomné vzťahy chýbali, si častejšie s väčšinou rovesníkov v triede nerozumeli (zlé vzťahy: 20,9 %, dobré vzťahy: 6,3 %), títo ich šikanovali (zlé vzťahy: 4,4 %, dobré vzťahy: 0,7 %), prípadne im boli ľahostajní (zlé vzťahy: 7,7 %, dobré vzťahy: 3,5 %). Zo zistených dát vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl, ktorí si s rodičmi rozumeli, omnoho lepšie vychádzali aj so spolužiakmi než opýtaní, ktorí nemali v rodinách vybudované pozitívne medziľudské vzťahy. Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že pokiaľ dieťa nedostane potrebnú pozitívnu citovú podporu v rodine, nevie si vybudovať dobré vzťahy ani s osobami, s ktorými žije vo svojom širšom okolí.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení ukázala, že so svojimi spolužiakmi lepšie vychádzali žiaci základných škôl. Stredoškooláci vo výrazne vyššej miere uprednostňovali kamarátov mimo školského prostredia. S rovesníkmi v triede si častejšie nerozumeli žiaci základných škôl, ktorým boli spolužiaci vo vyššej miere aj ľahostajní. So šikanovaním sa v triede stretol približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl. Z týchto údajov vyplynulo, že so spolužiakmi vychádzali lepšie stredoškooláci než žiaci základných škôl, ktorí si vo vyššom počte nedokázali nájsť svoje miesto v triednom kolektíve. so spolužiakmi si častejšie nerozumeli žiaci základných škôl. Výsledky výskumu naznačujú, že v základných školách na jednej strane pretrvávajú mimoriadne dobré vzťahy medzi spolužiakmi, na druhej strane sa trieda častejšie stáva aj miestom zlých vzťahov, násillia a šikanovania. Stredoškooláci viac uprednostňovali priateľské kontakty s rovesníkmi mimo školy, ktoré boli založené skôr na uskutočňovaní spoločných záujmov.

Graf 3 Vzťahy so spolužiakmi podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2018 a 2020

Zistené dáta ukázali, že od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí si vybudovali so spolužiakmi veľmi dobré vzťahy a zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí uprednostňovali kamarátov z mimoškolského prostredia. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy. Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorým spolužiaci ubližovali a mierne sa zvýšil počet respondentov, ktorým boli rovesníci v triedach ľahostajní. Prezentované výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2010 mierne zhoršili. Aj tieto výsledky poukazujú na skutočnosť, že násilie, ktoré neustále narastá a to aj v školskom prostredí, je aktuálnym problémom súčasnej doby.

Tabuľka 11

Vzťahy so spolužiakmi	2010	2018	2020
veľmi dobré, kamaráti sa aj mimo školy	54,6	46,6	43,4
dobré, ale mimo školy má iných kamarátov	34,8	40,3	44,4
s väčšinou spolužiakov si nerozumie	6,6	7,9	7,4
spolužiaci mu/jej ubližujú	1,0	1,9	1,0
spolužiaci sú mu/jej ľahostajní	3,0	3,3	3,8

Kamarátstvo s osobami inej etnicity

Vo výskume sme u žiakov základných a stredných škôl zisťovali, či majú medzi kamarátmi niekoho, kto má inú farbu pleti a etnický pôvod. Je potrebné si uvedomiť, že nie každý, kto takéto osoby pozná, je ochotný prijať ich aj za kamaráta. Priateľské vzťahy k viacerým osobám inej rasy a etnického pôvodu si vytvorilo 37,4 % respondentov a necelá štvrtina (22,9 %) opýtaných mala iba jedného takéhoto kamaráta. Rovesníkov, ktorí sa od ostatných odlišujú farbou pleti vôbec nepoznala asi tretina žiakov základných a stredných škôl, 3,5 % opýtaných neprejavilo záujem sa s takýmito osobami priateľiť a 8,2 % respondentov tieto osoby poznalo, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si 60,3 % opýtaných už vybudovalo priateľské kontakty s osobami odlišujúcimi sa od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, necelé 4,0 % žiakov základných a stredných škôl malo určité výhrady voči osobám inej rasy a etnicity. Je zrejmé, že títo respondenti mali voči rovesníkom, ktorí sa od majoritnej skupiny líšia farbou pleti určité predsudky, ktoré by mali prekonať.

Približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín (chlapci: 37,2 %, dievčatá: 37,5 %) mal viacerých kamarátov odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti, pričom jednu takúto osobu si obľúbilo 23,5 % chlapcov a 22,3 % dievčat. Kamaráta inej rasy a etnika častejšie nepoznali dievčatá (30,3 %, chlapci: 25,8 %), zatiaľ čo chlapci (4,5 %, dievčatá: 2,5 %) vo vyššej miere nemali záujem o kamarátstvo s osobami odlišujúcimi sa od ostatných. Takúto osobu poznalo, ale nekamarátilo sa s ňou, 9,0 % chlapcov a 7,4 % dievčat. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že chlapci aj dievčatá mali v približne rovnakej miere vybudované priateľské vzťahy s rovesníkmi z iného etnika alebo rasy, pričom chlapci sa častejšie odmietli s takýmito osobami kamarátiť. Viac priateľov z minoritnej skupiny občanov mali najmä najstarší opýtaní, pričom jedného priateľa odlišujúceho sa od ostatných si najčastejšie našli 17-roční respondenti. Oslovení 12-roční žiaci častejšie než ostatní takéto osoby vôbec nepoznali, ak aj poznali, nekamarátili sa s nimi. O priateľstvo s rovesníkmi z iného etnika nejavili záujem najmä respondenti vo veku 12 a 15 rokov. Uvedené dáta ukázali, že kamarátov odlišujúcich sa od majoritnej skupiny ľudí si našli najstarší respondenti, pričom negatívny postoj a nezáujem o priateľstvo s nimi deklarovali najčastejšie najmladší opýtaní. Príčinou môže byť strach z neznámych ľudí, najmä ak sa od ostatných odlišujú inou farbou pleti.

Tabuľka 12

Kamaráti inej rasy, etnika	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno, viac	25,7	35,4	33,9	37,3	40,8	42,7	44,7
áno, jeden	19,8	19,7	20,9	23,0	25,1	26,1	25,5
nie, pretože ich nepozná	35,6	33,7	30,2	26,1	25,7	23,0	23,6
o kamarátstvo nemá záujem	6,8	4,6	4,3	5,3	1,0	0,7	2,5
pozná, ale nekamarátia sa	12,1	6,6	10,7	8,3	7,4	7,5	3,7

Gymnazisti (42,6 %, SOŠ: 41,0 %) si vo vyššej miere našli viacerých kamarátov z inej rasy a etnika, pričom žiaci stredných odborných škôl (25,4 %, G: 24,3 %) mali častejšie len jedného takéhoto priateľa. Osoby odlišujúce sa od ostatných farbou pleti nepoznali častejšie gymnazisti (25,9 %, SOŠ: 23,8 %), zatiaľ čo žiaci stredných odborných škôl (7,6 %, G: 5,4 %) ich vo vyššom počte poznali, ale nekamarátili sa s nimi. S rovesníkmi s inou farbou pleti sa odmietol priateľiť približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl (SOŠ: 2,2 %, G: 1,8 %). Zo zistených údajov je zrejmé, že kamarátov odlišujúcich sa od majoritnej skupiny obyvateľstva mali v rovnakej miere žiaci stredných odborných škôl aj gymnazisti, a nezáujem o tieto priateľské vzťahy deklaroval taktiež približne rovnaký počet respondentov z oboch skupín.

Najvyšší počet opýtaných, ktorí mali niekoľko kamarátov inej rasy alebo etnika, pochádzal z Bratislavského a Košického kraja. Jedného takéhoto priateľa si najčastejšie našli respondenti Nitrianskeho kraja. Rovesníkov minoritnej skupiny osôb vôbec nepoznalo viac než 40,0 % respondentov v Žilinskom kraji, pričom v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji rovnako odpovedala len necelá štvrtina oslovených žiakov. Neochotu kamarátiť sa s osobami, ktoré sa od ostatných odlišujú farbou pleti, vyslovili najmä opýtaní z Košického kraja. Tieto osoby len z videnia najčastejšie poznali žiaci v Trnavskom kraji. Zistené údaje ukázali, že respondenti žijúci v Nitrianskom kraji mali častejšie než ostatní vytvorené priateľské vzťahy s osobami inej farby pleti, neochotu vytvárať kamarátstvo s týmito rovesníkmi prezentovali najmä z Košického kraja. Najmenej kamarátov iného etnika mali opýtaní pochádzajúci zo Žilinského kraja.

Tabuľka 13

Kamaráti inej rasy, etnika	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno, viac	44,4	28,5	32,9	39,7	26,7	40,9	39,2	44,5
áno, jeden	19,7	25,3	23,0	30,3	20,4	21,5	22,5	18,5
nie, pretože ich nepozná	23,2	28,5	34,0	22,8	41,5	24,3	28,1	25,0
o kamarátstvo nemá záujem	3,8	3,5	3,1	2,3	3,7	3,6	3,9	4,5
pozná, ale nekamarátia sa	8,9	14,2	7,0	4,9	7,7	9,7	6,3	7,5

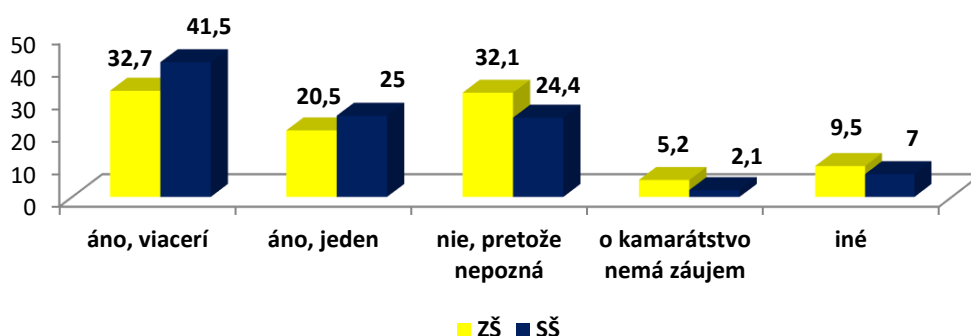
Viac kamarátov inej rasy a etnika si našli najmä respondenti z doplnených rodín (39,7 %, úplné rodiny: 37,0 %, neúplné rodiny: 37,5 %), pričom opýtaní žijúci v úplných rodinách (24,2 %, neúplné rodiny: 17,4 %, doplnené rodiny: 20,3 %) si častejšie našli jedného takéhoto priateľa. Rovesníkov s inou farbou pleti najčastejšie nepoznali žiaci pochádzajúci z neúplných rodín (33,0 %, doplnené rodiny: 20,3 %, úplné rodiny: 28,3 %). S osobami z inej etnickej skupiny alebo inej rasy sa odmietli priateľiť najmä opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (doplnené rodiny: 7,5 %, úplné rodiny: 2,8 %, neúplné rodiny: 4,5 %) a ktorí zároveň v najvyššej miere tieto osoby poznali, ale nekamarátia sa s nimi (doplnené rodiny: 12,2 %, úplné rodiny: 7,7 %, neúplné rodiny: 7,6 %). Z uvedených údajov vyplynulo, že najviac priateľov odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti mali respondenti z úplných rodín, pričom najmenej takýchto kamarátov si našli opýtaní z neúplných rodín. Respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, častejšie než ostatní nemali záujem o vybudovanie priateľských vzťahov s rovesníkmi inej rasy a etnika.

Respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy, si častejšie našli viacerých (dobré vzťahy: 37,7 %, zlé vzťahy: 36,8 %) alebo aspoň jedného kamaráta patriaceho k inej rase a etniku (dobré vzťahy: 23,6 %, zlé vzťahy: 13,2 %). Opýtaní, ktorí si s rodičmi nerozumeli, vo vyššej miere nepoznali osoby s odlišnou farbou pleti (zlé vzťahy: 30,2 %, dobré vzťahy: 27,9 %) a výrazne častejšie sa s nimi aj odmietali kamarátiť (zlé vzťahy: 10,4 %, dobré vzťahy: 2,8 %). Až 9,4 % žiakov, ktorí nemali v rodinách vybudované kladné rodinné vzťahy a 8,0 % respondentov, ktorí s otcom a matkou vychádzali dobre, rovesníkov patriacich k inej etnicite síce poznali, ale nepriatelili sa s nimi. Zo zistených údajov je zrejmé, že kamarátov odlišujúcich sa od majoritnej skupiny obyvateľstva si našli najmä žiaci základných a stredných škôl, ktorí si s otcom a matkou dobre rozumeli, zatiaľ čo respondenti, ktorí nemali v rodinách vybudované pozitívne citové zázemie, častejšie odmietali priateľstvo s rovesníkmi, ktorí sa od ostatných odlišovali farbou pleti.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškooláci si častejšie našli jedného alebo viacerých kamarátov s inou farbou pleti. Žiaci základných škôl boli vo vyššej miere ochotní kamarátiť sa s takouto osobou, ale nepoznali ju a zároveň vo vyššej miere týchto rovesníkov poznali len z videnia. Až 5,1 % žiakov základných škôl a 2,1 % stredoškoolákov nemalo záujem nadväzovať takého priateľstva. Prezentované zistenia potvrdili, že stredoškooláci mali výrazne viac priateľov odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti, avšak žiaci základných škôl omnoho častejšie deklarovali neochotu budovať s takýmito osobami kamarátske vzťahy. Bolo by potrebné, vysvetliť im pozitíva, ktoré multikultúrna spoločnosť prináša a poučiť ich o tom, že rovesník s inou farbou pleti je rovnocenný a nesmú ho diskriminovať.

Graf 4 Kamarát inej rasy a etnického pôvodu vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2010 len mierne klesol počet opýtaných, ktorí si našli viacerých kamarátov inej rasy alebo etnika, avšak zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali len jedného priateľa odlišujúceho sa od väčšiny ľudí farbou pleti. Znížil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí by sa s osobou inej rasy alebo etnika priatelili, avšak nepoznali ju a klesol aj počet respondentov, ktorí neboli ochotní nadviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy. V tomto roku sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí osoby s inou farbou pleti poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezintované zistenia ukázali, že za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí mali priateľov inej rasy alebo etnickej skupiny. Zistené údaje zároveň potvrdili, že od roku 2010 klesol počet respondentov, ktorí sa k osobám odlišujúcim sa od majoritnej populácie stavajú odmietavo, pričom najhoršia situácia bola zistená v roku 2016.

Tabuľka 14

Kamarát inej rasy, etnického pôvodu	2010	2016	2017	2018	2019	2020
áno, viacerí	41,0	39,6	42,8	34,9	39,5	37,4
áno, jeden	19,4	19,8	22,6	21,8	18,7	22,9
nie, pretože takéto osoby nepozná	33,6	29,7	25,6	34,6	33,1	28,0
nie, pretože o kamarátstvo nemá záujem	6,0	10,9	9,0	8,7	7,7	3,5
pozná, ale nekamarátia sa	0	0	0	0	1,0	8,2

Kamaráti, ktorí patria k extrémistom

Prirodzenou súčasťou dospievania jedinca je oslabovanie vplyvu rodičov a nadväzovanie sociálnych kontaktov s rovesníkmi s rovnakými záujmami. V tomto období sa adolescent začne odklňať od autorít a buduje si vlastnú identitu. Rovesníci predstavujú pre neho kľúčový socializačný faktor, ktorý ho sprevádza pri prechode z detstva do dospelosti. Z tohto hľadiska však môžu rovesníci pôsobiť na osobnosť jedinca nielen pozitívne, ale i negatívne. Ak sa dospievajúci človek začne stretávať s rovesníkmi, ktorí si osvojili extrémistické názory, je možné, že podľahne ich vplyvu a preberie ich názory, postoje aj vzorce správania. Motívom začlenenia sa do takejto skupiny môže byť strach z výsmechu, odmietnutia, ale i lojalita, obdiv a rozptýlenie zodpovednosti za spáchané činy.⁷ Na otázku, či majú respondenti kamarátov, ktorí patria k extrémistom, odpovedalo kladne 22,5 % žiakov základných a stredných škôl.

⁷ Moravcová, E. – Podaná, Z. – Buriánek, J.: Delikvence mládeže. Trendy a souvislosti. Praha : Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3, s. 115-116.

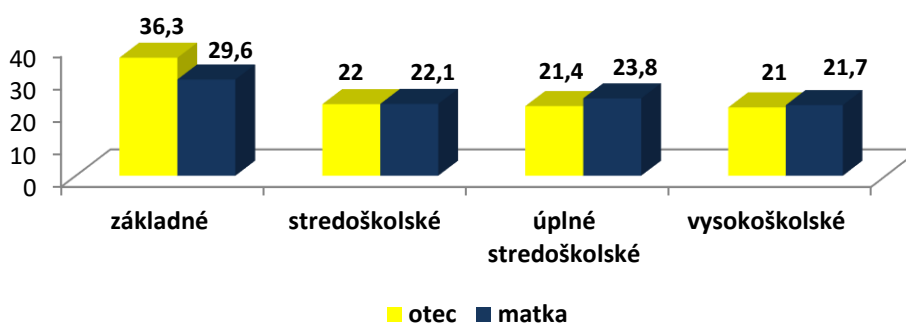
Viac než tri štvrtiny opýtaných nemali priateľov, ktorí by sa svojimi názormi a postojmi zaradili k členom extrémistických skupín. Domnievame sa, že najúčinnějšíou oblasťou minimalizovania rizikového správania, teda aj extrémizmu, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom prostredí. V danej oblasti je potrebné zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti jednotlivcov, na upevnenie pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať ich komunikačné zručnosti, naučiť ich budovať zdravé medzilidské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať ich odolnosť voči extrémizmu a jeho prejavom. Názor, že kamaráti patria k extrémistom, uvádzali častejšie chlapci (26,9 %) než dievčatá (18,3 %). Priateľov, ktorí si osvojili extrémistické názory, mali najčastejšie respondenti vo veku 18 rokov. S takýmito osobami neudržiavali kamarátske kontakty najmä 13-roční žiaci.

Tabuľka 15

Kamaráti patria k extrémistom	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno	21,1	18,8	21,7	22,3	23,4	23,5	31,3
nie	78,9	81,2	78,3	77,7	76,6	76,5	68,8

Priateľské vzťahy s členmi extrémistických skupín udržiavali v mierne vyššej miere žiaci stredných odborných škôl (24,5 %) než gymnazisti (23,4 %). S extrémistami sa priatelili najmä žiaci základných a stredných škôl, ktorých otcovia a matky mali základné vzdelanie. Tieto kontakty neudržiavali najmä respondenti, ktorí mali obidvoch rodičov s úplným stredoškolským vzdelaním. Z uvedených zistení vyplynulo, že výška dosiahnutého vzdelania pozitívne ovplyvňuje vzťahy detí k rovesníkom. Predpokladáme, že rodičia s vysokoškolským vzdelaním sa viac venujú svojim deťom a zaujímajú sa aj o ich kamarátov, čím môžu zamedziť vytvoreniu priateľských vzťahov s rovesníkmi, ktorí majú osvojené extrémistické názory. Je zaujímavé, že v skupine ostatných respondentov, boli zistené len minimálne rozdiely.

Graf 5 Kamaráti, ktorí patria k extrémistom vo vzťahu k vzdelaniu rodičov

Poznámka: V grafe sú znázornené iba kladné odpovede respondentov.

Názor, že niektorí kamaráti patria k členom extrémistických skupín, prezentovali najčastejšie opýtaní pochádzajúci z Trenčianskeho a z Bratislavského kraja, pričom v Nitrianskom kraji rovnako odpovedala necelá pätina respondentov. Záporne najčastejšie odpovedali žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji. Prezentované údaje potvrdili, že s členmi extrémistických skupín sa priatelili najmä opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji, najlepšia situácia bola zaregistrovaná u respondentov v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 16

Kamaráti patria k extrémistom	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	25,3	21,6	26,2	18,9	24,4	20,0	21,4	23,4
nie	74,7	78,4	73,8	81,1	75,6	80,0	78,6	76,6

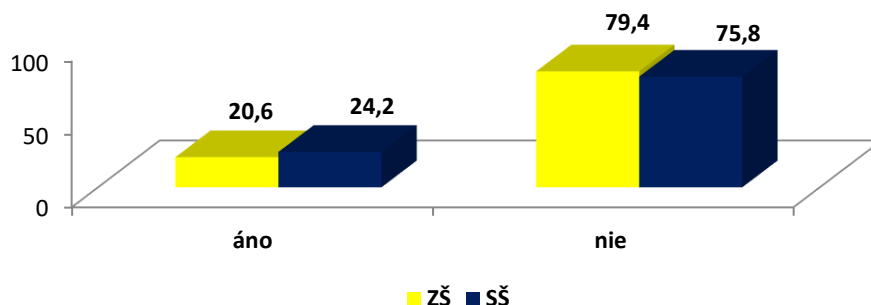
Priateľské vzťahy s členmi extrémistických skupín udržiavali najmä respondenti s rusínskou (31,6 %) a s inou národnosťou (30,0 %, slovenská: 22,3 %, maďarská: 23,8 %, rómska: 17,6 %, ukrajinská: 25,0 %). S týmito osobami sa najčastejšie nekamarátili opýtaní, ktorí sa hlásili k rómskej menšine (82,4 %, slovenská: 77,7 %, maďarská: 76,3 %, rusínska: 68,4 %, ukrajinská: 75,0 %, iná: 70,0 %). Zistenie korešponduje s údajmi, ktoré vypovedajú, že útoky extrémistov sú veľmi často namierené voči Rómom a cudzincom.

Žiaci žijúci v neúplných rodinách (24,1 %, úplné rodiny: 22,0 %, doplnené rodiny: 22,4 %) sa častejšie než ostatní kamarátili s extrémistami; opýtaní z úplných rodín (78,0 %, doplnené rodiny: 77,6 %, neúplné rodiny: 75,9 %) udržiavali tieto kontakty v najnižšej miere. Kamarátske vzťahy s členmi extrémistických skupín si vytvorili najmä respondenti žijúci v rodinách, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy (31,9 %, dobré vzťahy: 21,9 %). S extrémistami sa nepriatelilo až 78,1 % opýtaných, ktorí s rodičmi vychádzali dobre, zatiaľ čo v skupine respondentov, ktorí si s otcom a s matkou nerozumeli, rovnako odpovedalo len 68,1 % opýtaných. Výskumné zistenia ukázali, že priateľské vzťahy s extrémistami ovplyvnili aj vzťahy respondentov k spolužiakom. Opýtaní, ktorí neudržiavali priateľské kontakty s extrémistami (88,8 %, kamaráti sú extrémisti: 84,1 %) si so spolužiakmi rozumeli lepšie. Tí, ktorí sa kamarátili s extrémistami, viac uvádzali aj zlé vzťahy v triednom kolektíve (kamaráti sú extrémisti: 11,4 %, kamaráti nie sú extrémisti: 8,6 %) a častejšie sa o svojich spolužiakov nezaujímal (kamaráti sú extrémisti: 4,5 %, kamaráti nie sú extrémisti: 2,6 %).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Zistené údaje ukázali, že s extrémistami sa častejšie kamarátili stredoškólači než žiaci základných škôl. Na otázku odpovedalo záporne až 79,4 % žiakov základných škôl a asi tri štvrtiny (75,8 %) stredoškólačov.

Graf 6 Kamaráti, ktorí patria k extrémistom vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí takýchto priateľov nemali. Zo získaných dát sa zistilo, že najlepšia situácia je v tomto roku, čo je pozitívne.

Tabuľka 17

Kamaráti patria k extrémistom	2016	2017	2018	2019	2020
áno	28,5	31,8	24,4	30,1	22,5
nie	71,5	68,2	75,7	69,9	77,5

3. Prejavy extrémizmu v školskom prostredí

Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov

Prejavy extrémizmu sú čoraz častejším spoločenským fenoménom, pričom narúšajú najmä hodnoty ľudských práv a slobôd. Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že respondenti sa v škole stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, s nosením nebezpečných vecí a symbolov propagujúcich extrémizmus. Nižší počet opýtaných zažil agresívne správanie svojich rovesníkov a videl ich nosiť oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Respondenti v najnižšej miere potvrdili, že spolužiaci propagovali rôzne extrémistické aktivity a tlačoviny, ktoré tieto skupiny vydávali, prípadne sa osobne zúčastnili na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali.

Tabuľka 18

Prejavy extrémizmu zaznamenané v triede	Áno	Nie	Nevie	Mean
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	43,4	36,4	20,2	1,77
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	38,0	42,9	19,1	1,81
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	14,6	60,7	24,7	2,10
oblečenie propagujúce extrémizmus (trička, topánky)	13,0	63,1	23,9	2,11
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy...)	6,9	69,9	23,2	2,16
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	7,2	70,1	22,7	2,15
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	17,8	61,3	20,9	2,03
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	8,8	64,6	26,6	2,18
symboly propagujúce rasizmus (nápisy, tetovanie...)	13,6	64,7	21,7	2,08

Obidve skupiny opýtaných, avšak vo vyššej miere chlapci (44,2 %, dievčatá: 42,7 %) najčastejšie uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách. Dievčatá (38,5 %, chlapci: 37,6 %) zažili u rovesníkov najmä prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Chlapci sa vo vyššej miere stretli s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom (chlapci: 17,2 %, dievčatá: 12,1 %), videli u spolužiakov oblečenie (chlapci: 14,4 %, dievčatá: 11,8 %) a symboly propagujúce rasizmus (chlapci: 16,3 %, dievčatá: 11,0 %). Chlapci zároveň častejšie uvádzali, že rovesníci v triede mali pri sebe rôzne nebezpečné veci (chlapci: 20,2 %, dievčatá: 15,5 %), propagovali extrémistické tlačoviny (chlapci: 8,8 %, dievčatá: 5,0 %) a aktivity, ktoré tieto skupiny organizovali (chlapci: 8,9 %, dievčatá: 5,6 %), prípadne sa na nich aj zúčastnili (chlapci: 9,4 %, dievčatá: 8,1 %). Z uvedených zistení je zrejmé, že chlapci v triednych kolektívach častejšie zažívali prejavy extrémizmu než dievčatá. S prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb sa v triede najčastejšie stretli najmladší respondenti, zatiaľ čo ostatní opýtaní v najvyššej miere uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách. Najstarší žiaci častejšie než ostatní zaznamenali v triednom kolektíve agresívne správanie

s extrémistickým podtónom, propagáciu tlačovín, ktoré tieto skupiny vydávali, nosenie nebezpečných vecí, oblečenie s extrémistickými znakmi a symboly propagujúce tento nebezpečný jav. Títo respondenti spolu so 17-ročnými opýtanými zažili v triede propagovanie aktivít a dozvedeli sa o účasti spolužiakov na extrémistických podujatiach. Zistené údaje potvrdili, že s prejavmi extrémizmu sa u svojich spolužiakov najčastejšie stretli respondenti vo veku 17 a 18 rokov, pričom najlepšia situácia bola evidovaná v skupine žiakov vo veku 12 a 13 rokov.

Tabuľka 19

Prejavy extrémizmu zaznamenané v triede	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	34,7	37,0	40,0	40,0	42,9	57,8	52,2
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám	39,2	31,4	37,6	36,0	35,2	50,0	45,3
agresívne správanie s extrém. charakterom	11,2	16,0	16,8	15,7	9,9	14,9	18,6
oblečenie propagujúce extrémizmus	5,8	11,7	13,8	14,3	12,3	14,2	19,3
propagácia extrémistických tlačovín	7,1	4,6	7,2	6,6	6,1	8,5	9,9
propagácia extrémistických aktivít	4,9	5,6	5,7	6,0	7,1	11,6	11,2
nosenie nebezpečných vecí	9,9	19,5	18,5	16,3	17,8	18,7	24,8
účasť na extrémistických aktivitách	7,5	8,7	8,7	7,7	5,6	12,6	13,0
symboly propagujúce rasizmus	8,5	9,6	11,5	13,7	15,7	17,5	19,9

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Obidve skupiny opýtaných, avšak najmä gymnazisti (51,5 %, SOŠ: 43,9 %) uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci stredných odborných škôl zaznamenali u spolužiakov agresívne správanie s extrémistickým charakterom (SOŠ: 15,7 %, G: 9,1 %), propagovanie aktivít, ktoré tieto skupiny organizovali (SOŠ: 9,5 %, G: 8,4 %) a účasť spolužiakov na rôznych extrémistických podujatiach (SOŠ: 9,6 %, G: 7,9 %). Gymnazisti zažili v triednom kolektíve prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb (G: 40,9 %, SOŠ: 38,4 %) a propagáciu tlačovín, ktoré tieto skupiny vydávali (G: 7,9 %, SOŠ: 6,6 %). Približne rovnaký počet opýtaných v obidvoch typoch stredných škôl videl u spolužiakov oblečenie (SOŠ: 14,4 %, G: 14,1 %) a symboly propagujúce extrémizmus (SOŠ: 16,4 %, G: 16,1 %), ako aj rôzne nebezpečné veci (SOŠ: 18,0 %, G: 18,4 %). Zistené údaje potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl sa častejšie stretli s prejavmi extrémizmu u svojich spolužiakov než gymnazisti.

Opýtaní žijúci v Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji najčastejšie počuli od spolužiakov negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Respondenti z Trenčianskeho a z Košického kraja zažili v triednom kolektívne najmä prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Žiaci z Bratislavského kraja sa častejšie než ostatní stretli s propagáciou extrémistických aktivít, s účasťou rovesníkov na týchto podujatiach a s nosením nebezpečných vecí. Žiaci v Trnavskom kraji zažili u spolužiakov agresívne správanie s extrémistickým podtónom, videli ich nosiť oblečenie a symboly propagujúce extrémizmus. Žiaci v Žilinskom kraji sa u spolužiakov stretli vo zvýšenej miere s propagovaním extrémistických tlačovín. Z uvedených zistení vyplynulo, že prejavy extrémizmu u spolužiakov zažili najmä žiaci z Bratislavského a z Trnavského kraja, zatiaľ čo opýtaní s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Žilinskom kraji mali najmenej týchto negatívnych skúseností.

Tabuľka 20

Prejavy extrémizmu v triede	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	45,3	48,1	43,3	44,5	35,6	43,6	46,7	35,3
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám	37,6	39,9	45,5	37,3	32,6	37,0	39,3	37,3
agresívne správanie s extrém. charakterom	15,5	19,4	18,5	9,7	11,6	11,4	17,3	13,4
oblečenie propagujúce extrémizmus	14,4	16,5	13,8	10,5	11,5	11,1	14,0	13,0
propagácia extrémistických tlačovín	7,4	7,3	6,2	5,9	8,9	7,5	6,4	5,8
propagácia extrémistických aktivít	9,7	7,3	7,3	6,2	7,5	5,3	6,7	8,6
nosenie nebezpečných vecí	24,5	21,3	22,2	15,9	13,3	13,0	16,7	15,1
účasť na extrémistických aktivitách	12,6	6,4	8,5	7,2	8,2	8,6	7,1	12,0
symboly propagujúce rasizmus	15,9	18,4	11,5	12,0	11,5	14,1	12,8	13,0

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Všetci respondenti sa v najvyššom počte stretli u spolužiakov s negatívnymi vyjadreniami o rase a etnických skupinách. Žiaci stredných škôl vo vyššej miere zaznamenali v triede prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, oblečenie propagujúce tento negatívny jav, zviditeľňovanie extrémistických aktivít, podujatí a tlačovín. Okrem toho častejšie videli u svojich rovesníkov extrémistické symboly, nápisy, tetovanie a iné nebezpečné veci. Žiaci základných škôl sa v triede stretli s extrémistickým agresívnym správaním, pričom obidve skupiny žiakov v približne rovnakom počte zaznamenali účasť spolužiakov na týchto podujatiach. Prezentované zistenia potvrdili, že všetky prejavy extrémizmu boli omnoho častejšie zaznamenané u stredoškolákov, než u žiakov základných škôl.

Zo zistených dát je zrejmé, že v stredných školách je nutné venovať viac pozornosti najmä preventívnym opatreniam, ale je potrebné venovať čas aj rozhovorom so žiakmi, aby pedagógovia poznali názory a postoje žiakov a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi korigovať.

Tabuľka 21

Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov vo vzťahu k typu školy	ZŠ	SŠ
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	40,3	46,2
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	35,9	39,9
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	15,6	13,6
oblečenie propagujúce extrémizmus (trička, topánky)	11,6	14,3
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy)	6,5	8,2
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	5,5	8,8
nosenie nebezpečných vecí (nože, pátky, boxery...)	17,4	18,5
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	8,4	9,1
symboly propagujúce extrémizmus (nápisy, tetovanie...)	10,6	16,3

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí od spolužiakov počuli negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali rôzne prejavy nenávisti voči určitým skupinám, stretli sa s propagovaním ich tlačovín a aktivít. Klesol počet žiakov, ktorí v triednom kolektíve videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci, symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj účasť na ich aktivitách.

V sledovanom období sa nezmenil počet opýtaných, ktorí u rovesníkov videli oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, okrem oblečenia propagujúceho extrémizmus, čo je považované za pozitívne zistenie.

Tabuľka 22

Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov	2016	2017	2018	2019	2020
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	49,4	62,9	49,7	70,0	43,4
prejavy nenávisťi voči niektorým skupinám	50,2	68,5	44,2	64,2	38,0
agresívne správanie s extrém. charakterom	38,2	57,8	44,5	60,6	14,6
oblečenie propagujúce extrémizmus	13,0	26,4	9,9	26,6	13,0
propagácia extrémistických tlačovín	8,4	13,2	11,2	14,9	6,9
propagácia extrémistických aktivít	11,7	15,6	20,4	17,0	7,2
nosenie nebezpečných vecí	25,2	33,0	17,4	32,1	17,8
účasť na extrémistických aktivitách	10,4	13,3	16,1	15,1	8,8
symboly propagujúce rasizmus	15,6	29,4	9,3	26,0	13,6

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Frekvencia výskytu prejavov extrémizmu

S prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí často stretlo 10,3 % opýtaných, občas ich zažilo až 63,7 % respondentov. Len necelá tretina (26,0 %) žiakov základných a stredných škôl prezentovala názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy vôbec nevyskytovali. Chlapci (12,4 %, dievčatá: 8,1 %) sa vo vyššom počte stretli v triedach s častými prejavmi extrémizmu, dievčatá ich vo vyššej miere zažili občas (dievčatá: 65,6 %, chlapci: 62,0 %). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (dievčatá: 26,3 %, chlapci: 25,6 %) nemal tieto negatívne skúsenosti. Zo zistených údajov vyplynulo, že s prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí stretli častejšie chlapci než dievčatá.

Najstarší opýtaní zažili vo vyššom počte v triedach časté prejavy extrémizmu, pričom 17-roční respondenti vo vyššej miere ich občasný výskyt. S týmto závažným negatívnym javom sa nikdy nestretlo viac než 40,0 % žiakov vo veku 12 rokov, zatiaľ čo v skupine najstarších respondentov rovnako odpovedalo len 12,4 % opýtaných. Tieto zistenia ukázali, že prejavy extrémizmu zažili v školskom prostredí najčastejšie stredoškoláci vo veku 17 a 18 rokov, pričom v najnižšej miere ich videli najmladší opýtaní. Na základe zistených údajov možno konštatovať, že so zvyšujúcim sa vekom respondentov sa zároveň zvyšoval aj počet opýtaných, ktorí sa v triednom kolektíve stretli s týmto negatívnym javom.

Tabuľka 23

Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
často	8,1	7,8	6,5	10,8	11,8	11,6	20,5
občas	49,8	58,3	63,9	64,4	64,5	73,2	67,1
vôbec	42,1	33,9	29,6	24,8	23,7	15,2	12,4

Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 12,2 %, G: 12,7 %) videl v triedach časté prejavy extrémizmu. Občas sa s nimi stretli najmä žiaci stredných odborných škôl (70,3 %, G: 66,1 %). Tento závažný negatívny jav nezažila

viac než pätina (21,1 %) gymnazistov a 17,5 % žiakov stredných odborných škôl. Uvedené zistenia ukázali, že prejavy extrémizmu poznali vo vyššej miere žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Častý výskyt prejavov extrémizmu deklarovali najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Občas ich v škole zažili opýtaní pochádzajúci z väčších miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Názor, že v ich triede sa nevyskytujú žiadne prejavy extrémizmu, prezentovali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v najmenších obciach. Prezentované údaje ukázali, že prejavy extrémizmu v školskom prostredí zažili najčastejšie respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, pričom najlepšia situácia bola evidovaná v skupine opýtaných žijúcich v najmenších obciach. Príčinu týchto zistení vidíme v skutočnosti, že respondenti pochádzajúci z malých aglomeračných jednotiek sa navzájom dobre poznajú a je zrejmé, že o týchto negatívnych prejavoch by sa skoro dozvedeli ich rodičia. Opýtaní pochádzajúci z veľkých miest žijú vo väčšej anonymite a navzájom sa často nepoznajú, čo im dáva väčšie šance na to, aby ich správanie s extrémistickými prejavmi nebolo potrestané.

Tabuľka 24

Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
často	10,1	9,4	11,1	10,8	10,1
občas	61,2	65,7	61,6	68,0	65,3
vôbec	28,7	24,9	27,3	21,2	24,6

Časté extrémistické prejavy zažili v školskom prostredí najmä respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Trenčianskom a v Košickom kraji. Názor, že prejavy extrémizmu sa v triede vyskytli len občas, prezentovali najčastejšie žijúci v Nitrianskom kraji. Tieto negatívne skúsenosti nemala asi tretina oslovených žiakov pochádzajúcich zo Žilinského kraja, pričom v Nitrianskom a v Košickom kraji rovnako odpovedala len necelá štvrtina opýtaných. Z uvedených údajov je zrejmé, že prejavy extrémizmu zažili v školskom prostredí najčastejšie respondenti z Bratislavského a z Košického kraja, pričom v najnižšej miere sa s nimi stretli opýtaní s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji.

Tabuľka 25

Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
často	11,8	10,8	11,5	8,7	9,3	10,5	8,6	11,3
občas	64,1	64,6	60,7	68,3	59,1	60,7	66,4	65,1
vôbec	24,1	24,6	27,8	23,0	31,6	28,8	25,0	23,6

Respondenti s rómskou národnosťou zaznamenali vo vyššej miere než ostatní v triednom kolektíve časté, aj občasné prejavy extrémizmu. S týmito negatívnymi prejavmi sa nikdy nestretli najmä opýtaní ukrajinskej národnostnej menšiny. Z týchto zistení vyplynulo, že prejavy extrémizmu v triednom kolektíve zažili najmä mladí Rómovia, pričom v najnižšom počte sa s nimi u spolužiakov stretli žiaci s ukrajinskou národnosťou. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že mnohé rasistické útoky, ktoré boli na Slovensku medializované, boli namierené voči Rómom. Zrejme táto situácia v nižšej miere pretrváva v niektorých základných a stredných školách dodnes.

Tabuľka 26

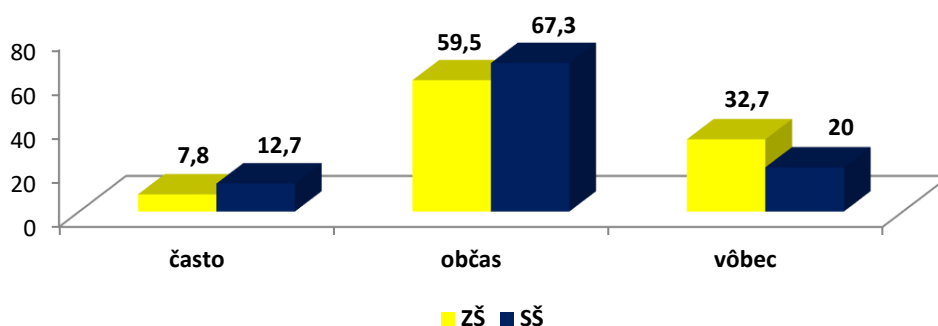
Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	slovenská	maďarská	rusínska	rómska	ukrajinská	iná
často	10,4	9,9	5,3	11,8	5,0	6,2
občas	63,5	67,9	68,0	70,6	50,0	65,0
vôbec	26,1	22,2	26,7	17,6	45,0	28,8

Časté prejavy extrémizmu zažili v triede vo výrazne vyššej miere respondenti žijúci v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy (zlé vzťahy: 21,3 %, dobré vzťahy: 9,5 %). Občas sa s nimi stretli opýtaní, ktorí s rodičmi vychádzali dobre (64,2 %, zlé vzťahy: 59,0 %). Tento závažný negatívny jav nezažila necelá tretina (26,3 %) žiakov, ktorí si s otcom a s matkou rozumeli a 9,7 % opýtaných, ktorí nemali vo svojich rodinách vybudované dobré vzťahy. Uvedené zistenia ukázali, že prejavy extrémizmu poznali vo vyššej miere žiaci žijúci v rodinách, kde chýbali pozitívne medziľudské vzťahy. Respondenti, ktorých kamaráti patrili k členom extrémistických hnutí, vo výrazne vyššom počte než ostatní videli v triede časté (kamaráti sú extrémisti: 25,2 %, kamaráti nie sú extrémisti: 5,9 %), aj občasné (kamaráti sú extrémisti: 62,1 %, kamaráti nie sú extrémisti: 54,4 %) prejavy extrémizmu. Tieto negatívne skúsenosti nemalo len 12,7 % oslovených žiakov, ktorí udržiavali priateľské kontakty s členmi týchto hnutí, pričom v skupine respondentov, ktorých kamaráti nepatrili k extrémistom, rovnako odpovedala viac než tretina (39,7 %) opýtaných.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Zistené údaje potvrdili, že stredoškólači sa vo vyššom počte stretli s častými aj s občasnými prejavmi extrémizmu. Názor, že v ich triede sa nevyskytovali, prezentovala viac než tretina žiakov základných škôl a iba pätina stredoškólačov. Zo zistených údajov vyplynulo, že prejavy extrémizmu v školskom prostredí zažili vo výrazne vyššej miere stredoškólači než žiaci základných škôl. Aj tieto zistenia poukazujú na nutnosť realizovania preventívnych opatrení v stredných školách, pretože sa ukázalo, že v tomto type škôl dochádza výrazne častejšie k prejavom extrémizmu.

Graf 7 Výskyt prejavov extrémizmu vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že oproti zisteniam z roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí videli v škole časté aj občasné prejavy extrémizmu. Výrazne klesol počet respondentov, ktorí ich nezažili vôbec. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že oproti zisteniam z roku 2016 bol zaznamenaný výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí

mali skúsenosti s prejavmi extrémizmu a zároveň za celé sledované obdobie najmenej žiakov nemalo tieto zlé skúsenosti. V tomto roku bol zistený najvyšší počet respondentov, ktorí sa v školskom prostredí stretli s prejavmi extrémizmu a zároveň najnižší počet žiakov takého zážitky nemal. Túto negatívnu situáciu by mohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo aj k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.

Tabuľka 27

Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	2016	2017	2018	2019	2020
často	5,6	7,8	4,7	8,4	10,3
občas	34,0	54,6	34,7	48,4	63,7
vôbec	60,4	37,6	60,6	43,2	26,0

Vnímanie prejavov extrémizmu vyskytujúcich sa v okolí

Až 26,0 % respondentov nezaregistrovalo vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu a 15,6 % opýtaných daná problematika nezaujímal. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo až 40,2 % žiakov a 15,8 % respondentov sa s nimi stotožnilo len niekedy. Pozitívne stanovisko prezentovalo iba 2,4 % opýtaných a zrejme títo mladí ľudia s prejavmi extrémizmu súhlasili. Príčinou tejto negatívnej skutočnosti môže byť súčasná, nie veľmi dobrá ekonomická situácia v spoločnosti, zlé skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami inej rasy alebo etnika, ako aj nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb. Žiadne prejavy extrémizmu vo svojom okolí nezaznamenalo 25,7 % chlapcov a 26,7 % dievčat, pričom približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín (chlapci: 15,7 %, dievčatá: 15,3 %) sa o danú problematiku nezaujímal. S prejavmi extrémizmu nesúhlasili najmä dievčatá (43,0 %, chlapci: 37,3 %), zatiaľ čo občasný nesúhlas prejavilo 17,8 % chlapcov a 13,7 % dievčat. Pozitívny postoj k týmto prejavom vyjadrilo 3,5 % chlapcov a iba 1,3 % dievčat. Zistené údaje ukázali, že chlapci sa výrazne častejšie stotožnili s prejavmi extrémizmu než dievčatá.

Extrémistické prejavy vo svojom okolí nezaregistrovali najmä respondenti vo veku 12 rokov, nezáujem najčastejšie deklarovali najstarší opýtaní. S takýmito prejavmi nesúhlasili v najvyššej miere žiaci vo veku 16 a 17 rokov. Najstarší respondenti častejšie vyjadrili nielen občasný nesúhlas, ale i svoj pozitívny postoj. Zistené údaje ukázali, že s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí súhlasili najmä najstarší opýtaní, pričom najlepšia situácia bola zaznamenaná u respondentov vo veku 12 rokov.

Tabuľka 28

Postoj žiakov k prejavom extrémizmu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
nesúhlasí s nimi	35,4	38,0	41,5	36,4	45,2	42,7	39,8
niekedy s nimi súhlasí	9,4	11,1	11,1	18,6	14,9	23,2	23,0
súhlasí s nimi	0,9	2,3	3,3	2,6	1,5	1,7	6,2
nezaujíma sa	10,3	13,9	14,6	17,6	15,1	17,1	18,6
nezaregistroval/a ich	43,9	34,7	29,6	24,9	23,4	15,4	12,4

Žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte než gymnazisti nezaznamenali vo svojom okolí prejavy extrémizmu, prípadne sa o ne nezaujímal. Nesúhlasné stanovisko mala až necelá polovica gymnazistov a viac než tretina žiakov stredných

odborných škôl. S extrémistickými prejavmi občas súhlasil približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl, pričom žiaci stredných odborných škôl ich vo výrazne vyššej miere prijali kladne. Zo zistení je zrejmé, že žiaci stredných odborných škôl vnímali prejavy extrémizmu vo svojom okolí omnoho pozitívnejšie než ich rovesníci v gymnáziách. Príčinou môže byť skutočnosť, že žiaci stredných odborných škôl sa dostali do kontaktu s extrémistami častejšie než gymnazisti a viac kontaktov na extrémistov uvádzali vo vyššej miere chlapci. V stredných odborných školách študuje omnoho viac chlapcov než na gymnáziách, kde majú prevahu dievčatá. Taktiež študijný program gymnázií je viac zameraný na humanitné predmety a je v nich viac priestoru na témy zamerané na extrémizmus a jeho nebezpečné prejavy. Gymnazisti tak majú viac možností diskutovať na túto tému, osvojiť si pravdivé argumenty, získať lepší prehľad o jeho negatívnych stránkach, a tým aj možnosť osvojiť si pravdivejší a objektívny názor na tento nebezpečný jav.

Tabuľka 29

Postoj k prejavom extrémizmu, ktoré sa vyskytujú v okolí	SOŠ	G
nesúhlasí s nimi	38,2	48,1
niekedy s nimi súhlasí	19,4	19,5
súhlasí s nimi	3,1	0,7
nezaujíma sa	18,2	14,3
nezaregistroval/a ich	21,1	17,4

Extrémizmus vo svojom okolí nezaregistrovala viac než tretina respondentov pochádzajúcich zo Žilinského a z Banskobystrického kraja. Nezaujem o danú problematiku deklarovali najmä žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji. S prejavmi extrémizmu najčastejšie nesúhlasili respondenti žijúci v Nitrianskom a v Prešovskom kraji. Občas sa s nimi stotožnili opýtaní z Banskobystrického kraja. Prejavy extrémizmu pozitívne vnímali najmä respondenti z Košického kraja, zatiaľ čo v Banskobystrickom a v Nitrianskom kraji rovnako odpovedalo najmenej opýtaných. Uvedené údaje ukázali, že prejavy extrémizmu vo svojom okolí najčastejšie odsudzovali žiaci žijúci v Nitrianskom kraji, pričom pozitívne ich vnímali najmä respondenti pochádzajúci z Banskobystrického a z Košického kraja.

Tabuľka 30

Postoj k prejavom extrémizmu v okolí	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
nesúhlasí s nimi	39,4	38,3	40,2	46,5	37,4	37,6	42,2	37,7
niekedy s nimi súhlasí	16,8	14,9	17,1	12,5	13,0	19,3	15,6	17,1
súhlasí s nimi	2,1	3,5	2,0	1,5	1,9	1,4	2,2	5,1
nezaujíma sa	17,6	18,7	12,9	16,6	15,2	10,3	15,0	16,8
nezaregistroval/a ich	24,1	24,7	27,8	22,8	32,6	31,4	25,0	23,3

Žiadne prejavy extrémizmu vo svojom okolí nezaznamenali najmä respondenti z úplných rodín (27,3 %, neúplné rodiny: 22,0 %, doplnené rodiny: 21,3 %). Nezaujem najčastejšie deklarovali opýtaní z neúplných rodín (18,0 %, úplné rodiny: 15,1 %, doplnené rodiny: 15,6 %). S prejavmi extrémizmu nesúhlasili žiaci z úplných rodín (41,0 %, doplnené rodiny: 36,3 %, neúplné rodiny: 39,9 %). Opýtaní z doplnených rodín častejšie než ostatní vyjadrili nielen občasný nesúhlas (doplnené rodiny: 21,7 %, úplné rodiny: 14,5 %, neúplné rodiny: 18,3 %), ale aj svoj pozitívny postoj (doplnené

rodiny: 5,1 %, úplné rodiny: 2,1 %, neúplné rodiny: 1,8 %). Zistené údaje ukázali, že s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí sa najčastejšie stotožnili respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku; najlepšia situácia bola zaznamenaná u opýtaných z úplných rodín. Toto zistenie korešponduje s tvrdením autoriek Bočákovej a Tomášikovej (2012), ktoré medzi jedincov ohrozených extrémizmom zaradili najmä ľudí z typicky sociálne zlého rodinného prostredia, ako je rozvrátená rodina, striedanie druhov a družiek u rodičov, nefunkčné rodiny, detí z citovo extrémne chladných rodín, ľudí sklamaných alebo neuznávaných svojím okolím túžiacich po naplnení života.⁸

Respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (26,6 %, zlé vzťahy: 19,2 %) častejšie vo svojom okolí nezaznamenali žiadne prejavy extrémizmu, pričom opýtaní z rodín, kde si rodičia deti nerozumeli (18,0 %, dobré vzťahy: 15,3 %) sa vo vyššej miere o tieto negatívne javy nezaujímal. Nesúhlasné stanovisko k nim malo až 40,9 % opýtaných z rodín, kde boli vybudované pozitívne medziľudské vzťahy a viac než tretina (32,8 %) žiakov, ktorí s otcom a matkou nevychádzali dobre. Respondenti vyrastajúci v rodinách, kde absentovali dobré vzájomné vzťahy, častejšie vyjadrili nielen občasný súhlas (zlé vzťahy: 24,0 %, dobré vzťahy: 15,1 %), ale i svoj pozitívny postoj k týmto negatívnym prejavom (zlé vzťahy: 6,0 %, dobré vzťahy: 2,1 %). Z uvedených zistení je zrejmé, že žiaci, ktorí s rodičmi nevychádzali dobre, vnímali prejavy extrémizmu vo svojom okolí omnoho pozitívnejšie než ich rovesníci, ktorí mali s otcom a matkou vytvorené pozitívne vzájomné vzťahy. Zrejme dospievajúce deti, ktoré nenašli pozitívnu citovú podporu v domácom prostredí ju hľadali u svojich rovesníkov, ktorí by ich prijali medzi seba a sú ochotní sa im vo všetkom prispôbiť. Túto situáciu využívajú rôzne extrémistické skupiny, ktoré ponúkajú mladým ľuďom nielen možnosť zapojiť sa do ich diania, ale i pocit, že sú v týchto skupinách prijatí a akceptovaní.

Prejavy extrémizmu vo svojom okolí vždy (kamaráti patria k extrémistom: 5,5 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 1,5 %), alebo občas (kamaráti patria k extrémistom: 27,8 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 12,3 %) pozitívne vnímali respondenti, ktorí mali priateľov patriacich k členom tohto hnutia. Nesúhlasné stanovisko deklaroval približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (kamaráti nepatria k extrémistom: 40,1 %, kamaráti patria k extrémistom: 40,2 %). Žiaci základných a stredných škôl, ktorí nemali kamarátov s extrémistickými názormi, sa o tieto negatívne javy výrazne častejšie nezaujímal (kamaráti nepatria k extrémistom: 15,9 %, kamaráti patria k extrémistom: 13,9 %), alebo ich ani vo svojom okolí nezaregistrovali (kamaráti nepatria k extrémistom: 30,1 %, kamaráti patria k extrémistom: 12,7 %). Prezentované zistenia potvrdili výrazný vplyv rovesníckej skupiny na osobnosť adolescentov a zároveň poukázali na nebezpečenstvo, ktoré priateľstvo s extrémistami predstavuje.

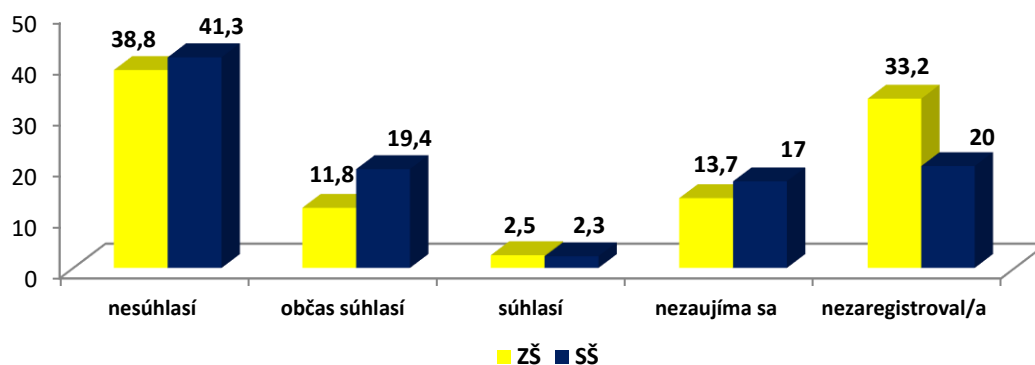
Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl vo výrazne vyššej miere nezaznamenali vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu, pričom stredoškoláci sa o ne nezaujímal. Stredoškoláci častejšie prezentovali nielen nesúhlasné stanovisko, ale zároveň sa častejšie s extrémistickými prejavmi občas stotožnili. Pozitívne vnímanie prejavov extrémizmu deklaroval približne

⁸ Bočáková, O. – Tomášiková, A.: Extrémizmus a jeho podoby. In: Zborník prednášok bezpečnosť, extrémizmus, terorizmus. 2012. Bratislava : Požiarnotechnický a expertízny ústav MV SR, 2013. ISBN 978-80-89608-08-9, s. 60.

rovnaký počet oslovených žiakov z obidvoch typov škôl. Uvedené údaje ukázali, že žiaci stredných škôl s prejavmi extrémizmu, ktoré videli vo svojom okolí, častejšie súhlasili, a sú teda touto ideológiou viac ohrození než žiaci základných škôl.

Graf 8 Postoj respondentov k prejavom extrémizmu vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí vo svojom okolí nezaznamenali žiadne extrémistické prejavy a aj počet respondentov, ktorí o ne nejavili záujem. Zároveň sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí nesúhlasili. Okrem toho v sledovanom období výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stotožnili vždy alebo občas. Zo získaných údajov vyplynulo, že situácia sa od roku 2016 výrazne zlepšila, zaznamenaný bol nižší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili či už občas alebo vždy. Zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí extrémistické prejavy odmietali, prípadne ich vo svojom okolí nezaregistrovali alebo sa o ne nezaujímal.

Tabuľka 31

Postoj k prejavom extrémizmu, ktoré sú v okolí	2016	2017	2018	2019	2020
nesúhlasí s nimi	32,5	34,2	30,2	30,0	40,2
niekedy s nimi súhlasí	21,2	18,2	13,2	14,8	15,8
súhlasí s nimi	9,8	4,8	3,2	3,1	2,4
nezaujíma sa	13,3	15,2	12,5	9,7	15,4
nezaregistroval/a ich	23,2	27,6	40,9	42,4	26,2

Osobné skúsenosti žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu

Prejavy extrémizmu sa môžu odohrávať v rôznom prostredí. Niektorí respondenti ich mohli zažiť osobne v škole, v triede, v rovesníckej skupine, doma alebo na ulici, iní ich videli v televíznom vysielaní, prípadne sa s nimi stretli na internete a na sociálnych sieťach. Až 55,0 % opýtaných sa s prejavmi extrémizmu stretlo na internete a na sociálnych sieťach, viac než tretina respondentov ich zažila v škole (33,2 %) alebo na ulici (32,3 %). V televíznom vysielaní ich videlo 18,3 % opýtaných a 15,1 % oslovených žiakov ich zažilo v rovesníckej skupine. Len 2,6 % respondentov získalo tieto negatívne skúsenosti v domácom prostredí. S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretlo 17,9 % respondentov a až 8,9 % opýtaných si na tieto situácie nedokázalo spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných a stredných škôl zažili prejavy extrémizmu nielen na internete a na sociálnych sieťach, ale i v škole a na ulici.

S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretlo zhodne viac než 18,0 % chlapcov, aj dievčat (18,3 %, dievčatá: 18,4 %), pričom dievčatá (9,8 %, chlapci: 8,1 %) si častejšie na tieto situácie nevedeli spomenúť. Obidve skupiny respondentov, avšak vo vyššej miere dievčatá (55,8 %, chlapci: 54,2 %), zažili prejavy extrémizmu na internete a na sociálnych sieťach. Chlapci sa s nimi vo vyššom počte stretli v škole (35,2 %, dievčatá: 31,3 %), v rovesníckej skupine (chlapci: 16,9 %, dievčatá: 13,3 %) a na ulici (chlapci: 32,8 %, dievčatá: 31,8 %). Približne rovnaký počet opýtaných získal tieto negatívne skúsenosti doma (chlapci: 2,9 %, dievčatá: 2,2 %), prípadne ich videl v televízii (dievčatá: 18,4 %, chlapci: 18,3 %). Zistené údaje ukázali, že s prejavmi extrémizmu mali viac skúseností chlapci než dievčatá.

Tabuľka 32

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	Chlapci	Dievčatá
škola	35,2	31,3
rovesnícka skupina	16,9	13,3
doma	2,9	2,2
ulica	32,8	31,8
internet	54,2	55,8
TV, médiá	18,3	18,4
nikde	18,3	17,4
nevie	8,1	9,8

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Všetci respondenti, najmä najstarší žiaci zažili prejavy extrémizmu najčastejšie na internete a na sociálnych sieťach. Žiaci vo veku 17 rokov sa s nimi stretli v škole, na ulici a videli ich aj prostredníctvom televízneho vysielania. Žiaci vo veku 18 rokov ich častejšie zažili v rovesníckej skupine a v domácom prostredí. Najmladší respondenti nemali žiadne skúsenosti s prejavmi extrémizmu a vo vyššej miere si nevedeli na tieto situácie spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že najviac skúseností s prejavmi extrémizmu mali respondenti vo veku 17 a 18 rokov a najlepšia situácia bola v skupine najmladších.

Tabuľka 33

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
škola	24,7	29,6	25,7	34,4	37,0	41,5	37,9
rovesnícka skupina	10,8	11,9	12,0	17,4	15,9	15,4	26,1
doma	2,7	2,8	1,1	3,5	2,7	1,4	5,6
ulica	14,3	21,5	24,8	36,7	37,9	44,7	43,4
internet	35,0	44,3	49,3	54,7	59,0	69,7	75,8
TV, médiá	15,7	9,6	17,6	18,1	17,6	28,0	23,0
nikde	27,4	25,1	22,6	15,5	15,9	9,5	9,3
nevie	20,2	12,2	9,3	8,2	7,5	4,5	2,5

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Gymnazisti častejšie zažili prejavy extrémizmu na internete, v škole a na ulici. Žiaci stredných odborných škôl zas v partii rovesníkov. Opýtaní z oboch typov škôl ich v rovnakej miere videli v televízii a zažili doma. Žiadne skúsenosti s prejavmi extrémizmu nemalo 14,0 % žiakov stredných odborných škôl a 11,1 % gymnazistov a približne 6,0 % opýtaných si na tieto situácie nevedelo spomenúť. Zo zistených dát

vyplývalo, že gymnazisti mali viac osobných skúseností s prejavmi extrémizmu. Príčinou môže byť skutočnosť, že viac vedeli o prejavoch extrémizmu a boli na ne vnímavejší, zatiaľ čo žiaci stredných odborných škôl ich viac tolerovali a nepripisovali im dôležitosť.

Tabuľka 34

Miesta, kde sa stretli s prejavmi extrémizmu	G	SOŠ
škola	39,0	36,3
rovesnícka skupina	16,3	17,1
doma	2,3	2,9
ulica	42,2	39,0
internet	68,0	62,2
TV, médiá	22,0	21,3
nikde	11,1	14,0
nevie	6,1	6,3

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Na internete a na sociálnych sieťach získali skúsenosti s prejavmi extrémizmu najčastejšie respondenti pochádzajúci z Nitrianskeho kraja. V školskom prostredí sa s nimi stretli najmä opýtaní žijúci v Bratislavskom, Trenčianskom a v Nitrianskom kraji. Respondenti pochádzajúci z Banskobystrického kraja ich zažili v rovesníckej skupine. Necelá štvrtina žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji videla prejavy extrémizmu v televízii, z domáceho prostredia ich poznali najmä respondenti s trvalým bydliskom v Košickom kraji. Na ulici sa s týmito negatívnymi javmi stretla viac než tretina žiakov pochádzajúcich z Nitrianskeho a Banskobystrického kraja. Osobné skúsenosti nemala asi štvrtina opýtaných zo Žilinského kraja. V Nitrianskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji rovnako odpovedalo len 15,0 % oslovených žiakov. Na tieto nepríjemné situácie si nepamätali najmä respondenti žijúci v Banskobystrickom kraji. Možno konštatovať, že najviac osobných skúseností s prejavmi extrémizmu mali respondenti pochádzajúci z Banskobystrického a z Nitrianskeho kraja, najlepšia situácia bola zistená u opýtaných žijúcich v Žilinskom kraji.

Tabuľka 35

Miesta, kde sa stretli s prejavmi extrémizmu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
škola	36,5	34,5	36,0	36,1	25,2	31,5	35,8	27,1
rovesnícka skupina	15,6	14,6	15,7	13,8	12,6	17,1	15,6	15,1
doma	2,4	1,6	1,1	3,3	1,5	3,3	2,8	4,5
ulica	28,5	29,1	32,3	36,4	30,0	36,2	34,5	29,5
internet	55,6	55,1	54,8	59,1	47,8	55,0	55,6	54,8
TV, médiá	20,6	18,4	17,4	16,4	18,1	18,0	23,3	13,7
nikde	17,9	18,7	18,3	15,6	23,3	15,7	15,0	18,5
nevie	3,8	8,9	9,3	8,2	8,9	14,6	8,6	8,8

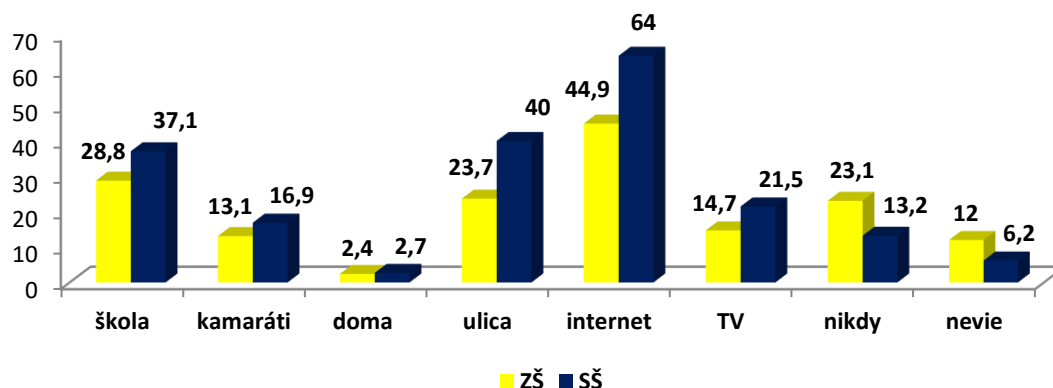
Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov, avšak najmä stredoškólači zažili prejavy extrémizmu na internete a na sociálnych sieťach. Žiaci stredných škôl získali tieto negatívne skúsenosti vo vyššom počte v škole, v rovesníckej skupine, na ulici alebo ich videli

v televíznom vysielaní. V domácom prostredí sa s nimi stretol približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl. Žiaci základných škôl vo výrazne vyššom počte nemali tieto negatívne skúsenosti, prípadne si na tieto situácie nevedeli spomenúť. Prezentované údaje potvrdili, že stredoškooláci mali s prejavmi extrémizmu výrazne viac skúseností než žiaci základných škôl.

Graf 9 Osobné skúsenosti respondentov s prejavmi extrémizmu podľa typu školy

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet žiakov, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli nielen na internete a na sociálnych sieťach, ale i v škole a na ulici. Znížil sa iba počet opýtaných, ktorí ho zažili v domácom prostredí, pričom sa nezmenil iba počet žiakov, ktorí ich videli v rovesníckej skupine.

Tabuľka 36

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	2016	2017	2018	2019	2020
škola	20,2	18,7	11,2	19,1	33,2
rovesnícka skupina	14,9	14,4	8,8	13,4	15,1
doma	5,2	3,6	2,2	3,3	2,6
ulica	25,6	24,2	18,6	22,7	32,3
internet	16,6	32,3	20,6	30,2	55,0
TV, médiá	30,5	28,6	37,5	26,2	18,3
nikde	22,4	20,8	23,3	17,0	17,9
nevie	0,5	0,6	0,8	1,9	8,9

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

4. Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

Záujem žiakov o témy venované extrémizmu, rasizmu, národnostným menšinám, tolerancii...

Multikultúrnu výchovu chápeme ako súčasť moderného poňatia výchovy a vzdelávania, ako proces, prostredníctvom ktorého si jednotlivci vytvárajú spôsob pozitívneho vnímania kultúr odlišných od ich vlastnej a naučiť sa regulovať svoje správanie k príslušníkom iných kultúr. Cieľom multikultúrnej výchovy je naučiť žiakov chápať

a akceptovať iné kultúry a naučiť sa s nimi žiť. V podstate je to snaha o úspešnú socializáciu jedinca v pluralitnej európskej spoločnosti, učí ich nepresadzovať si vlastné záujmy a svoju kultúru nepovažovať za niečo cennejšie než sú hodnoty iných kultúr.⁹

Pri sledovaní prejavov extrémizmu nás zaujímalo, či respondenti majú možnosť získať v školskom prostredí pravdivé a objektívne informácie o tomto negatívnom jave. Okrem toho sme zisťovali, či majú žiaci základných a stredných škôl záujem o tieto témy, prípadne, o ktorej téme by chceli byť viac informovaní. Všetky témy venované problematike extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a tolerancii, ktoré je možné zhrnúť aj pod názvom prosociálna výchova, oslovia 43,2 % respondentov. Len jednu tému z celého spektra preferovalo 6,5 % žiakov základných a stredných škôl a ukázalo sa, že táto problematika nezaujímal asi polovicu (50,3 %) opýtaných.

Z odpovedí respondentov (118 – 4,4 %), ktorí bližšie špecifikovali jednotlivé témy, vyplynulo, že najviac ich zaujala problematika rasizmu (72). Opýtaní vo výrazne nižšom počte preferovali témy o tolerancii (17), extrémizme (13) a národnostných menšinách (12), pričom len vo veľmi malej miere ich zaujala problematika antisemitizmu (4).

Celý okruh tém venovaných problematike extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a tolerancie zaujal najmä dievčatá (51,4 %, chlapci: 34,7 %). Konkrétna téma oslovila približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín (chlapci: 6,2 %, dievčatá: 6,7 %), pričom chlapci (59,1 %, dievčatá: 41,9 %), vo výrazne vyššom počte neprejavili o danú problematiku žiadny záujem. Z uvedených zistení vyplynulo, že témy venované extrémizmu, národnostným menšinám, rasizmu, antisemitizmu a tolerancii oslovia viac dievčatá než chlapci.

Súbor tém venovaných problematike extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a tolerancie zaujal vo výrazne vyššej miere respondentov vo veku 16 rokov. Jedna konkrétna téma oslovila najmä trinásťročných žiakov. O danú problematiku neprejavilo záujem až 64,6 % opýtaných vo veku 12 rokov, pričom v skupine šesťročných žiakov sa rovnako vyjadriло najmenej respondentov. Z uvedených zistení je zrejmé, že otázky extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu vo výrazne vyššej miere oslovili opýtaných vo veku 16 rokov, pričom najnižší záujem prejavili najmladší respondenti.

Tabuľka 37

Záujem o témy venované extrémizmu, rasizmu, tolerancii...	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
zaujíma sa o všetky témy	32,3	38,2	36,4	47,0	49,8	46,9	48,8
zaujíma sa len o jednu tému	3,1	9,9	8,9	6,9	6,1	2,8	5,0
nie, nezaujíma sa	64,6	51,9	54,7	46,1	44,1	50,3	46,3

Celkový okruh tém venovaných problematike extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a tolerancie zaujal vo výrazne vyššej miere gymnazistov (58,3 %) než žiakov stredných odborných škôl (44,7 %). Konkrétna téma oslovila približne rovnaký počet opýtaných (G: 5,0 %, SOŠ: 4,9 %). O danú problematiku

⁹ Bakošová, Z. a kol.: Teórie sociálnej pedagogiky. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty. Bratislava : SPS SAV, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2, s. 77

neprejavila záujem až polovica žiakov stredných odborných škôl a 36,7 % gymnazistov. Z uvedených zistení je zrejmé, že otázky extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu vo výrazne vyššej miere oslovili žiakov gymnázií než ich rovesníkov v stredných odborných školách.

Záujem o všetky témy patriace do oblasti prosociálnej výchovy prejavili najmä respondenti s ukrajinskou národnosťou. Získanie poznatkov z konkrétnej oblasti preferovali v najvyššom počte opýtaní z rusínskej národnostnej menšiny. Názor, že spomenuté témy ich neoslovili, deklarovali najmä mladí Rómovia. Zistené údaje ukázali, že o tieto zaujímavé témy prejavili záujem najmä respondenti s ukrajinskou národnosťou, zatiaľ čo najmenej pozornosti im venovali opýtaní hlásiaci sa k rómskemu etniku. Príčinou týchto zistení môže byť celkový nezáujem väčšiny rómskych detí o školu a učivo, pretože je známe, že mnohé z nich nechodia pravidelne do školy, majú veľa zameškaného, nerozumejú učivu, ktoré im nemá doma kto vysvetliť, z čoho potom pramení aj ich totálna rezignácia a nezáujem nielen o školu a o vzdelávanie, ale i o zlepšenie svojej ťažkej situácie.

Tabuľka 38

Záujem o témy venované extrémizmu, rasizmu...	slovenská	maďarská	rusínska	rómska	ukrajinská	iná
zaujíma sa o všetky témy	43,2	44,4	42,2	33,3	47,1	36,4
zaujíma sa len o jednu tému	6,5	6,2	15,8	2,7	2,5	9,1
nie, nezaujíma sa	50,3	49,4	42,0	64,0	50,4	54,5

O všetky spomenuté témy prejavili záujem najmä respondenti žijúci v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji. Konkrétna téma oslovila v najvyššej miere opýtaných z Prešovského kraja. Názor, že žiadna z predložených tém nie je zaujímavá, prezentovali najčastejšie žiaci s trvalým bydliskom v Trenčianskom, Žilinskom a v Trnavskom kraji. Zistené údaje potvrdili, že témy patriace do oblasti prosociálnej výchovy najviac oslovili opýtaných žijúcich v Nitrianskom kraji, pričom najnižší záujem prejavili žiaci pochádzajúci z Trenčianskeho kraja.

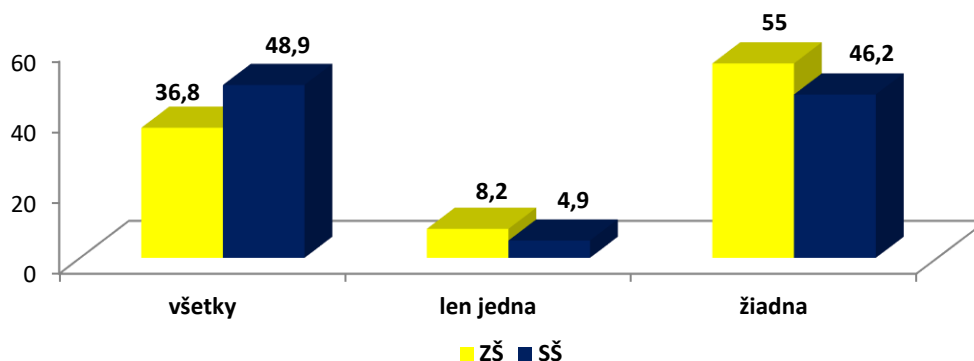
Tabuľka 39

Záujem o témy venované extrémizmu, rasizmu, tolerancii...	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
zaujíma sa o všetky témy	42,6	39,6	39,2	51,4	40,0	48,6	37,8	44,5
zaujíma sa len o jednu tému	7,1	5,7	5,6	6,1	4,4	7,7	10,6	3,4
nie, nezaujíma sa	50,3	54,7	55,2	42,5	55,6	43,7	51,6	52,1

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Porovnanie výsledkov potvrdilo, že stredoškolákov výrazne častejšie oslovili všetky témy patriace do oblasti prosociálnej výchovy, zatiaľ čo žiaci základných škôl preferovali iba niektorú z uvedených tém. Nezáujem o problematiku extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu deklarovala viac než polovica žiakov základných škôl a 46,1 % stredoškolákov. Z uvedeného možno konštatovať, že stredoškoláci sa omnoho častejšie zaujíмали o danú problematiku, pričom väčšinu žiakov základných škôl táto závažná téma vôbec neoslovila.

Graf 10 Záujem žiakov o témy extrémizmu podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2018 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorých zaujali všetky témy a znížil sa počet žiakov, ktorí preferovali jednu špecifickú oblasť. Zároveň klesol aj počet respondentov, ktorých problematika extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu vôbec nezaujala. Uvedené zistenia ukázali, že v súčasnosti sa žiaci základných a stredných škôl vo vyššom počte zaujímali o témy patriace do oblasti multikultúrnej výchovy, pričom ich oslovil najmä celý súbor týchto tém.

Tabuľka 40

Záujem žiakov o témy extrémizmu, rasizmu, tolerancii...	2010	2016	2018	2020
zaujali ho/ju všetky témy	36,8	32,8	42,1	43,2
zaujala ho/ju len jedna téma	10,3	12,3	8,0	6,5
nezaujala ho/ju žiadna z uvedených tém	52,9	54,9	49,9	50,3

Dostatok informácií o prejavoch extrémizmu na Slovensku

Vytvorenie správnych názorov a postojov mladých ľudí je často podmienené získaním dostatočného množstva objektívnych informácií. Významnou úlohou školy je odovzdať mladých ľuďom dostatok poznatkov o histórii, naučiť ich analyzovať myšlienky, ktoré extrémizmus hlása a propaguje, vštepiť im morálne hodnoty spojené s toleranciou a pochopením pre iné kultúry a naučiť ich kriticky myslieť. Je potrebné vybaviť ich dostatočnými vedomosťami o tom, ako sa dá overiť pravdivosť informácií rozširovaných cez internet, vedieť si vytvoriť vlastný názor a prezentovať ho. Nepreberať nekriticky všetko, čo je im z týchto zdrojov podsúvané. Viac než tretina opýtaných bola s mierou svojej informovanosti o prejavoch extrémizmu na Slovensku spokojná, určitý deficit týchto poznatkov pociťovalo 37,3 % respondentov. Približne rovnaký počet oslovených žiakov základných a stredných škôl prezentoval názor, že daná problematika ich nezaujala, a preto sa ani nesnažili tieto poznatky získať. Treba si uvedomiť, že ide o subjektívny názor detí a mladých ľudí o miere informovanosti o prejavoch extrémizmu. Je dôležité, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok informácií o činnosti týchto skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli o tom, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné. S mierou informovanosti o prejavoch extrémizmu na Slovensku boli spokojnejší chlapci (36,1 %) než dievčatá (26,5 %), ktoré výrazne častejšie pociťovali nedostatok týchto poznatkov (dievčatá: 46,9 %, chlapci: 27,5 %). Nezaujem o získanie daných vedomostí deklarovala viac než tretina (36,4 %)

chlapcov a 26,6 % dievčat. Zistené údaje ukázali, že chlapci boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojnejší než dievčatá, ktoré častejšie hodnotili svoje vedomosti kriticky.

Spokojnosť s hĺbkou svojich poznatkov o extrémizme prejavili najmä opýtaní vo veku 13, 15 a 16 rokov. Potrebné znalosti chýbali najčastejšie respondentom vo veku 17 a 18 rokov. O extrémizmus sa nezaujímal až necelá polovica najmladších opýtaných, pričom v skupine respondentov vo veku 18 rokov rovnako odpovedala štvrtina oslovených žiakov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že o tejto závažnej problematike boli podľa ich názoru najlepšie informovaní respondenti vo veku 15 a 16 rokov. Poznatky chýbali najmä žiakom vo veku 17 a 18 rokov, najmladší opýtaní sa v najvyššej miere o extrémizmus nezaujímal.

Tabuľka 41

Dostatok poznatkov o extrémizme	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno	28,5	33,6	26,6	33,9	33,0	30,6	31,0
nie	26,7	31,3	34,5	39,6	40,3	42,7	43,5
nezaujíma sa	44,8	35,1	38,9	26,5	26,7	26,7	25,5

Gymnazisti častejšie než žiaci stredných odborných škôl prejavili vo vzťahu k informovanosti o extrémizme nielen vyššiu spokojnosť (G: 34,9 %, SOŠ: 31,4 %), ale i nespokojnosť (G: 45,8 %, SOŠ: 39,4 %). Nezaujem o tento negatívny spoločenský jav deklarovala až necelá tretina (29,2 %) žiakov stredných odborných škôl a iba 19,3 % gymnazistov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že gymnazisti boli o tejto závažnej problematike omnoho lepšie informovaní než žiaci stredných odborných škôl, ktorí sa výrazne častejšie o extrémizmus nezaujímal.

Najviac poznatkov o extrémizme mali opýtaní s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji. Tieto informácie chýbali najmä respondentom pochádzajúcim z Košického kraja. O extrémistické hnutie sa v najvyššom počte nezaujímal mladí obyvatelia Trnavského kraja. Z uvedených údajov vyplynulo, že s mierou informovanosti o extrémizme boli najspokojnejší žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trenčianskom kraji. Najhoršia situácia bola zistená v Košickom kraji, kde najvyšší počet osôb uviedol, že im takéto poznatky chýbajú. Najvyšší počet respondentov, ktorí deklarovali nezaujem o danú problematiku, pochádzal z Trnavského kraja.

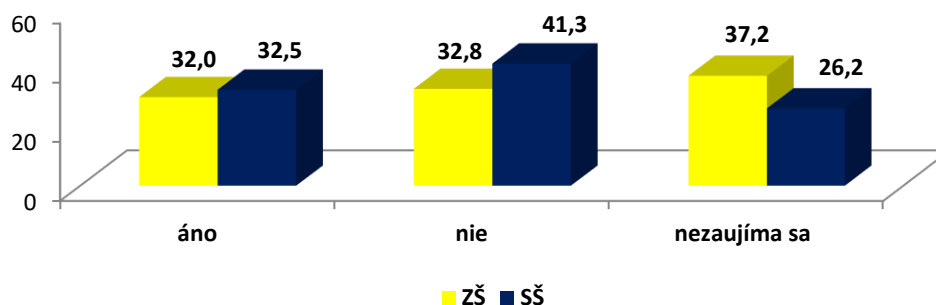
Tabuľka 42

Dostatok poznatkov o extrémizme	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	33,3	30,3	34,8	33,5	31,5	32,8	25,1	28,5
nie	35,3	31,5	28,9	41,2	34,8	39,7	41,3	45,4
nezaujíma sa	31,5	38,2	36,3	25,3	33,7	27,5	33,6	26,1

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Dostatok poznatkov o extrémizme mal približne rovnaký počet respondentov z oboch typov škôl. Stredoškólači vo vyššej miere pociťovali určitý deficit vo vedomostiach, zatiaľ čo žiaci základných škôl sa o danú problematiku nezaujímal. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci stredných škôl boli s mierou informácií o extrémizme menej spokojní než žiaci základných škôl, ktorí častejšie neprejavili o túto tému žiadny záujem.

Graf 11 Dostatok informácií o prejavoch extrémizmu vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 mierne klesol počet opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zároveň sa minimálne znížil aj počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti určitý deficit a zvýšil sa počet žiakov, ktorí sa o túto problematiku nezaujíмали. Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa situácia zmenila len vo veľmi malej miere, pričom sa zvýšil počet respondentov ktorí sa o extrémizmus nezaujíмали.

Tabuľka 43

Dostatok poznatkov o extrémizme	2016	2017	2018	2019	2020
áno	35,3	33,4	30,7	34,9	32,3
nie	37,3	35,0	39,7	36,0	36,3
nezaujíma sa	27,4	31,6	29,6	29,1	31,4

Zdroje informovanosti žiakov ZŠ a SŠ o extrémistických skupinách

Medzi dôležité preventívne činitele patrí informovanosť mladých ľudí. V tejto oblasti majú významnú úlohu médiá, televízia, rozhlas a v poslednom období najmä internet a sociálne siete. Sú nielen významným zdrojom informácií, ale i sugestívnym nástrojom manipulácie a dezinformácie a výrazne vplývajú na psychiku detí a mládeže. Úlohou rodičov je oslabiť negatívne pôsobenie masmédií, starať sa o to, čo deti a mládež v televízii, ale najmä na internete sledujú, s kým na sociálnych sieťach komunikujú, naučiť ich kriticky myslieť a vedieť posúdiť vierohodnosť získaných poznatkov. Viac než polovica opýtaných získala informácie o extrémizme z internetu a zo sociálnych sietí, 44,0 % respondentom ich sprostredkovala televízia a rozhlas a asi tretine žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učitelia. Omnoho menej respondentov sa poradilo s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémistoch prečítali v novinách a v časopisoch. Najnižší počet opýtaných získal tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií alebo z iných zdrojov. Viac než štvrtinu oslovených žiakov problematika extrémizmu nezaujímalala a potrebné informácie sa ani nesnažili získať. Prezintované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl čerpali potrebné poznatky najmä z internetu, sociálnych sietí a z televízie. Obidve skupiny opýtaných (chlapci: 48,7 %, dievčatá: 60,2 %) najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu. Chlapci sa o tomto probléme častejšie rozprávali s kamarátmi (chlapci: 22,7 %, dievčatá: 17,4 %), prípadne získali potrebné vedomosti z rôznych alternatívnych médií (chlapci: 3,8 %, dievčatá: 2,7 %). Dievčatám sprostredkovala

informácie predovšetkým televízia a rozhlas (dievčatá: 48,2 %, chlapci: 40,1 %), prečítali si ich v novinách a v časopisoch (dievčatá: 19,0 %, chlapci: 17,6 %), alebo sa poradili s rodičmi (dievčatá: 23,5 %, chlapci: 18,3 %) a s učiteľmi (dievčatá: 41,8 %, chlapci: 36,3 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín získal tieto poznatky z iných zdrojov (chlapci: 0,2 %, dievčatá: 0,1 %). O extrémizmus sa nezaujímal 26,9 % chlapcov a necelá pätina (18,4 %) dievčat. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rovesníkov a rôzne alternatívne médiá, zatiaľ čo dievčatá viac dôverovali správam z internetu, televízie a z rozhlasu a informáciám, ktoré im sprostredkovali rodičia a učitelia.

Opýtaní vo veku 13, 15 a 16 rokov získali informácie o extrémizme najčastejšie z internetu. Respondenti vo veku 18 rokov ich videli v televízie alebo počuli v rozhlase, prečítali si ich v novinách, časopisoch, alternatívnych médiách, prípadne sa poradili so svojimi kamarátmi. Žiaci vo veku 13, 14 a 15 rokov sa o tejto téme porozprávali so svojimi učiteľmi, pričom 13-roční opýtaní sa vo vyššom počte poradili s rodičmi. Respondenti vo veku 17 rokov získali informácie o extrémizme z iných zdrojov. Nezaujem o tento jav prezentovala viac než tretina opýtaných vo veku 12 rokov, v skupine respondentov vo veku 16 a 18 rokov rovnako odpovedala len necelá pätina žiakov. Zo zistení vyplynulo, že poznatky o extrémizme si najčastejšie hľadali najstarší opýtaní, najmladší žiaci sa o ne zaujímali v najnižšej miere.

Tabuľka 44

Zdroje informovanosti o extrémizme	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
internet, sociálne siete	49,3	56,2	53,0	56,1	57,7	51,7	54,0
noviny a časopisy	19,7	15,2	16,1	18,8	20,9	17,3	23,0
rodičia a súrodenci	21,1	23,5	21,1	20,5	19,7	21,3	18,0
učitelia	39,0	42,8	42,6	43,1	34,9	32,5	36,6
kamaráti	18,4	16,2	22,2	19,2	19,7	21,6	25,5
televízia a rozhlas	31,4	39,2	43,0	45,9	47,9	46,7	53,4
alternatívne médiá	1,3	2,8	2,2	3,5	4,0	4,0	5,0
iné	0	0	0,2	0,2	0,2	0,5	0
o extrémizmus sa nezaujíma	30,9	22,3	24,6	20,8	19,7	23,7	18,0

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Obidve skupiny respondentov získali informácie o extrémizme najmä z internetu (SOŠ: 51,8 %, G: 56,0 %). Gymnazisti sa o tomto nebezpečnom jave častejšie rozprávali s rodičmi (G: 17,9 %, SOŠ: 14,4 %), prípadne získali potrebné poznatky z televízie (G: 50,6 %, SOŠ: 46,6 %) a od kamarátov (G: 17,2 %, SOŠ: 15,6 %). Žiaci stredných odborných škôl si tieto informácie častejšie prečítali v novinách a v časopisoch (SOŠ: 15,1 %, G: 13,6 %). Približne rovnakému počtu opýtaných povedali potrebné poznatky učitelia (SOŠ: 29,4 %, G: 30,2 %), získali ich z alternatívnych médií (SOŠ: 4,0 %, G: 4,3 %), alebo z iných zdrojov (SOŠ: 0,3 %, G: 0,2 %). O extrémizmus sa nezaujímal asi štvrtina (24,9 %) žiakov stredných odborných škôl a 20,0 % gymnazistov. Zistenia potvrdili, že obidve skupiny stredoškolákov výrazne preferovali ako zdroj informácií internet a televízne vysielanie. Gymnazistov táto problematika zaujala viac, sa o extrémizme častejšie rozprávali s rodičmi a s kamarátmi. Pozitívne je zistenie, že v oboch typoch stredných škôl získala asi tretina opýtaných potrebné poznatky od svojich pedagógov.

Poznatky o extrémizme prevzaté z internetu zaujali najmä respondentov z Banskobystrického a z Košického kraja. Opýtaní v Nitrianskom kraji považovali za najdôležitejší zdroj vedomostí televíziu a rozhlas. Žiaci v Košickom kraji si potrebné informácie prečítali v novinách a v časopisoch a žiaci z Nitrianskeho a zo Žilinského kraja ich častejšie získali od rodičov. Žiaci z Bratislavského a z Prešovského kraja sa poradili s učiteľmi, pričom opýtaní v Bratislavskom a v Trnavskom kraji sa o ňom rozprávali s kamarátmi. Žiaci žijúci v Bratislavskom kraji si potrebné poznatky našli v alternatívnych médiách a žiaci v Prešovskom kraji hľadali aj iné zdroje. O extrémizmus sa nezaujímal najmä žiaci pochádzajúci z Trenčianskeho kraja, ale najvyšší záujem o danú problematiku prejavili opýtaní z Košického, Bratislavského a z Nitrianskeho kraja.

Z údajov vyplynulo, že o extrémizmus sa najviac zaujímali mladí obyvatelia Bratislavského, Nitrianskeho a z Košického kraja, najnižší záujem o tieto poznatky mali respondenti z Trenčianskeho kraja.

Tabuľka 45

Zdroje informovanosti o extrémizme	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
internet, sociálne siete	52,4	51,6	48,9	57,3	53,7	58,0	55,3	58,6
noviny a časopisy	17,9	18,4	16,0	18,4	18,1	18,8	17,2	21,9
rodičia a súrodenci	20,9	19,6	18,3	23,8	23,3	22,7	19,7	19,2
učitelia	44,1	40,2	32,3	40,4	35,2	35,1	43,9	41,4
kamaráti	24,7	24,1	16,9	19,4	18,9	15,2	22,2	19,5
televízia a rozhlas	48,5	40,8	43,3	51,9	41,1	40,9	41,7	43,5
alternatívne médiá	5,0	2,5	3,1	4,3	1,5	2,8	3,1	3,1
iné	0	0	0,3	0,3	0	0	0,8	0
o extrémizmus sa nezaujíma	18,8	24,4	29,2	18,7	23,7	24,9	23,3	17,5

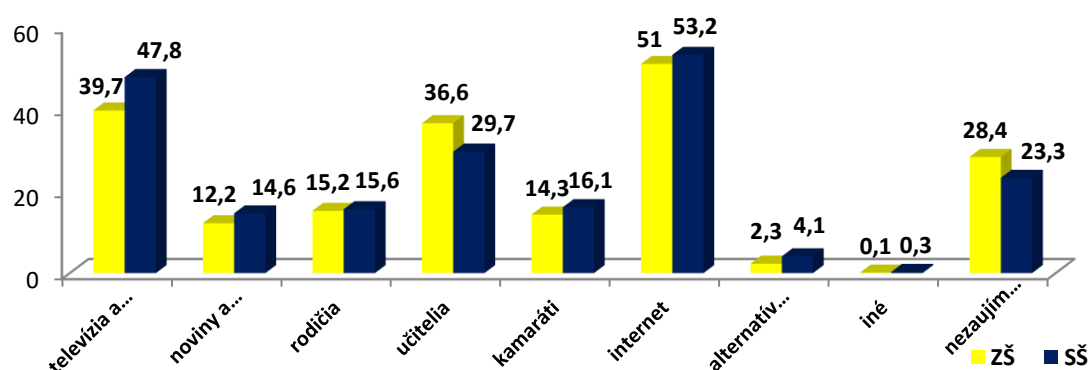
Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu a zo sociálnych sietí. Žiaci základných škôl sa o tejto téme výrazne častejšie rozprávali so svojimi učiteľmi a s rodičmi. Stredoškooláci si vo vyššej miere prečítali informácie o extrémizme v novinách a v časopisoch, počuli ich v televízii a v rozhlase, poradili sa s kamarátmi, alebo im ich sprostredkovali rôzne alternatívne médiá. Temer rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl získal potrebné poznatky z iných zdrojov. Až necelá štvrtina žiakov základných škôl a pätina stredoškoolákov sa o extrémizmus nezaujímal, preto tieto informácie ani nehľadali.

Z uvedeného je zrejmé, že stredoškooláci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili internet, noviny, časopisy, televíziu a rozhlas alebo alternatívne médiá a častejšie sa poradili aj so svojimi kamarátmi. Žiakov základných škôl táto téma vo vyššom počte nezaujala, viac dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovali učitelia a rodičia.

Graf 12 Zdroj informácií o extrémizme vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal. Výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie, rozhlasu, internetu, sociálnych sietí, novín a z časopisov. Okrem toho sa výrazne zvýšil aj počet žiakov, ktorí získali tieto poznatky od učiteľov, rodičov a kamarátov. Za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí na zvýšenie svojej informovanosti využili rôzne alternatívne médiá, alebo iné zdroje. Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa záujem žiakov základných a stredných škôl o extrémizmus výrazne znížil. Na druhej strane zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí tieto poznatky získali nielen z rôznych médií (televízia, rozhlas, internet, sociálne siete, alternatívne médiá), ale rozprávali sa o extrémizme aj so svojimi rodičmi, učiteľmi a kamarátmi. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016 až 2018 boli prioritným zdrojom poznatkov o extrémizme televízia a rozhlas, v tomto roku čerpali opýtaní informácie predovšetkým z internetu.

Tabuľka 46

Zdroje informovanosti o extrémizme	2016	2017	2018	2019	2020
televízia a rozhlas	32,8	33,7	31,5	25,7	44,0
internet	31,1	25,5	18,5	25,5	52,1
učitelia	6,8	9,0	11,7	12,2	33,0
rodičia	2,7	4,0	8,6	4,9	15,4
kamaráti	4,1	5,8	4,8	6,9	15,3
noviny a časopisy	2,8	3,7	9,4	4,2	13,5
alternatívne médiá	4,0	1,7	1,8	2,2	3,2
iné	0	1,2	0	0,6	0,2
o extrémizmus sa nezaujíma	15,7	15,4	13,7	29,3	25,8

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Sledovanosť internetových stránok o problematike extrémizmu

Internet a sociálne siete v rukách extrémistov sú v súčasnosti považované za veľmi silné zbrane. Prostredníctvom nich môžu propagovať svoje myšlienky a idey, vzájomne komunikovať, získavať nových členov, organizovať aktivity a rozširovať svoju sieť.¹⁰

¹⁰ www.zodpovedne.sk.

Ako uvádza B. Vegrichtová (2013), globálny dosah siete umožňuje, že informácie, ktoré o sebe extrémisti zverejnia sú celosvetovo dostupné a s minimálnymi nákladmi. V niektorých prípadoch sú prezentované mimo právnej jurisdikcie vlastného štátu, čo značne sťažuje identifikáciu autora.¹¹ Mladí ľudia často nepovažujú preberanie týchto názorov podnecujúcich rasovú nenávisť za neprípustné a trestné. Preto je potrebné venovať pozornosť nielen prevencii, ale i hľadaniu účinných prostriedkov a takéto obsahy nahlasovať kompetentným orgánom a rýchlo odstraňovať zo sociálnych sietí.¹² Internetové stránky, ktoré sa venujú problematike extrémizmu, nepoznala viac než polovica respondentov a 16,7 % opýtaných o nich vedelo, ale nesledovali ich. Častú sledovanosť internetových stránok zameraných na propagáciu extrémizmu priznalo 4,5 % žiakov základných a stredných škôl, pričom až štvrtina respondentov si ich pozrela občas. Chlapci vo vyššom počte sledovali extrémistické internetové stránky často (chlapci: 6,1 %, dievčatá: 2,7 %), aj občas (chlapci: 26,4 %, dievčatá: 24,3 %). Menej než pätina chlapcov (17,3 %) a dievčat (16,1 %) tieto servery poznala, ale nenavštevovala ich. Žiadne internetové stránky zamerané na extrémizmus nepoznalo 56,9 % dievčat a polovica (50,2 %) chlapcov. Zistené údaje ukázali, že chlapci výrazne častejšie sledovali rôzne internetové portály o extrémizme než dievčatá, ktoré sa o ne vo vyššej miere nezaujímal.

K častým návštevníkom internetových stránok propagujúcich extrémizmus patrili najstarší opýtaní. Občasné sledovanie týchto webových portálov priznali žiaci vo veku 17 rokov. 14-roční respondenti častejšie o týchto stránkach vedeli, avšak nenavštevovali ich. Extrémistické webové portály nepoznali najmladší opýtaní. Uvedené dáta ukázali, že rôzne extrémistické internetové stránky najčastejšie navštevovali žiaci vo veku 17 a 18 rokov, najlepšia situácia bola zistená v skupine respondentov vo veku 12 až 14 rokov. Je potrebné vysvetliť týmto mladým ľuďom aké nebezpečenstvo extrémizmus predstavuje, naučiť ich vytvoriť si vlastný názor a vedieť ho obhájiť namiesto nekritického preberania iných názorov, ktoré nemusia byť správne. Je úlohou rodičov dávať pozor na to, čo ich deti na internete robia, aké stránky sledujú a s kým sa priatelia. Môžu tak zabrániť nielen nadviazaniu kontaktov s extrémistami, ale ochrániť ich aj pred rôznymi sociálno-patologickými javmi (sexuálne obťažovanie a on-line šikanovanie).

Tabuľka 47

Sledovanosť extrémistických internetových stránok	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
často	5,4	4,3	2,8	4,8	2,9	5,5	9,3
občas	13,5	14,7	15,4	26,7	31,2	41,7	31,1
pozná, ale nenavštevuje ich	14,3	18,2	20,2	16,6	18,0	12,3	13,6
nie	66,8	62,8	61,6	51,9	47,9	40,5	46,0

Žiaci stredných odborných škôl (5,2 %, G: 3,2 %) patrili vo vyššej miere k častým návštevníkom extrémistických stránok, gymnazisti (39,7 %, SOŠ: 29,7 %) ich sledovali len niekedy. Žiaci stredných odborných škôl (16,4 %, G: 13,6 %) častejšie o týchto portáloch vedeli, ale nechodili na ne. Žiadne extrémistické internetové stránky

¹¹ Vegrichtová, B.: Extremismus a společnost. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2013. ISBN 978-80-7380-427-5, s. 281-282.

¹² Milo, D.: Nenávistné prejavy na internete ako nástroj radikalizácie a ich prevencia. In: Sociálna prevencia č. 1/2014. Bratislava : NOC, 2014. ISSN 1336-9679, s. 26.

nepoznalo 43,5 % gymnazistov a necelá polovica (48,7 %) žiakov stredných odborných škôl. Zistené dáta ukázali, že gymnazisti vo vyššej miere rôzne extrémistické internetové portály nielen poznali, ale ich aj sledovali.

Časté sledovanie extrémistických internetových stránok priznali najmä respondenti žijúci v Košickom kraji. Občas si ich pozreli opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho kraja. Tieto portály poznali, ale nenavštevovali ich žiaci s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji. Žiadne extrémistické internetové stránky nepoznali opýtaní pochádzajúci zo Žilinského kraja. Z uvedeného je zrejmé, že extrémistické internetové portály najčastejšie sledovali žiaci základných a stredných škôl v Nitrianskom kraji, pričom nezáujem o tieto stránky prezentovali najmä respondenti žijúci v Trnavskom kraji.

Tabuľka 48

Sledovanosť extrémistických internetových stránok	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
často	3,5	6,0	4,8	2,6	4,4	4,7	3,6	6,8
občas	24,4	18,7	27,0	33,5	23,0	26,5	25,8	20,5
pozná, ale nenavštevuje ich	23,5	19,9	14,6	14,6	13,0	13,5	16,7	17,8
nie	48,6	55,4	53,6	49,3	59,6	55,3	53,9	54,9

Respondenti žijúci v rodinách, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy patrili vo výrazne vyššej miere k častým (zlé vzťahy: 14,2 %, dobré vzťahy: 3,7 %) aj k občasným návštevníkom extrémistických internetových stránok (zlé vzťahy: 26,2 %, dobré vzťahy: 25,3 %). Opýtaní, ktorí s rodičmi dobre vychádzali, vo vyššom počte tieto stránky poznali, ale nenavštevovali ich (dobré vzťahy: 16,8 %, zlé vzťahy: 15,8 %), prípadne nemali o nich žiadne informácie (dobré vzťahy: 54,2 %, zlé vzťahy: 43,8 %). Uvedené dáta ukázali, že žiaci, ktorí vyrastali v rodinách, kde absentovali pozitívne medziľudské vzťahy, sa vo vyššej miere zaujímali o rôzne extrémistické internetové portály než ich rovesníci, ktorí si s otcom a matkou rozumeli.

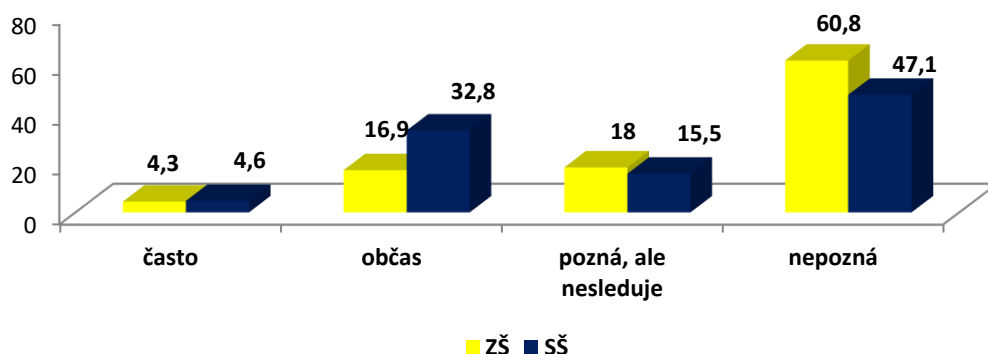
Opýtaní, ktorí mali kamarátov extrémistov vo výrazne vyššej miere internetové portály navštevovali nielen často (kamaráti patria k extrémistom: 11,1 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 2,5 %), ale aj občas (kamaráti patria k extrémistom: 34,8 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 22,6 %). Títo respondenti zároveň vo vyššom počte tieto stránky poznali, ale nesledovali ich (kamaráti patria k extrémistom: 19,2 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 15,9 %). Žiadne internetové servery propagujúce extrémizmus nepoznalo až 59,0 % opýtaných, ktorí sa s nimi nekamarátili, pričom v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí udržiavali priateľské kontakty s takýmito osobami, rovnako odpovedala len viac než tretina opýtaných (34,9 %). Uvedené zistenia potvrdili, že respondenti, ktorí sa s extrémistami kamarátili, vo vyššom počte ich internetové stránky nielen poznali, ale aj sledovali. Zistené výsledky tak ukázali negatívny vplyv týchto rovesníkov na osobnosť ostatných jedincov.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl navštevoval rôzne extrémistické internetové portály často, pričom k ich občasným návštevníkom patrili najmä stredoškooláci. Žiaci základných škôl častejšie o týchto stránkach vedeli, ale nesledovali ich, prípadne ich vôbec nepoznali. Uvedené zistenia potvrdili, že žiaci stredných škôl navštevovali extrémistické internetové portály občas, pričom počet

častých návštevníkov týchto stránok bol v oboch typoch škôl takmer rovnaký. Je dôležité, aby si tieto deti vedeli vytvoriť správny názor na skupiny extrémistov a boli usmernené niekým, kto im podá jasné a objektívne informácie o činnosti extrémistov. Tejto závažnej problematike by mali venovať veľkú pozornosť nielen učitelia, ale i rodičia žiakov, aby zabránili nekritickému preberaniu nesprávnych názorov, ktoré si ich deti prečítajú na internete a na sociálnych sieťach.

Graf 13 Sledovanie internetových stránok venovaných extrémizmu vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 klesol počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok, avšak veľmi výrazne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Znížil sa počet respondentov, ktorí portály zamerané na extrémizmus poznali, ale nesledovali a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí o nich nemali žiadne poznatky.

Zo zistených údajov vyplynulo, že od roku 2016 sa znížil počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok a klesol aj počet žiakov, ktorí na ne nechodili vôbec. Vo veľkej miere sa však zvýšil počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že v roku 2020 boli počas jarných aj jesenných mesiacov zatvorené školy, žiaci základných a stredných škôl sa nestretávali, učili sa dištančnou formou a nemohli navštevovať ani rôzne záujmové krúžky. Z týchto dôvodov mali viac voľného času, ktorý trávil v domácom prostredí a najčastejšie surfovaním po internete.

Tabuľka 49

Sledovanosť extrémistických internetových stránok	2016	2017	2018	2019	2020
často	8,3	5,3	5,5	4,1	4,5
občas	6,6	19,3	13,5	7,7	25,3
pozná, ale nenavštevuje ich	20,3	16,6	20,8	21,1	16,7
nie	64,8	58,8	60,2	67,1	53,5

Skúsenosti respondentov s materiálmi a aktivitami organizovanými extrémistami

Marko (2016) považuje radikalizmus za vstupnú bránu pre extrémizmus. Je to proces, v ktorom jedinec prijíma radikálne názory, postoje, správanie a hodnotenie. Radikálne myšlienky sa šíria veľmi rýchlo, predovšetkým v určitých sociálnych skupinách. Vytvára sa tak určitá skupinová identita, v rámci ktorej sa členovia navzájom podporujú

a vyvíjajú spoločné aktivity. Snažia sa ovplyvniť aj iné skupiny ľudí a osloviť ich nielen poukázaním na spoločenské problémy, ale ponúkajú aj ich riešenie, čím sa stávajú populárnymi.¹³

Až 69,4 % opýtaných nemalo skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov a ani sa nezúčastnili na ich aktivitách. Až necelá tretina oslovených žiakov sa s ich názormi stretla na extrémistických internetových stránkach. Respondenti v nižšej miere čítali materiály, ktoré vydávali (5,5 %) a počúvali ich hudbu (4,6 %). Len veľmi malý počet opýtaných bol na ich hudobnom koncerte (1,2 %), zúčastnil sa na demonštrácii (0,8 %), zapojil sa do ich pochodu (1,0 %), alebo sa zúčastnil na ich stretnutí (0,6 %). Prezentované zistenia ukázali, že výrazná väčšina žiakov nemala žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi. Respondenti sa dostali do kontaktu s týmito osobami prostredníctvom extrémistických portálov, publikovaných materiálov a hudby a len veľmi málo žiakov sa zapojilo do aktivít, ktoré členovia extrémistických skupín organizovali.

Žiadne skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo účasťou na ich aktivitách nemalo až 72,4 % dievčat a 66,4 % chlapcov. Chlapci sa častejšie stretli s týmito názormi na internete (chlapci: 32,9 %, dievčatá: 27,0 %), čítali materiály, ktoré extrémisti vydali (chlapci: 6,5 %, dievčatá: 4,6 %), počúvali ich hudbu (chlapci: 5,9 %, dievčatá: 3,2 %), zúčastnili sa na nimi organizovanom pochode (chlapci: 1,7 %, dievčatá: 0,4 %), demonštrácii (chlapci: 1,1 %, dievčatá: 0,6 %), hudobnom koncerte (chlapci: 1,7 %, dievčatá: 0,7 %) a na stretnutí členov tohto hnutia (chlapci: 0,8 %, dievčatá: 0,3 %).

Až 80,6 % najmladších opýtaných sa s extrémistickými materiálmi a aktivitami nikdy nestretlo, pričom v skupine respondentov vo veku 17 a 18 rokov rovnako odpovedala len viac než polovica oslovených stredoškolákov. Na internete sa s týmito negatívnymi názormi zoznámili sedemnásťroční respondenti. Opýtaní vo veku 18 rokov častejšie čítali ich materiály, počúvali ich hudbu, absolvovali extrémistické pochody, demonštrácie, stretnutia a hudobné koncerty. Z uvedených zistení je zrejmé, že do kontaktu s extrémistickými materiálmi a aktivitami sa dostali najstarší žiaci, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine opýtaných vo veku 12 a 14 rokov.

Tabuľka 50

Skúsenosti s materiálmi, aktivitami, ktoré extrémisti organizovali	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
čítal/a ich názory na internete	18,5	19,2	20,0	31,4	33,1	46,9	41,6
čítal/a materiály, ktoré vydávajú	3,6	5,1	4,8	7,3	4,2	5,9	8,7
počúva ich hudbu	5,0	4,3	4,3	6,4	2,5	3,6	8,1
zapojil/a sa do ich pochodu	0	1,3	0,4	1,3	0,6	1,7	1,9
zúčastnil/a sa na ich demonštrácii	0,9	1,0	0,2	0,7	0,6	0,9	2,5
bol/a na ich hudobnom koncerte	0,9	1,3	0,9	0,9	1,3	1,1	3,1
bol/a na stretnutí extrémistov	0,5	0,5	0,7	0,5	0,4	0,2	1,9
nie	80,6	79,5	79,3	68,0	66,5	52,6	58,4

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

¹³ Marko, M.: Extrémistická skupina a jej aktivity – objekty kriminálno-polícijného poznávania. In: Rapčan, J. – Marko, M.: Možnosti poznávania kriminálneho extrémizmu. Bratislava : Akadémia Polícijného zboru, 2016. ISBN 978-80-8054-685-4, s. 111-112.

Skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo s účasťou na ich aktivitách nemalo 64,6 % žiakov stredných odborných škôl a 56,7 % gymnazistov. Žiaci stredných odborných škôl častejšie čítali knihy, články a letáky (SOŠ: 6,6 %, G: 3,6 %) a zúčastnili sa na ich pochode (SOŠ: 1,5 %, G: 0,7 %). Gymnazisti (42,9 %, SOŠ: 34,8 %) vo vyššom počte čítali ich príspevky na sociálnych sieťach. Obidve skupiny žiakov v rovnakej miere počúvali hudbu, ktorú extrémisti produkovali (G: 4,5 %, SOŠ: 4,0 %), zúčastnili sa na ich demonštrácii (G: 0,7 %, SOŠ: 0,9 %), hudobnom koncerte (G: 1,4 %, SOŠ: 1,2 %) a na osobnom stretnutí s členmi tohto hnutia (G: 0,2 %, SOŠ: 0,7 %).

Žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi a ich podujatiami nemali najčastejšie opýtaní z Trnavského kraja. Na internete sa zapojili do diskusie predovšetkým žiaci z Nitrianskeho, Trenčianskeho a z Banskobystrického kraja. Extrémistami vydané publikácie a materiály čítali najčastejšie respondenti v Bratislavskom, Trnavskom a v Trenčianskom kraji. Žiaci v Košickom kraji častejšie počúvali ich hudbu, zúčastnili sa aj na ich hudobných koncertoch a na pochodoch. na demonštráciách sa zúčastnili najmä mladí obyvatelia Prešovského kraja, pričom v Trnavskom a v Nitrianskom kraji neuviedol túto účasť nikto. Stretnutia s členmi extrémistických skupín absolvovali opýtaní z Trnavského kraja. Zistené výsledky výskumu potvrdili, že najviac skúseností s aktivitami, ktoré extrémisti organizovali, mali opýtaní v Prešovskom a v Košickom kraji, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 51

Skúsenosti s materiálmi a aktivitami, ktoré organizovali extrémisti	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
čítal/a názory na internetových stránkach	28,2	24,7	32,0	35,0	27,9	31,9	28,9	29,1
čítal/a materiály, ktoré extrémisti vydávajú	6,8	6,3	6,2	4,9	4,5	4,7	5,3	5,8
počúval/a ich hudbu	5,9	3,5	5,6	2,8	3,7	3,9	5,0	6,5
zapojil/a sa do pochodu, ktorý organizovali	0,6	1,6	1,1	0,3	0,4	1,2	1,1	2,4
zúčastnil/a sa na ich demonštrácii	1,2	0	0,6	0	1,5	0,8	1,7	1,0
bol/a na ich hudobnom koncerte	0,6	0,9	0,6	1,6	0	0,7	2,5	2,7
bol/a na stretnutí extrémistov	0,6	1,3	0,8	0,3	0,7	1,0	0,8	0,3
nie	70,9	74,4	67,7	64,2	71,4	67,9	70,8	69,9

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiadne skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo s účasťou na ich aktivitách nemali viac než tri štvrtiny žiakov základných škôl a 62,4 % stredoškolákov. Žiaci stredných škôl sa výrazne častejšie stretli s extrémistickými názormi na internete a vo vyššej miere sa zapojili aj do pochodu alebo navštívili hudobný koncert, ktorí tieto skupiny organizovali. Žiaci základných škôl preferovali počúvanie ich hudby. Obidve skupiny žiakov v približne rovnakej miere čítali materiály, ktoré extrémisti vydávali, zúčastnili na ich demonštrácii a na stretnutí s členmi tohto hnutia. z uvedeného je zrejmé, že vo vzťahu k typu školy boli zistené len malé rozdiely. Avšak je možné konštatovanie, že stredoškoláci častejšie čítali extrémistické názory publikované na internete, prípadne ich zaujali pochody a koncerty. Žiaci základných škôl mali výrazne menej skúseností s týmito aktivitami, avšak častejšie počúvali ich hudbu.

Tabuľka 52

Skúsenosti s materiálmi alebo aktivitami, ktoré organizovali extrémisti	ZŠ	SŠ
áno, čítal/a názory na internetových portáloch a stránkach	21,0	37,3
áno, čítal/a materiály, ktoré extrémisti vydávajú	5,4	5,6
áno, počúva ich hudbu	5,0	4,2
áno, zapojil/a sa do pochodu, ktorý organizovali	0,8	1,3
áno, zúčastnil/a sa na demonštrácii, ktorú organizovali	0,8	0,8
áno, bol/a na ich hudobnom koncerte	1,0	1,3
áno, bol/a na stretnutí extrémistov	0,6	0,6
nie	77,3	62,4

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2019 a 2020

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2016 sa len mierne zvýšil počet opýtaných, ktorí nemali skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo s účasťou na ich aktivitách. Zároveň sa výrazne zvýšil počet žiakov, ktorí sa s extrémistickými názormi stretli na internetových stránkach.

Od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí čítali extrémistické materiály, počúvali ich hudbu, zúčastnili sa na pochode, demonštrácii, na ich hudobnom koncerte a aj na stretnutí členov tohto hnutia. Od roku 2016 sa len mierne zvýšil počet žiakov, ktorí nemali žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi alebo aktivitami. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí navštívili ich internetové stránky a prečítali si tam ich komentáre a názory. Zároveň výrazne klesol počet opýtaných, ktorí čítali ich materiály, zúčastnili sa na osobnom stretnutí, počúvali extrémisticky ladenú hudbu, zapojili sa do ich pochodov, demonštrácií a zúčastnili sa aj na ich hudobnom koncerte.

Výrazný nárast počtu žiakov, ktorí sa s názormi a postojmi extrémistov stretli na internete a sociálnych sieťach je hodnotený negatívne. Zlepšiť danú situáciu by mohla aj rýchla cenzúra neprijateľných príspevkov zo strany administrátorov internetových stránok, snaha pedagógov naučiť žiakov neprijímať bez výhrad všetko, čo si na internete prečítajú. Zo strany rodičov je dôležité, aby vedeli, čo ich deti na internete robia a s kým nadväzujú kontakty.

Tabuľka 53

Skúsenosti s extrémistickými materiálmi alebo aktivitami	2016	2017	2019	2020
áno, čítal/a názory na internetových stránkach	16,2	21,8	3,8	29,9
áno, čítal/a materiály, ktoré extrémisti vydávajú	9,7	6,3	4,7	5,5
áno, počúva ich hudbu	14,5	5,2	4,7	4,6
áno, zapojil/a sa do pochodu, ktorý organizovali	3,6	1,3	1,5	1,0
áno, zúčastnil/a sa na demonštrácii, ktorú organizovali	4,4	1,2	1,6	0,8
áno, bol/a na ich hudobnom koncerte	3,7	1,5	1,8	1,2
áno, bol/a na stretnutí extrémistov	3,2	4,8	1,1	0,6
iné	0	5,0	0,5	0
nie	68,2	68,9	85,6	69,4

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

5. Dôvody prít'azlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu u mladých ľudí

Odborníci upozorňujú, že v poslednom období sa na Slovensku začali vo vyššej miere objavovať extrémistické názory, ktoré majú za cieľ osloviť najmä mládež. Za najčastejšiu príčinu tohto závažného javu označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete. Viac než tretina opýtaných zastávala názor, že nárast prejavov extrémizmu spôsobil nevhodný spôsob výchovy detí, zlé rodinné vzťahy a negatívne osobné zážitky. Respondenti v nižšom počte pripisovali význam aj strate ideálov, nedostatočným vedomostiam z histórie, akceptovaniu násilia v médiách, nedôvere voči politickým stranám, strachu mladých ľudí z vylúčenia, negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, zanedbávaní problémov chudoby a preťažnosti učiteľov. Na túto otázku nevedela odpovedať až necelá štvrtina respondentov. Zo zistených údajov vyplynulo, že oslovení žiaci označili za príčiny súčasného nárastu prejavov extrémizmu najmä politickú situáciu vo svete, nevhodný spôsob výchovy detí a zlé rodinné vzťahy.

Tabuľka 54

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	Počet	%	Poradie
súčasná politická situácia vo svete	1 055	39,3	1
negatívne dôsledky sociálno-ekon. transformácie Slovenska	412	15,3	10
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	629	23,4	5
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	610	22,7	6
zlé vzťahy v rodine	900	33,5	3
nevhodná výchova v rodine	1 023	38,1	2
akceptovanie násilia v médiách	571	21,3	7
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	507	18,9	9
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	245	9,1	12
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	897	33,4	4
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	538	20,0	8
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	318	11,8	11
nevie	652	24,3	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Chlapci najčastejšie označili ako dôvod nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu vo svete, dievčatá nevhodný spôsob výchovy detí. Chlapci vo vyššej miere prezentovali, že expandovanie prejavov extrémizmu zapríčinili negatívne dôsledky transformácie Slovenska a skutočnosť, že učitelia nemajú čas na žiakov. Dievčatá považovali za dôležitejšie zlé vzťahy v rodine, frustráciu mladých ľudí, akceptovanie násilia v médiách, strach zo sociálneho vylúčenia, negatívne osobné zážitky a zanedbávanie problémov chudoby. Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách pripisoval význam nedostatočným vedomostiam detí a mládeže z histórie a ich nedôvere voči etablovaným politickým stranám. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor až necelá tretina chlapcov a 22,1 % dievčat. Zo zistených údajov vyplynulo, že dievčatá mali vyššiu tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v rodinných a v osobných problémoch jedinca, zatiaľ čo chlapci sa prikláňali k názoru, že toto expandovanie ovplyvnila súčasná, nie veľmi dobrá ekonomická situácia na Slovensku.

Tabuľka 55

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	Chlapci	Dievčatá
súčasná politická situácia vo svete	37,8	40,6
negatívne dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska	17,2	13,4
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	22,3	24,4
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	22,4	22,9
zlé vzťahy v rodine	28,8	38,2
nevhodná výchova v rodine	32,9	43,1
akceptovanie násilia v médiách	17,9	24,6
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	17,5	20,1
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	9,8	8,4
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	27,7	38,9
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	19,8	20,3
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	11,3	12,3
nevie	26,6	22,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti vo veku 12, 13, 14 a 18 rokov sa najčastejšie domnievali, že najdôležitejším dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je súčasná politická situácia vo svete, zatiaľ čo opýtaní vo veku 15, 16 a 17 rokov preferovali nevhodný spôsob výchovy detí v rodine. Najmladší opýtaní vo vyššej miere než ostatní uvádzali, že dôvodom môže byť aj akceptovanie násilia v médiách a strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia. 15-roční opýtaní sa častejšie domnievali, že nárast extrémistických prejavov spôsobili zlé rodinné vzťahy, respondenti vo veku 16 rokov zas pripisovali význam negatívnym osobným zážitkom detí a mladých ľudí. Žiaci vo veku 17 rokov sa vyjadrili, že príčinou expandovania extrémizmu môže byť aj nedôvera voči etablovaným politickým stranám a nedostatok času učiteľov na individuálnu činnosť so svojimi žiakmi. Najstarší respondenti považovali za dôležité najmä negatívne dôsledky ekonomickej transformácie Slovenska, stratu ideálov a z toho vyplývajúcu frustráciu mladých ľudí, nedostatok vedomostí z histórie a dlhodobé zanedbanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva. Na otázku nevedela odpovedať asi tretina opýtaných vo veku 13 a 14 rokov, v skupine najstarších žiakov nemalo na tento páľčivý problém vytvorený vlastný názor len 12,4 % respondentov.

Tabuľka 56

Dôvody pre nárast prejavov extrémizmu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
súčasná politická situácia vo svete	45,3	37,7	39,1	33,6	37,2	44,8	46,0
dôsledky ekonomickej transformácie SR	10,3	14,4	14,8	14,6	13,6	19,0	23,6
strata ideálov a frustrácia	22,0	20,8	22,2	24,3	22,2	25,8	29,8
nedostatočné vedomosti z histórie	11,2	18,5	16,7	23,2	28,2	28,0	34,2
zlé vzťahy v rodine	26,5	29,1	32,0	37,3	35,1	36,3	33,5
nevhodná výchova v rodine	34,1	31,6	30,4	38,6	44,1	44,8	43,5
akceptovanie násilia v médiách	25,6	17,0	19,3	21,0	22,2	23,5	23,6
strach zo sociálneho vylúčenia	24,7	14,4	15,4	18,1	18,6	24,2	21,1
učitelia nemajú čas	11,2	6,8	7,0	9,9	8,4	11,6	10,6
negatívne osobné zážitky	26,5	25,8	28,3	37,8	40,4	34,6	37,3
nedôvera voči etablovaným stranám	18,4	15,2	11,7	17,2	27,8	28,4	22,4
zanedbávanie problémov chudoby	6,7	9,9	10,9	10,1	12,8	16,6	17,4
nevie	28,3	32,9	30,0	24,3	19,5	17,8	12,4

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti v Bratislavskom, Trenčianskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji vyjadrili v najvyššom počte názor, že dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je súčasná politická situácia vo svete, pričom opýtaní z Trnavského, Nitrianskeho a z Prešovského kraja kládli dôraz najmä na nevhodný spôsob výchovy detí. Žiaci v Nitrianskom kraji pripisovali význam negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov u mladých ľudí, nedostatočným vedomostiam z histórie, zlým vzťahom v rodinách, negatívnym zážitkom mladých ľudí a zanedbávaní problémov chudoby. Asi štvrtina žiakov žijúcich v Prešovskom, Banskobystrickom a v Nitrianskom kraji označila za silný dôvod pre nárast prejavov extrémizmu akceptovanie násilia v médiách, pričom opýtaní z Trenčianskeho kraja pripisovali význam nedôvere ľudí voči politickým stranám. Žiaci v Banskobystrickom kraji považovali za dôležitý strach zo sociálneho vylúčenia, zatiaľ čo respondenti z Prešovského kraja preferovali ako dôvod nedostatok času u učiteľov venovať sa svojim žiakom. Na otázku nevedela odpovedať asi tretina opýtaných zo Žilinského kraja, v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji sa rovnako vyjadrila len necelá pätina respondentov. Prezintované zistenia potvrdili, že najaktívnejší boli žiaci v Nitrianskom kraji, najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných z Bratislavského a z Trenčianskeho kraja.

Tabuľka 57

Dôvody pre nárast prejavov extrémizmu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
súčasná politická situácia vo svete	37,1	36,7	36,8	40,7	39,4	48,6	35,0	41,1
dôsledky ekonomickej transformácie SR	14,1	17,1	16,6	19,4	12,6	14,4	12,8	14,7
strata ideálov a frustrácia mladých ľudí	19,7	21,2	22,8	30,4	17,8	29,6	26,1	15,8
nedostatočné vedomosti z histórie	21,8	22,8	21,9	28,1	19,6	23,2	22,8	19,5
zlé vzťahy v rodine	30,3	32,3	27,0	38,9	35,8	34,5	32,5	35,3
nevhodná výchova v rodine	32,6	39,2	31,5	44,5	35,9	45,6	40,3	32,5
akceptovanie násilia v médiách	20,9	18,7	19,7	23,8	18,9	23,5	23,9	19,2
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	15,0	18,4	18,3	21,0	16,7	23,5	21,4	15,1
učitelia nemajú čas na individuálnu činnosť	7,4	7,9	8,1	8,7	7,8	9,7	12,5	10,6
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	29,4	34,5	30,3	40,4	30,7	37,6	36,1	25,0
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	20,3	23,1	27,5	21,0	15,9	22,1	16,1	12,0
zanedbanie problémov chudoby obyvateľstva	10,3	14,2	11,8	16,6	10,0	13,3	10,0	6,8
nevie	28,8	23,4	27,0	18,7	30,4	19,3	25,3	23,3

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl sa domnievali, že najvýznamnejším dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je politická situácia vo svete, pričom stredoškooláci prezentovali názor, že nárast extrémistických prejavov spôsobil nevhodný spôsob výchovy detí. Stredoškooláci vo vyššom počte uvádzali, že túto zlú situáciu mohli zapríčiniť aj negatívne dôsledky transformácie Slovenska, strata ideálov mladých ľudí, nedostatok vedomostí z histórie, zlé rodinné vzťahy, akceptovanie násilia v médiách, strach zo sociálneho vylúčenia, skutočnosť, že učitelia nemajú čas venovať sa svojim žiakom, nedôvera voči politickým stranám, negatívne osobné zážitky a zanedbanie problémov chudoby obyvateľstva. Na otázku nevedela odpovedať až tretina žiakov základných škôl a 18,9 % stredoškoolákov.

Zistenia potvrdili, že žiaci základných škôl označili ako dôvod výrazného nárastu prejavov extrémizmu súčasnú spoločenskú a politickú situáciu, pričom stredoškoláci sa domnievali, že tieto dôvody majú svoju podstatu v rodinách. Žiaci základných škôl prejavili o predložené príčiny omnoho menší záujem a vo výrazne vyššom počte nemali na tieto dôvody vytvorený vlastný názor.

Tabuľka 58

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	ZŠ	SŠ
súčasná politická situácia vo svete	38,4	40,1
negatívne dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska	14,7	15,9
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	22,5	24,3
nedostatočné vedomosti z histórie	17,3	27,5
zlé vzťahy v rodine	30,3	36,3
nevhodná výchova v rodine	32,2	43,3
akceptovanie násilia v médiách	19,9	22,5
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	16,5	20,9
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	7,8	10,3
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	28,3	37,9
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	14,6	24,9
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	9,7	13,8
nevie	30,3	18,9

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí považovali za dôležitý motív nevhodný spôsob výchovy detí a zlé vzťahy v rodine. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam politickej situácii, dôsledkom transformácie Slovenska, strate ideálov, akceptovaniu násilia v médiách, strachu zo sociálneho vylúčenia, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám, zanedbávaniu problémov chudoby a nedostatku času zo strany učiteľov venovať sa žiakom. Opýtaní v rovnakej miere pripisovali význam nedostatočným vedomostiam z histórie.

Zistené údaje ukázali, že sa od roku 2016 výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 prevládali u opýtaných dôvody, ktoré sa týkali celospoločenskej situácie na Slovensku, v tomto roku mali výraznú prevahu motívy zamerané na rodinu a možnosti akceptovania mladých ľudí v rovesníckych skupinách. Toto zistenie je zaujímavé, pretože súčasná zlá doba spojená s pandemiou Covid-19, priniesla mnoho celospoločenských problémov spojených s obmedzením pohybu občanov, zlou finančnou situáciou u osôb, ktoré nemohli mať otvorené svoje prevádzky, so znižovaním plátov, čo sa však v tomto roku do výsledkov výskumu vôbec nepremietlo.

Tabuľka 59

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	2016 % poradie		2017 % poradie		2018 % poradie		2019 % poradie		2020 % poradie	
súčasná politická situácia vo svete	52,7	1	45,7	1	54,4	1	48,6	1	39,3	1
negatívne dôsledky transformácie SR	24,4	9	23,0	9	17,9	9	16,3	10	15,3	10
strata ideálov spôsobujúca frustráciu	33,4	5	28,5	7	27,3	4	26,4	5	23,4	5
nedostatočné vedomosti z histórie	22,0	10	23,7	8	25,9	5	25,5	6	22,7	6
zlé vzťahy v rodine	32,6	6	34,9	2	34,9	2	34,3	3	33,5	3
nevhodná výchova v rodine	34,1	4	33,7	3	32,1	3	37,6	2	38,1	2
akceptovanie násilia v médiách	27,3	7	29,2	6	25,6	6	24,4	7	21,3	7
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	19,8	11	20,7	11	13,3	11	18,0	9	18,9	9
učitelia nemajú čas na žiakov	10,7	12	13,8	12	7,4	12	7,0	12	9,1	12
negatívne osobné zážitky	37,7	2	31,2	4	24,3	7	27,1	4	33,4	4
nedôvera voči politickým stranám	34,5	3	29,5	5	20,9	8	19,9	8	20,0	8
zanedbávanie problémov chudoby	26,9	8	21,0	10	13,8	10	13,1	11	11,8	11
iné	3,9		3,1		1,2		1,8		0	
nevie	6,7		1,2		19,3		11,6		24,3	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickými skupinami

Podľa Mila (2014), mladí ľudia v určitých fázach svojho osobnostného rozvoja hľadajú alternatívne hodnoty a v tomto procese sa stávajú obeťou extrémistických ideológií. Tieto skupiny im ponúkajú jednoduché riešenia celospoločenských problémov, vytvárajú pocit skupinovej identity a podporujú v mladých ľuďoch dojem, že sú súčasťou kritickej masy, ktorá prinesie potrebné zmeny v spoločnosti.¹⁴

Mladá generácia má tendencie riešiť svoje problémy nekonvenčným spôsobom a často hľadá nové alternatívy vlastnej identity. Zastaviť nárast sympatizantov extrémistických zoskupení u mladých ľudí môže efektívna a systematická prevencia, ktorá ich naučí akceptovať multikulturalitu v spoločnosti, tolerovať a rešpektovať minoritné skupiny a bojkotovať všetky formy diskriminácie.¹⁵

Respondenti považovali za najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania a túžbu získať si rešpekt okolia. Nižší počet žiakov označil aj predsudky voči určitým skupinám osôb, snahu vybiť si zlosť a agresivitu, potrebu byť členom rovesníckej skupiny, snahu oplatiť zlú skúsenosť, túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. Zarážajúce je zistenie, že na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina žiakov.

¹⁴ Milo, D.: Nenávistné prejavy na internete ako nástroj radikalizácie a ich prevencia. In: Sociálna prevencia č. 1/2014. Bratislava : NOC, 2014. ISSN 1336-9679, s. 23.

¹⁵ Vegrichtová, B.: Extrémismus a společnost. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o 2013. ISBN 978-80-7380-427-5, s. 188-189.

Tabuľka 60

Najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami	Počet	%	Poradie
nedostatok informácií o dôsledkoch správania sa extrémistov	1 021	38,0	1
predsudky a názory získané od rodičov a príbuzných	740	27,5	3
potreba byť členom rovesníckej skupiny	685	25,5	5
túžba získať si rešpekt okolia	948	35,3	2
snaha oplatiť zlú skúsenosť	645	24,0	6
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	579	21,5	7
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	734	27,3	4
neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom	523	19,5	8
nevie	844	31,4	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Gymnazisti (51,2 %, SOŠ: 37,7 %) označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistickými skupinami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Žiaci stredných odborných škôl zase v najvyššej miere prezentovali názor, že dôvodom by mohla byť túžba získať si rešpekt okolia (SOŠ: 43,2 %, G: 42,2 %).

Gymnazisti sa vo vyššom počte domnievali, že príčinou sympatizovania detí a mládeže s extrémistami môžu byť aj predsudky voči niektorým skupinám ľudí (G: 37,9 %, SOŠ: 28,9 %), potreba začleniť sa medzi rovesníkov (G: 29,9 %, SOŠ: 25,5 %), snaha oplatiť zlú skúsenosť (G: 29,3 %, SOŠ: 25,7 %), túžba vybiť si zlosť (G: 36,1 %, SOŠ: 27,5 %) a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom (G: 30,6 %, SOŠ: 22,4 %).

Približne rovnaký počet opýtaných uviedol snahu získať si týmto spôsobom chýbajúcu pozornosť rodičov a učiteľov (G: 24,0 %, SOŠ: 24,4 %). Na otázku nevedelo odpovedať až 27,6 % žiakov stredných odborných škôl a 17,7 % gymnazistov. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti mali vo vyššom počte vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než žiaci stredných odborných škôl.

Respondenti v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Banskobystrickom a v Žilinskom kraji označili za najsilnejší dôvod pre sympatizovanie mladých ľudí s extrémistickými skupinami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Iba respondenti pochádzajúci z Trnavského, Prešovského a z Košického kraja preferovali snahu získať si rešpekt okolia. Žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji pripisovali význam predsudkom získaným v rodine a snahe mladých ľudí vybiť si zlosť a agresivitu. Respondenti pochádzajúci z Trnavského a z Prešovského kraja sa častejšie domnievali, že významným dôvodom vzostupu tohto negatívneho javu je potreba mladých ľudí byť členom rovesníckej skupiny, zatiaľ čo respondenti z Trnavského kraja preferovali snahu vzbudiť pozornosť svojho okolia. Žiaci z Prešovského kraja sa vo vyššej miere než ostatní domnievali, že mladí ľudia sa týmto spôsobom snažia oplatiť zlú skúsenosť, zatiaľ čo respondenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji označili za dôležitý jav neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. Svoj názor nevedeli vyjadriť najmä opýtaní žijúci v Bratislavskom a v Žilinskom kraji.

Tabuľka 61

Príčiny sympatizovania s extrémistami	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
nedostatok informácií o dôsledkoch	38,8	28,5	38,8	40,9	39,3	45,6	34,4	36,3
predsudky získané od rodičov a príbuzných	26,5	26,9	26,1	33,8	24,8	29,6	26,4	24,3
potreba byť členom rovesníckej skupiny	26,8	27,2	24,4	25,6	22,2	23,8	27,2	26,4
túžba získať si rešpekt okolia	30,6	39,6	33,4	35,3	30,0	38,7	36,7	37,3
snaha oplatiť zlú skúsenosť	20,9	22,2	23,6	25,6	23,7	25,7	26,7	22,9
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	20,9	24,7	21,9	22,5	20,4	22,4	19,7	19,5
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	24,1	28,5	27,5	33,8	28,1	26,0	29,7	18,8
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	16,8	19,6	16,9	25,6	18,9	26,5	16,1	13,4
nevie	37,1	32,6	30,3	27,9	37,4	24,9	33,1	30,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Respondenti zo základných a stredných škôl najčastejšie prezentovali názor, že sympatizovanie detí a mládeže s členmi extrémistického hnutia spôsobil nedostatok informácií o dôsledkoch správania sa týchto osôb. Stredoškoláci preferovali názor, že ich rovesníci majú voči určitým skupinám ľudí vytvorené predsudky, snažia sa oplatiť vlastnú zlú skúsenosť, chcú vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov, majú túžbu vybiť si zlosť a agresivitu, nie sú schopní riešiť svoje problémy iným spôsobom, snažia sa získať si rešpekt okolia a majú potrebu byť členom rovesníckej skupiny. Na otázku nedokázala odpovedať pätina žiakov základných škôl a 14,8 % stredoškolákov. Z uvedených zistení vyplynulo, že žiaci stredných škôl mali viac poznatkov o príčinách sympatizovania detí a mládeže s extrémistami než opýtaní navštevujúci základné školy, ktorí výrazne častejšie nedokázali vyjadriť svoj názor.

Tabuľka 62

Príčiny sympatizovania detí a mladých ľudí s extrémistami	ZŠ	SŠ
nedostatok informácií o dôsledkoch správania sa extrémistov	33,6	41,9
predsudky a názory získané od rodičov a príbuzných	22,9	31,7
potreba byť členom rovesníckej skupiny	22,5	28,2
túžba získať si rešpekt okolia	30,7	39,4
snaha oplatiť zlú skúsenosť	20,1	27,5
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	17,7	25,0
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	22,6	31,5
neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom	14,1	24,3
nevie	39,1	24,5

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Od roku 2016 sa nezmenil iba počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. Znížil sa počet žiakov, ktorí pripisovali význam potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zlú skúsenosť, túžbe vybiť si zlosť, neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom a predsudkom voči niektorým skupinám osôb. Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí pripisovali význam potrebe vzbudiť pozornosť dospelých. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí odpovedali prostredníctvom inej možnosti a výrazne sa zvýšil počet žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie zistení ukázalo, že v roku 2016 a 2017 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže

s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v rokoch 2018, 2019 a 2020 preferovali najmä nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam neschopnosti mladých ľudí riešiť svoje problémy iným spôsobom a snahe vybiť si zlosť, zatiaľ čo v tomto roku považovali za dôležité predsudky získané v rodine a potrebu byť členom rovesníckej skupiny.

Tabuľka 63

Príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami	2016		2017		2018		2019		2020	
	%	poradie	%	poradie	%	poradie	%	poradie	%	poradie
málo poznatkov o dôsledkoch správania	37,9	2	37,5	2	41,4	1	43,8	1	38,0	1
predsudky a názory získané v rodine	29,6	5	23,3	5	23,4	4	30,3	3	27,5	3
potreba byť členom rovesníckej skupiny	28,7	6	25,4	4	21,1	5	25,6	5	25,5	5
túžba získať si rešpekt okolia	42,5	1	39,6	1	35,2	2	39,5	2	25,3	2
snaha oplatiť zľú skúsenosť	25,0	7	22,6	6	20,8	6	20,9	7	24,0	6
potreba vzbudiť pozornosť dospelých	22,1	8	19,7	8	18,4	8	16,4	8	21,5	7
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	35,6	3	32,9	3	28,3	3	28,5	4	27,3	4
neschopnosť riešiť problémy inak	32,2	4	21,5	7	20,2	7	24,0	6	19,5	8
iné	3,5		2,2		1,1		1,1		0	
nevie	10,3		2,1		28,9		17,4		31,4	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

6. Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

Názory mladých ľudí na rasovú nadradenosť

V zákone č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tzv. antidiskriminačný zákon) sa v základnom ustanovení § 2/1 uvádza, že dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania, alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu, alebo iného postavenia. Aj keď je na Slovensku platný zákon, ktorý diskrimináciu zakazuje, je možné, že niektorí ľudia ešte stále nepovažujú osoby s inou farbou pleti za rovnocenné.¹⁶ Až 94,5 % žiakov základných a stredných škôl odmietlo myšlienku nadradenosti bielej rasy a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnako civilizovaní ako ostatní. Len 4,4 % (119) opýtaných s touto rasistickou teóriou súhlasilo a asi percento nevedelo vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor, avšak je potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť malý počet opýtaných, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.

¹⁶ www.diskriminacia.sk.

S nadradenosťou bielej rasy súhlasilo 5,5 % chlapcov a 3,2 % dievčat. Dievčatá (95,6 %, chlapci: 93,4 %) vo vyššej miere túto myšlienku odmietli, pričom na otázku nevedel odpovedať približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (dievčatá: 1,2 %, chlapci: 1,1 %). Prezentované zistenia ukázali, že s teóriou nadradenosti bielej rasy súhlasili častejšie chlapci než dievčatá.

S rasistickou ideológiou sa stotožnili najstarší respondenti. Na otázku odpovedali záporne najčastejšie opýtaní vo veku 16 rokov. Zaujímavé je zistenie, že na tento problém nemali vytvorený vlastný názor v najvyššom počte 17-roční stredoškoláci. Zo zistených údajov vyplynulo, že rasistickú teóriu si osvojili 18-roční respondenti, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine opýtaných vo veku 16 rokov. Na otázku nevedeli odpovedať najčastejšie žiaci vo veku 17 rokov. Považujeme za potrebné venovať pozornosť najmä týmto žiakom a podrobne im vysvetľovať, aké nebezpečenstvo myšlienka nadradenosti bielej rasy pre celý svet predstavuje.

Tabuľka 64

Názor na rasovú nadradenosť	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
súhlasí	3,6	4,6	5,7	4,8	1,5	4,7	8,7
nesúhlasí	95,5	94,7	93,0	94,1	98,1	93,4	90,1
nevie	0,9	0,7	1,3	1,1	0,4	1,9	1,2

S myšlienkou nadradenosti bielej rasy súhlasilo 4,6 % žiakov stredných odborných škôl a 3,6 % gymnazistov. Na túto otázku odpovedali záporne najmä gymnazisti (95,2 %, SOŠ: 94,4 %), svoj postoj nevedel vyjadriť približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 1,0 %, G: 1,1 %). Výsledky ukázali, že v stredných odborných školách bola zistená horšia situácia než v gymnáziách. To dokazuje, že problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje omnoho viac pozornosti než sa jej venovalo doteraz a to najmä v stredných odborných školách.

O tom, že príslušníci bielej rasy sú nadradení nad inými ľuďmi, boli najčastejšie presvedčení respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja. Záporný postoj mali najmä opýtaní s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji. Najvyšší počet žiakov, ktorí na otázku nevedeli odpovedať, pochádzal z Trenčianskeho kraja. Zistenia hovoria, že najhoršia situácia bola v Prešovskom kraji, kde bol zaznamenaný najvyšší počet respondentov súhlasiacich s rasistickou teóriou a najmenej, ktorí sa k nej vyjadrili záporne. Najnižší počet žiakov, ktorí si osvojili myšlienku rasovej nadradenosti a zároveň najviac opýtaných, ktorí s ňou nesúhlasili, mal trvalé bydlisko v Žilinskom kraji.

Tabuľka 65

Názor na rasovú nadradenosť	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
súhlasí	3,2	5,4	3,9	5,1	2,2	3,9	7,2	3,8
nesúhlasí	95,3	94,0	94,4	94,4	96,7	95,3	91,7	94,9
nevie	1,5	0,6	1,7	0,5	1,1	0,8	1,1	1,3

Názor, že ľudia s bielou farbou pleti sú nadradení nad ostatnými, prezentovali opýtaní, ktorí nemali záujem priateľiť sa s osobami odlišujúcimi sa od ostatných (24,5 %, má kamarátov s inou farbou pleti: 3,8 %, takéto osoby nepozná: 4,2 %). Na danú otázku odpovedali záporne oslovení žiaci, ktorí rovesníkov patriacich k minoritným skupinám

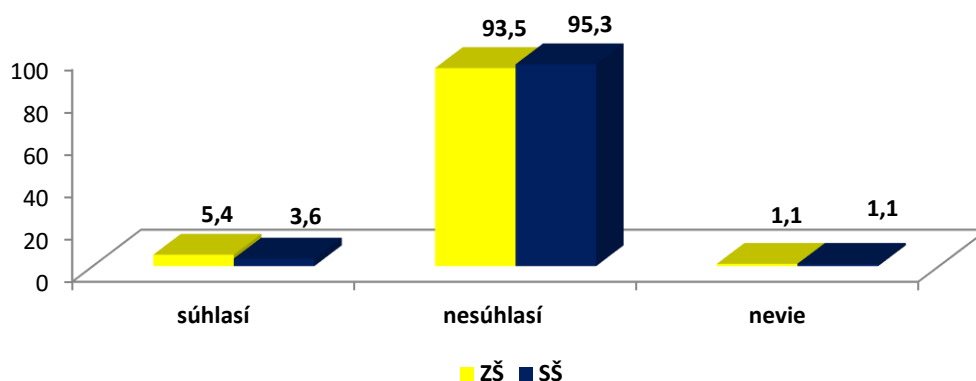
nepoznali (95,1 %, má kamarátov: 94,2 %, nemá o kamarátstvo záujem: 72,3 %). Svoj postoj nevedeli vyjadriť najčastejšie respondenti, ktorí odmietli priateľské vzťahy s osobami s inou farbou pleti (3,2 %, má kamarátov: 2,0 %, a takéto osoby nepozná: 0,7 %). Zistené výsledky ukázali, že opýtaní, ktorí odmietli nadviazať kamarátske vzťahy s rovesníkmi s odlišnou farbou pleti, mali výrazne častejšie než ostatní osvojenú teóriu nadradenosti bielej rasy, ktorú praktizovali aj v bežnom živote.

S rasistickou teóriou súhlasili vo výrazne vyššom počte opýtaní, ktorých kamaráti patrili k extrémistom (8,1 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 3,3 %), pričom nesúhlasné stanovisko mali najmä žiaci základných a stredných škôl, ktorí sa s extrémistami nekamarátili (95,6 %, kamaráti patria k extrémistom: 90,7 %). Svoj názor nedokázal vyjadriť približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín (kamaráti patria k extrémistom: 1,2 %, kamaráti nepatria k extrémistom: 1,1 %). Prezentované zistenia ukázali, že respondenti, ktorí sa kamarátili s členmi extrémistických skupín, si osvojili tieto nebezpečné názory častejšie než žiaci, ktorí takýchto priateľov nemali. Zistené výsledky tak potvrdili pomerne silný vplyv rovesníckej skupiny na jedinca.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

S myšlienkou nadradenosti bielej rasy súhlasilo 3,6 % stredoškôľakov a 5,4 % žiakov základných škôl. Na túto otázku odpovedali častejšie stredoškôľáci, na tento problém nemal vytvorený vlastný názor približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl. Zistené výsledky ukázali, že žiaci základných škôl si rasistickú teóriu osvojili častejšie než stredoškôľáci. Z uvedeného je zrejmé, že problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje viac pozornosti a to v oboch typoch škôl, preto je potrebné klásť dôraz najmä na prevenciu.

Graf 14 *Názor respondentov na teóriu nadradenosti bielej rasy vo vzťahu k typu školy*

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020

Od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a veľmi sa zvýšil počet respondentov, ktorí odpovedali záporne. Výrazne sa znížil aj počet žiakov, ktorí nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.

Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnej dobe omnoho lepšia než v roku 2010. Zdá sa, že prezentovanie tohto problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov v škole a v rodine prispelo k výraznému zníženiu

počtu opýtaných, ktorí mali osvojený nesprávny názor. Bolo by však potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktorí ešte niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.

Tabuľka 66

Názor na teóriu nadradenosti bielej rasy	2010	2016	2017	2018	2019	2020
súhlasí	18,7	12,6	7,8	6,6	6,4	4,4
nesúhlasí	70,1	86,2	90,6	92,4	93,2	94,5
nevie	11,2	1,2	1,6	1,0	0,4	1,1

Vzťah k osobám, ktoré sa odlišujú farbou pleti, národnosťou...

Na základe postoja majoritnej skupiny k prítomným menšinám rozlišujú niektorí odborníci spoločnosť s multikultúrnym a interkultúrnym charakterom. V multikultúrnej spoločnosti sú menšiny skôr pasívne tolerované než oceňované a rovnoprávne akceptované. Viac než o interaktívnej komunikácii a vzájomnom preberaní skúseností sa hovorí o ich asimilácii a integrácii. Interkultúrna spoločnosť aktívne podporuje vzájomné vzťahy medzi majoritnou skupinou obyvateľstva a menšinami. Základom je rešpektovanie odlišností, vzájomná tolerancia, rovnosť, konštruktívne riešenie konfliktov a snaha vyvarovať sa negatívnym predsudkom a stereotypom.¹⁷

Na zistenie postojov k osobám, ktoré sa od Slovákov odlišujú farbou pleti, národnosťou, náboženstvom a kultúrou sme ponúkli opýtaným škálu 8 rozličných národností a etnických skupín. Ich úlohou bolo vyjadriť k nim svoj postoj, či už priateľský, nepriateľský alebo indiferentný. Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean).

V tomto roku bol dotazník mierne modifikovaný. V skupine národností a etnických skupín pribudli Slováci a moslimovia a respondenti dostali aj možnosť uviesť, či sú členmi tejto skupiny. Na základe zistených hodnôt je v globále možno konštatovať, že respondenti si vytvorili najpozitívnejší postoj k Čechom, Maďarom a k Aziatom. V nižšej miere prezentovali kladné postoje k Slovákom, Rómom, Židom, Arabom a k moslimom.

Oslovení žiaci prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom. Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k Slovákom, Maďarom, Aziatom, Židom, Rómom, Arabom a k moslimom. Až necelá pätina opýtaných priznala **negatívne vzťahy** k Rómom a približne každý desiaty oslovených žiak odmietol moslimov.

Respondenti v nižšom počte pociťovali **nepriateľstvo** aj voči Arabom, Maďarom, Židom, Aziatom, Čechom a k Slovákom.

Opýtaní si nevytvorili **žiadny vzťah** najmä k Arabom, moslimom, Židom a k Aziatom. Až necelá polovica opýtaných deklarovala indiferentný vzťah k Rómom. Omnoho nižší počet respondentov sa vôbec nezaujímal o Maďarov, Čechov a Slovákov.

Zistené výsledky výskumu ukázali, že väčšina respondentov si vytvorila priateľské postoje k Čechom, Maďarom a k Slovákom, zatiaľ čo u Aziatov, Židov, moslimov a Arabov prevládal počet opýtaných, ktorí vo vzťahu k týmto skupinám ľudí nemali

¹⁷ Šišková, T. a kol.: Výchova k toleranci a proti rasizmu. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8, s. 33.

vytvorené žiadne vzťahy. Respondenti vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči Rómom, moslimom a Arabom. Príčinou týchto zistení môže byť problematické spolužitie Slovákov s rómskym etnikom a skutočnosť, že Arabi a moslimovia v súčasnosti predstavujú určitú hrozbu pre celý svet. Opýtaní najpozitívnejšie prijali Čechov, pričom najhoršie vnímali moslimov a Arabov.

Tabuľka 67

Skupina/vzťah	Priateľský	Nepriateľský	Žiadny	Patrí k nim	Mean	Poradie
Česi	85,3	2,6	11,8	0,3	1,27	1
Maďari	53,7	8,0	36,7	1,6	1,86	2
Rómovia	34,6	17,8	46,4	1,2	2,14	5
Slováci	60,5	1,0	5,0	33,5	2,12	4
Aziati	45,5	4,0	50,5	0	2,05	3
Židia	35,8	5,7	58,5	0	2,23	6
Moslimovia	24,7	10,8	64,5	0	2,40	8
Arabi	25,7	9,4	64,9	0	2,39	7

Prezentované zistenia potvrdili, že za sledované obdobie sa **zlepšili vzťahy** respondentov k Rómom, Aziatom, Židom a k Čechom, pričom najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov. Klesol počet žiakov, ktorí uvádzali priateľské postoje k Arabom. Na druhej strane sa znížil počet opýtaných, ktorí **negatívne vnímali** Rómov, Aziatov, Arabov, Židov, Maďarov a Čechov, to znamená, že klesol počet respondentov, ktorí pocitovali nepriateľstvo voči všetkým spomenutým národnostiam a náboženstvám. V skupine opýtaných, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo zistené zvýšenie počtu respondentov vo vzťahu k Rómom a k Arabom. Znížil sa počet oslovených žiakov, ktorým boli ľahostajní Aziati, Židia, Česi a Maďari.

Pozitívne je hodnotené zistenie, že v tomto roku nebol zistený výraznejší vzostup nepriateľských postojov mladých Slovákov voči žiadnej spomenutej skupine osôb. Skutočnosť, že slovenská verejnosť má väčšinou neutrálny vzťah k cudzincom, konštatovali na základe výskumných zistení aj Križovský a Mesároš (2017), pričom sa domnievali, že ak by v mieste bydliska respondentov pribudlo viac cudzincov, ich postoje by boli negatívnejšie. K vyššej miere odmietania cudzincov prispievajú najmä predsudky, faktor rasy a strach, ktorý súvisí s nedostatočnými informáciami o cudzincoch prichádzajúcich na Slovensko. Táto skutočnosť podľa medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM 2001) súvisí s rôznymi faktormi, medzi ktoré patria najmä vek, úroveň vzdelania, miera nezamestnanosti v danom regióne, skúsenosti s pobytmi v zahraničí, veľkosť obce, mesta, počet cudzincov v regióne a osobné skúsenosti.¹⁸

¹⁸ Plavnická, J. – Šlosár, D.: Extrémistické postoje slovenskej spoločnosti voči cudzincom. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8251-640-4, s. 40-42.

Tabuľka 68

Skupiny	Roky					
Česi	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	79,7	81,7	78,8	75,4	78,4	85,3
nepriateľský	3,7	5,1	4,6	4,2	3,8	2,6
žiadny	16,6	13,2	16,6	20,4	17,8	11,8
patrí k nim	0	0	0	0	0	0,3
Maďari	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	31,7	49,6	47,8	48,4	52,4	53,7
nepriateľský	24,8	15,1	10,9	9,5	9,8	8,0
žiadny	43,5	35,3	41,3	42,1	37,8	36,7
patrí k nim	0	0	0	0	0	1,6
Rómovia	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	17,2	21,2	30,6	32,0	34,8	34,6
nepriateľský	38,1	38,2	26,3	23,5	18,2	17,8
žiadny	44,7	40,6	43,1	44,5	47,0	46,4
patrí k nim	0	0	0	0	0	1,2
Slováci	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	N	N	N	N	N	60,5
nepriateľský	N	N	N	N	N	1,0
žiadny	N	N	N	N	N	5,0
patrí k nim	N	N	N	N	N	33,5
Aziati	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	34,7	42,5	36,1	37,5	44,1	45,5
nepriateľský	7,2	9,4	7,9	6,1	5,5	4,0
žiadny	58,1	48,1	56,0	56,4	50,4	50,5
patrí k nim	0	0	0	0	0	0
Židia	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	27,2	29,9	26,7	29,8	36,1	35,8
nepriateľský	10,5	16,7	9,9	7,2	7,1	5,7
žiadny	62,3	53,4	63,4	63,0	56,8	58,5
patrí k nim	0	0	0	0	0	0
Moslimovia	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	N	N	N	N	N	24,7
nepriateľský	N	N	N	N	N	10,8
žiadny	N	N	N	N	N	64,5
patrí k nim	N	N	N	N	N	0
Arabi	2010	2016	2017	2018	2019	2020
priateľský	28,2	21,2	18,0	23,8	26,6	25,6
nepriateľský	10,1	28,2	19,2	14,1	14,8	9,4
žiadny	61,7	50,6	62,8	62,1	58,6	64,9
patrí k nim	0	0	0	0	0	0

Vzt'ahy k osobám inej etnicity

Respondentom bola predložená škála určitých skupín ľudí s rozdielnou farbou pleti, národnosťou, vierovyznaním a ich úlohou bolo uviesť, či by ich chceli mať za svojich príbuzných, susedov alebo priateľov.

Opýtaní by za **člena rodiny** privítali najmä Čecha, Maďara, ekologického aktivistu, černocho a Žida. Ako príbuzný by im viac prekážal hipster, Aziat, punker, Róm, Arab, politický aktivista, moslim, migrant alebo futbalový chuligán. Menej než 10,0 % opýtaných by do rodiny prijalo skinheda, anarchistu, antiglobalistu, člena náboženskej sekty, nacionalistu a narkomana.

Respondenti by sa najradšej **priatelili** s Čechom, Maďarom, černocho, hipsterom, ekologickým aktivistom, Aziatom, Židom, Rómom, ale aj s punkerom, Arabom, moslimom, politickým aktivistom, migrantom a s futbalovým chuligánom. Menej než pätina respondentov by ochotne nadviazala priateľské vzťahy so skinhedom, anarchistom, antiglobalistom, príslušníkom náboženskej sekty, nacionalistom a s narkomanom.

Za suseda by žiaci chceli mať najmä Čecha, Maďara, Žida, černocho, hip-hopera, ekologického aktivistu, Aziata, punkera alebo Róma. Nižší počet opýtaných bol ochotný bývať v jednom dome s Arabom, moslimom, politickým aktivistom, migrantom, futbalovým chuligánom, skinhedom, anarchistom, antiglobalistom, príslušníkom náboženskej sekty, nacionalistom a s narkomanom.

Tabuľka 69

Poradie	Za člena rodiny by som chcel/a mať:	Za priateľa by som chcel/a mať:	Za suseda by som chcel/a mať:
1. skupiny punk, punkeri	23,1	36,8	32,2
2. hipsteri, hip-hoperi	28,7	43,4	38,7
3. skinhedi (skíni)	9,1	16,9	16,0
4. anarchisti	6,2	11,6	12,3
5. náboženské sekty	5,7	9,8	11,7
6. narkomani	3,4	7,7	7,9
7. antiglobalisti	5,8	10,7	11,9
8. nacionalisti (neonacisti)	4,2	8,4	9,0
9. futbaloví chuligáni	12,3	22,5	19,8
10. ekologickí aktivisti	35,1	42,0	37,0
11. politickí aktivisti	18,3	25,7	26,0
12. migranti	13,8	23,9	23,8
13. Židia	30,1	41,5	40,0
14. Maďari	44,7	55,1	51,6
15. Česi	65,0	71,7	63,6
16. Rómovia	22,2	41,5	30,3
17. Aziati	26,6	42,0	34,9
18. moslimovia	17,8	26,6	26,4
19. Arabi	19,0	28,5	27,9
20. černosi	31,2	45,0	39,1

Poznámka: V tabuľke sú uvedené iba kladné odpovede respondentov.

Porovnávanie zistení ukázalo, že respondentom by najmenej prekážali Česi (1) a Maďari (2). Najviac by im vadili narkomani (20), nacionalisti (19) a členovia náboženskej sekty (18). Zaujímavé je zistenie, že respondenti vo všetkých troch možnostiach zaradili na rovnaké miesto v rebríčku antiglobalistov (17), anarchistov (16), skinhedov (15), futbalových chuligánov (14) a migrantov (13). Do rodiny by skôr prijali punkera, ekologického, politického aktivistu alebo moslima. Ako priateľa by viac akceptovali hip-hopera, Róma alebo Aziata, pričom ako sused by im menej prekážal

Žid, ktorého by v omnoho nižšej miere prijali za kamaráta. Z uvedeného je zrejmé, že i keď sa v posledných rokoch doba zmenila a na Slovensko sa prisťahovali vyznávači rôznych náboženstiev a príslušníci iných etnických skupín, mnohé deti a mladí ľudia k nim ešte stále pristupujú s určitými predsudkami. Zmeniť ich zmýšľanie, bojovať proti diskriminácii určitých skupín a prejavom extrémizmu je dôležitá úloha, ktorú musia spoločne splniť rodičia a učitelia. Zvlášť ohrození sú v tejto oblasti mladí ľudia, ktorí patria medzi sympatizantov, stúpencov a členov skupín, považujúcich násilie za účinný prostriedok pri riešení rôznych problémov. Extrémizmus je vo všetkých formách považovaný za závažný sociálno-patologický jav a úlohou všetkých členov spoločnosti je ochrániť pred ním deti a mladých ľudí.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Zistené údaje ukázali, že u stredoškolákov bol zakaždým zaznamenaný vyšší počet opýtaných, ktorí na otázku odpovedali kladne. **Za člena rodiny** by obidve skupiny opýtaných prijali najmä Čecha, Maďara a ekologického aktivistu. V najnižšej miere by v rodine akceptovali narkomana, nacionalistu a antiglobalistu. Žiaci základných škôl skôr pripustili príbuzenský vzťah s Rómom, Aziatom, černocho, členom náboženskej sekty alebo s futbalovým chuligánom, zatiaľ čo pre stredoškolákov bol prijateľnejší punker, hip-hoper, anarchista, Žid a migrant. Obidve skupiny respondentov by v rovnakej miere akceptovali rodinné spolužitie so skinhedom, politickým aktivistom, moslimom alebo Arabom.

Žiakom by **ako priateľ** najmenej prekážal Čech a Maďar. Žiaci základných škôl označili na treťom mieste černocho, pričom stredoškoláci viac preferovali hip-hopera. Obidve skupiny respondentov spoločne odmietli nadviazanie kamarátskych vzťahov s narkomanom, nacionalistom a členom náboženskej sekty. Žiaci základných škôl by ako priateľa skôr privítali Róma, ekologického a politického aktivistu, zatiaľ čo stredoškoláci uprednostnili Žida alebo moslima. Opýtaní z obidvoch typov škôl by v približne rovnakej miere akceptovali kamarátstvo s punkerom, skinhedom, anarchistom, antiglobalistom, migrantom, Aziatom alebo s Arabom.

Za suseda by opýtaní prijali najčastejšie Čecha a Maďara. Žiaci základných škôl preferovali bývanie v jednom dome s černocho, zatiaľ čo pre stredoškolákov bol prijateľnejší hip-hoper. Obidve skupiny respondentov odmietli susedstvo s narkomanom, antiglobalistom a nacionalistom. Žiakom základných škôl by vo vyššej miere neprekážal ako sused člen náboženskej sekty, ekologický aktivista, Róm, Aziat alebo Arab, zatiaľ čo pre stredoškolákov by bol prijateľnejší punker, anarchista a Žid. Obidve skupiny žiakov rovnakej miere preferovali susedské spolužitie so skinhedom, futbalovým chuligánom, politickým aktivistom, migrantom a moslimom. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že pre všetkých opýtaných boli ako členovia rodiny, priatelia a susedia najprijateľnejší Česi a Maďari, najčastejšie odmietali spolužitie s narkomanom, antiglobalistom a s nacionalistom. Zároveň sa ukázalo, že stredoškoláci boli k členom marginálnych skupín i k osobám patriacim k národnostným a etnickým menšinám tolerantnejší než žiaci základných škôl, pretože by ich častejšie akceptovali nielen ako príbuzných, ale i ako kamarátov a aj susedov.

Tabuľka 70

Respondenti by prijali:	za člena rodiny		za priateľa		za suseda	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
punk	17,2	28,4	25,3	47,1	21,7	41,6
hipsteri	21,7	35,0	32,5	53,1	27,6	48,7
skíni	7,1	10,9	12,6	20,8	11,7	19,8
anarchisti	4,7	7,4	10,2	12,9	9,3	15,0
sekty	5,2	5,8	9,0	10,5	10,1	13,2
narkomani	2,5	4,2	5,6	9,7	5,4	10,2
antiglobalisti	4,6	6,9	9,3	11,9	9,6	14,0
nacionalisti	3,2	5,2	6,3	10,2	6,2	11,5
futbaloví chuligáni	9,8	14,5	18,0	26,6	15,4	23,8
ekologickí aktivisti	30,6	39,1	35,5	47,9	32,2	41,3
politickí aktivisti	15,2	21,0	20,8	30,3	21,0	30,4
migranti	9,6	17,6	18,9	28,3	19,2	28,0
Židia	22,9	36,6	31,7	50,3	31,7	47,4
Maďari	37,2	51,4	45,3	63,8	43,2	59,1
Česi	58,2	71,1	64,7	78,0	57,5	69,0
Rómovia	19,4	24,8	34,1	48,2	25,3	34,7
Aziati	22,8	30,0	33,6	49,6	29,8	39,4
moslimovia	14,8	20,1	20,6	31,9	21,4	30,8
Arabi	16,1	21,7	22,9	33,5	23,4	32,0
černosi	27,7	34,3	38,3	51,1	33,8	43,9

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Porovnanie údajov za roky 2010 a 2020

Z prezentovaných zistení vyplynulo, že od roku 2010 sa najvýraznejšie zvýšil počet respondentov, ktorí by **prijali do rodiny** Žida (2010: 19,2 %, 2020: 30,1 %) a Róma (2010: 12,6 %, 2020: 22,2 %). Mierne sa zvýšil aj počet opýtaných, ktorí by akceptovali ako príbuzného Aziata (2010: 23,8 %, 2020: 26,6 %) a punkera (2010: 21,9 %, 2020: 23,1 %). Na približne rovnakej úrovni zostal počet oslovených žiakov, ktorým by ako člen rodiny neprekážal skinhed (2010: 9,3 %, 2020: 9,1 %), anarchista (2010: 6,7 %, 2020: 6,2 %), člen náboženskej sekty (2010: 5,6 %, 2020: 5,7 %), narkoman (2010: 3,1 %, 2020: 3,4 %), antiglobalista (2010: 5,7 %, 2020: 5,8 %) a černocho (2010: 31,7 %, 2020: 31,2 %). Oproti zisteniam z roku 2010 sa znížil počet respondentov, ktorí by za rodinného príslušníka prijali nacionalistu (2010: 6,8 %, 2020: 4,2 %), futbalového chuligána (2010: 16,3 %, 2020: 12,3 %) a Araba (2010: 21,3 %, 2020: 19,0 %).

Od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí by **ako priateľa akceptovali** Žida (2010: 35,0 %, 2020: 41,7 %) a Róma (2010: 31,3 %, 2020: 41,5 %). Znížil sa počet žiakov, ktorí by sa radi kamarátili s punkerom (2010: 41,2 %, 2020: 36,8 %), skinhedom (2010: 22,1 %, 2020: 16,9 %), anarchistom (2010: 15,0 %, 2020: 11,6 %), členom náboženskej sekty (2010: 11,3 %, 2020: 9,8 %), narkomanom (2010: 8,7 %, 2020: 7,7 %), nacionalistom (2010: 11,9 %, 2020: 8,4 %), futbalovým chuligánom (2010: 32,1 %, 2020: 22,5 %), Aziatom (2010: 44,2 %, 2020: 42,0 %), Arabom (2010: 39,6 %, 2020: 28,5 %) a s černocho (2010: 53,7 %, 2020: 45,0 %). Nezmenil sa iba počet opýtaných, ktorí by za priateľa prijali antiglobalistu (2010: 10,0 %, 2020: 10,7 %).

Zaujímavé je zistenie, že od roku 2010 sa v malej miere zvýšil iba počet opýtaných, ktorí by **za suseda** chceli mať Róma (2010: 29,5 %, 2020: 30,3 %). Znížil sa počet žiakov, ktorým by v susedstve neprekážal punker (2010: 41,9 %, 2020: 32,2 %), skinhed

(2010: 23,1 %, 2020: 16,0 %), anarchista (2010: 16,9 %, 2020: 12,3 %), člen náboženskej sekty (2010: 15,7 %, 2020: 11,7 %), narkoman (2010: 10,6 %, 2020: 7,9 %), antiglobalista (2010: 14,4 %, 2020: 11,9 %), nacionalista (2010: 14,6 %, 2020: 9,0 %), futbalový chuligán (2010: 31,5 %, 2020: 19,8 %), Žid (2010: 41,2 %, 2020: 40,0 %), Aziat (2010: 47,9 %, 2020: 34,9 %), Arab (2010: 43,5 %, 2020: 27,9 %) a černochoch (2010: 56,4 %, 2020: 39,1 %).

Z uvedených údajov vyplynulo, že od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí by za člena rodiny, aj za priateľa prijali Róma a Žida. Avšak klesol počet opýtaných, ktorí by chceli mať Žida za suseda a nezmenil sa počet žiakov, ktorí by ako spolubývajúceho v jednom dome akceptovali Róma. U Aziatov a punkerov sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí by ich akceptovali ako príbuzných, avšak tieto osoby boli odmietnuté ako kamaráti a ako susedia. Nacionalistov, Arabov a problémových fanúšikov športových klubov neprijali respondenti nielen do rodiny, ale i do rovesníckej skupiny a do susedstva. U skinhedov, anarchistov, členov náboženských siekt, černochoch a narkomanov sa od roku 2010 nezmenil počet žiakov, ktorí by ich akceptovali ako členov rodiny, avšak znížil sa počet opýtaných, ktorí by ich prijali za priateľov a susedov. Nezmenil sa ani počet opýtaných, ktorým by ako člen rodiny a kamarát neprekážal antiglobalista, ale znížil sa počet respondentov, ktorí by ich akceptovali ako svojich susedov.

Tieto zistenia sú veľmi zaujímavé, pretože dokumentujú vzťah respondentov k rôznym etnickým, národnostným a náboženským skupinám, pričom by bolo zaujímavé zistiť, čo je ich hlbšou príčinou.

Prístup k utečencom

Migrácia je jav, ktorý sa prejavuje rôznymi spôsobmi a má rozličné príčiny. Je to presun jednotlivcov alebo skupín ľudí, ktorí dočasne alebo natrvalo opúšťajú svoju krajinu, aby sa mohli usadiť v novej. Od roku 2015 je migrácia jedným z najpálčivejších problémov, ktorý musia štáty Európskej únie riešiť. Mnoho ľudí prichádza do Európy najmä z Afriky, z krajín poznamenaných vojnou, prenasledovaním a hladom. Na ťažkú cestu sa títo ľudia často vydávajú nelegálne, bez dokladov, vzdelania, znalosti cudzieho jazyka, ale s cieľom zlepšiť si svoje životné podmienky. Slovensko nepatrí ku štátom, ktoré by migrantov lákali.

K 31. 12. 2019 eviduje MV SR na území Slovenska 395 osôb s povolením na trvalý pobyt v postavení azylanta a 150 osôb s povolením na prechodný pobyt za účelom doplnkovej ochrany.¹⁹ S témou migrantov úzko súvisí problematika ich integrácie. Je to proces začleňovania migrantov do fungovania spoločnosti, ktorá ich prijala po odchode z ich pôvodného domova. Na otázku, ako by bolo potrebné pristupovať k utečencom, uviedol približne rovnaký počet opýtaných nutnosť pomôcť im, ak sú ochotní prispôsobiť sa našim zvyklostiam (28,8 %) a dať im šancu žiť podľa svojich predstáv, pokiaľ tým nikoho neohrozujú (28,5 %). Názor, že potrebujú len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny, prezentovalo 15,7 % respondentov. Najmenej, len 6,2 % oslovených žiakov, bolo radikálne proti tomu, aby boli tieto osoby vpustené na naše územie. Na túto otázku nevedela odpovedať asi pätina opýtaných.

¹⁹ www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky-rok_2019

Dievčatá častejšie uvádzali, že utečencom by sme mali pomôcť, ak sú ochotní prispôbiť sa našej kultúre (dievčatá: 29,9 %, chlapci: 27,5 %) a tiež sa vyjadrili, že títo ľudia by mali mať možnosť žiť podľa svojich zvykov, ak tým nikoho neohrozia (dievčatá: 34,1 %, chlapci: 22,9 %). Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že utečencom treba poskytnúť len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny (chlapci: 16,7 %, dievčatá: 14,8 %) a častejšie než dievčatá tvrdili, že tieto osoby by vôbec nemali vstupovať na naše územie (chlapci: 8,7 %, dievčatá: 3,6 %). Na túto otázku nevedelo odpovedať až 24,2 % chlapcov a 17,6 % dievčat. Zistené údaje ukázali, že dievčatá sa k utečencom správali benevolentnejšie, mali pre nich viac pochopenia a vo vyššej miere sa im snažili pomôcť. Chlapci boli v rámci tejto pomoci striktnější, pretože prezentovali názor, že utečenci majú dostať len nevyhnutnú pomoc a potom ísť do inej krajiny a taktiež boli vo vyššej miere proti ich vstupu na naše územie.

Názor, že utečencom treba poskytnúť pomoc, ak sú pripravení vo všetkom sa nám prispôbiť, prezentovali najčastejšie respondenti vo veku 15, 16 a 18 rokov. Opýtaní vo veku 12, 13, 14 a 17 rokov sa v najvyššom počte domnievali, že týmto osobám treba umožniť žiť na našom území podľa svojich predstáv pod podmienkou, že tým nikoho neohrozujú. O tom, že utečencom treba poskytnúť len najnutnejšiu pomoc a snažiť sa, aby išli do inej krajiny, boli presvedčení najmä najmladší žiaci, pričom neochotu vpustiť ich na naše územie deklarovali v najvyššom počte najstarší respondenti. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor až necelá tretina opýtaných vo veku 14 rokov, zatiaľ čo v skupine respondentov starších ako 16 rokov rovnako odpovedalo omnoho menej opýtaných.

Zistené údaje ukázali, že najpozitívnejší vzťahy k utečencom prejavili žiaci vo veku 16 a 17 rokov, pričom najmenej súcitu s týmito osobami ukázali najstarší respondenti.

Tabuľka 71

Postoj žiakov ZŠ a SŠ k utečencom	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
poskytnúť im pomoc, ak sa prispôbia	23,8	27,0	24,1	30,9	32,8	29,4	31,1
umožniť im žiť podľa seba, ak nikoho neohrozujú	28,3	28,6	27,2	28,2	30,3	31,0	24,2
poskytnúť im nevyhnutnú pomoc a snažiť sa o ich odchod do inej krajiny	25,1	13,0	13,9	14,8	15,1	16,4	17,4
nemali by byť vôbec vpustení na naše územie	2,2	5,8	5,9	5,3	5,9	8,1	11,2
nevie	20,6	25,6	28,9	20,8	15,9	15,1	16,1

Žiaci stredných odborných škôl (33,1 %, G: 27,4 %) najčastejšie tvrdili, že migrantom by sme mali poskytnúť pomoc, ak sú ochotní prispôbiť sa našej kultúre, pričom gymnazisti (39,0 %, SOŠ: 25,0 %) preferovali názor, že títo ľudia by mali mať možnosť žiť podľa svojich zvykov, ak tým nikoho neohrozia. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 15,5 %, G: 15,2 %) sa domnieval, že utečencom treba poskytnúť len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny. Žiaci stredných odborných škôl sa vo vyššej miere vyjadrili, že tieto osoby by vôbec nemali vstupovať na naše územie (SOŠ: 7,8 %, G: 5,0 %) a taktiež častejšie nevedeli na túto otázku odpovedať (SOŠ: 18,6 %, G: 13,4 %). Zistené údaje ukázali, že gymnazisti sa k utečencom správali benevolentnejšie a mali viac pochopenia pre ich situáciu,

pričom žiaci stredných odborných škôl boli voči nim omnoho striktnější, pretože skôr prezentovali názor, že Slovensko nemá byť pre migrantov ich novým domovom a taktiež boli vo vyššej miere proti ich vstupu na naše územie.

Respondenti žijúci v Bratislavskom, Trnavskom a v Košickom kraji najčastejšie uvádzali, že utečencom treba pomôcť len v tom prípade, ak sa prispôbia našim zvyklostiam, zatiaľ čo opýtaní z Trenčianskeho, Nitrianskeho, Žilinského považovali za dôležitejšie nechať ich žiť podľa svojich zvykov, ak tým nikoho neohrozia. Názor, že migrantom treba poskytnúť len nevyhnutnú pomoc a snažiť sa o ich odchod do inej krajiny deklarovali najmä žiaci s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji, opýtaní žijúci v Trenčianskom a v Košickom kraji vyjadrili vo vyššej miere neochotu vpustiť ich na naše územie. Na danú otázku nevedela odpovedať až štvrtina respondentov z Trenčianskeho a z Bratislavského kraja, pričom v skupine žiakov pochádzajúcich z Banskobystrického a z Nitrianskeho kraja sa rovnako vyjadrilo omnoho menej oslovených žiakov. Z uvedeného je zrejmé, že najviac empatií k situácii migrantov vyjadrili respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Žilinskom kraji, pričom najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných žijúcich v Košickom a v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 72

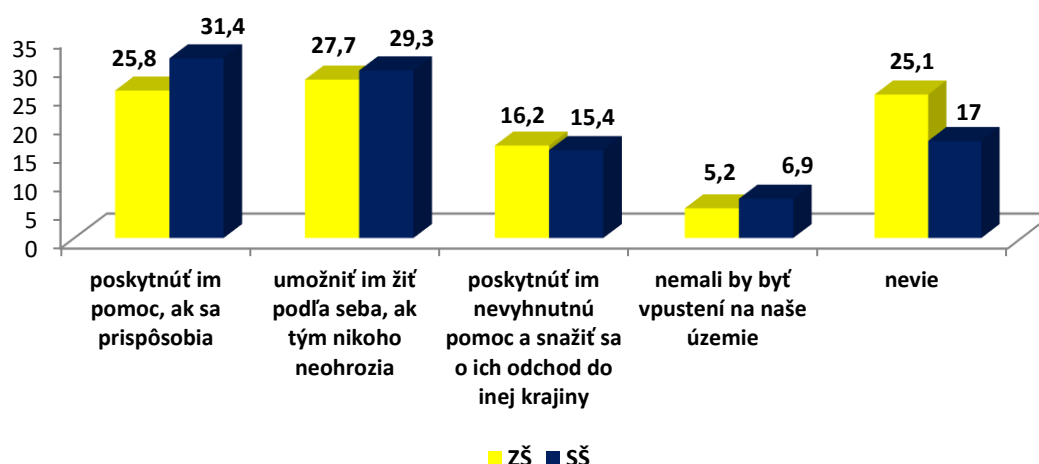
Postoj žiakov ZŠ a SŠ k utečencom	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Poskytnúť im pomoc, ak sa prispôbia	32,1	31,6	24,4	29,9	27,0	24,9	28,1	32,2
Umožniť im žiť podľa seba, ak tým nikoho neohrozujú	28,5	25,3	27,8	32,2	28,6	29,6	31,4	24,0
Poskytnúť im nevyhnutnú pomoc a snažiť sa o odchod do inej krajiny	10,3	16,8	14,3	15,1	18,5	22,7	11,9	17,1
Nemali by byť vôbec vpustení na naše územie	5,6	6,0	8,1	4,9	3,7	6,8	6,1	7,2
Nevie	23,5	20,3	25,4	17,9	22,2	16,0	22,5	19,5

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškooláci najčastejšie prezentovali názor, že utečencom treba poskytnúť pomoc iba vtedy, ak sa prispôbia našim zvyklostiam. Žiaci základných škôl preferovali názor, že týmto osobám treba umožniť žiť podľa svojich predstáv len vtedy, ak tým nikoho neohrozia. Žiaci základných škôl vo vyššom počte uvádzali, že by bolo dobré poskytnúť im nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny. Veľmi striktný názor, ktorý odmietol tieto osoby vpustiť na naše územie, prezentovalo 7,9 % stredoškoolákov a 5,2 % žiakov základných škôl. Na otázku nevedela odpovedať štvrtina žiakov základných škôl a 18,0 % stredoškoolákov.

Z uvedeného je zrejmé, že žiaci stredných škôl pristupovali k migrantom menej ohľaduplne, pretože požadovali nutnosť prispôbiť sa našim zvyklostiam, prípadne ich odmietali vpustiť na naše územie.

Graf 15 *Postoj respondentov k utečencom*

Podpora finančnej zbierky pre utečencov

Okrem poskytnutia azylu, ubytovania, stravovania a nevyhnutných potrieb by bolo možné podporiť utečencov aj finančne. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že približne tretina opýtaných (29,8 %) by peňažnú zbierku určenú pre migrantov asi podporila a 11,7 % oslovených žiakov vyjadrilo jednoznačnú ochotu pomôcť. Približne pätina (19,9 %) respondentov by túto možnosť pomôcť osobám, ktoré to potrebujú asi nevyužila, pričom 12,4 % opýtaných finančnú pomoc pre utečencov priamo odmietlo. Z uvedených zistení je zrejmé, že na zbierku pre migrantov by finančne prispelo 41,6 % oslovených žiakov, zatiaľ čo túto formu pomoci zamietlo 32,3 % žiakov. Svoj názor nevedelo vyjadriť až 26,2 % opýtaných.

Finančnú zbierku pre utečencov by podporila až necelá polovica dievčat (46,5 %) a 36,4 % chlapcov. Chlapci častejšie odmietli dať peňažný príspevok pre potreby osôb, ktoré museli opustiť svoj domov a ísť do inej krajiny (chlapci: 37,1 %, dievčatá: 27,7 %) a taktiež vo vyššej miere nevedeli na túto otázku odpovedať (chlapci: 26,5 %, dievčatá: 25,8 %). Zistené údaje ukázali, že dievčatá by boli voči utečencom štedrejšie než chlapci.

Snahu podporiť finančnú zbierku pre utečencov vyjadrili opýtaní vo veku 16 a 17 rokov. Osobám, ktoré boli nútené opustiť svoj domov a ísť do inej krajiny by v najvyššom počte finančne nepomohli najstarší respondenti. Na túto otázku nevedeli odpovedať najmä oslovení žiaci vo veku 12 a 14 rokov. Zo zistených údajov vyplynulo, že ochotu podporiť finančnú zbierku pre utečencov vyjadrili respondenti vo veku 16 a 17 rokov, pričom najmenej empatie v tejto oblasti prejavili najstarší žiaci.

Tabuľka 73

Ochota podporiť finančnú zbierku pre utečencov	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno	33,2	42,5	40,9	40,0	44,8	44,9	39,7
nie	35,9	30,1	28,0	30,0	35,1	34,5	38,5
nevie	30,9	27,4	31,1	30,0	20,1	20,6	21,8

Finančnú zbierku pre utečencov by podporila až necelá polovica gymnazistov (47,2 %) a 41,7 % žiakov stredných odborných škôl. Zaujímavé je zistenie, že osoby bez domova, ktoré museli odísť do inej krajiny odmietlo peňažne podporiť 34,0 % gymnazistov a 32,8 % žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl (25,5 %) vo vyššej miere než gymnazisti (18,8 %) nemali na tento problém vytvorený vlastný názor. Zistené údaje ukázali, že gymnazisti by boli voči utečencom štedrejší než žiaci stredných odborných škôl.

Zbierku pre migrantov by peňažne podporili najmä respondenti, ktorí mali otca (vysokoškolské vzdelanie: 49,1 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 41,6 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 35,6 %, základné vzdelanie: 34,6 %) aj matku s vysokoškolským vzdelaním (45,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 42,3 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 39,2 %, základné vzdelanie: 34,3 %). Na základe zistených údajov je možné konštatovanie, že zároveň so zvyšujúcim sa vzdelaním oboch rodičov sa zvyšovala aj ochota respondentov finančne podporiť utečencov. Na zbierku pre migrantov by neprispeli najmä žiaci, ktorí mali matku (úplné stredoškolské vzdelanie: 34,5 %, vysokoškolské vzdelanie: 30,3 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 33,4 %, základné vzdelanie: 28,3 %) aj otca s úplným stredoškolským vzdelaním (36,0 %, vysokoškolské vzdelanie: 29,8 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 35,1 %, základné vzdelanie: 30,9 %). Na otázku nevedeli odpovedať najčastejšie opýtaní, ktorých rodičia (otec – základné vzdelanie: 34,5 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 29,3 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 22,4 %, vysokoškolské vzdelanie: 21,1 %, matka – základné vzdelanie: 37,4 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 27,4 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 23,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 23,8 %) dosiahli len základné vzdelanie. Zo zistených údajov je zrejmé, že čím vyššie vzdelanie rodičia dosiahli, tým boli ich deti ochotnejšie podporiť ľudí, ktorí museli opustiť svoje domovy. Respondenti, ktorých otcovia a matky mali základné vzdelanie sa najčastejšie nevedeli vyjadriť. Zo zistených údajov vyplynulo, že rodičia s vyšším vzdelaním naučili svoje deti viac pomáhať ľuďom, ktorí to potrebujú.

Migrantom by formou peňažnej zbierky pomohli respondenti žijúci v Nitrianskom, Trnavskom a v Žilinskom kraji. Osoby bez domova, ktoré museli odísť do inej krajiny by v najvyššom počte nepodporili opýtaní pochádzajúci z Banskobystrického kraja. Svoj názor nevedela vyjadriť viac než tretina žiakov s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji. Z uvedeného je zrejmé, že ochotu podporiť utečencov prejavili najmä opýtaní žijúci v Nitrianskom kraji, pričom najväčší nezáujem o pomoc týmto osobám deklarovali žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Banskobystrického kraja.

Tabuľka 74

Ochota podporiť zbierku pre utečencov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	41,2	44,6	38,2	45,5	44,0	36,8	38,8	43,5
nie	34,2	30,4	34,0	28,9	31,9	38,4	29,8	26,6
nevie	24,6	25,0	27,8	25,6	24,1	24,8	31,4	29,9

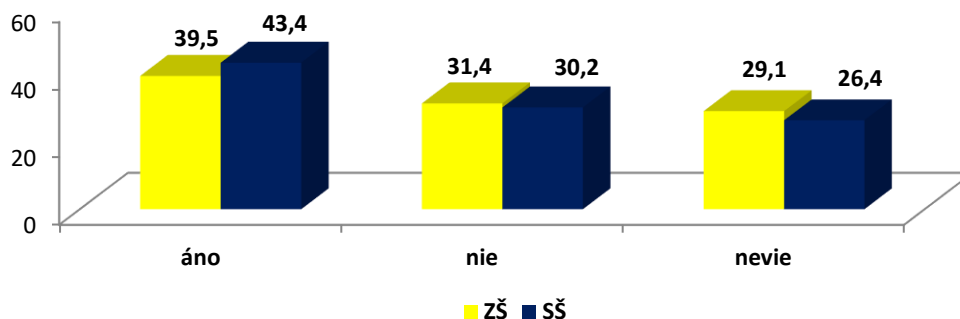
Migrantom by formou peňažnej zbierky pomohli respondenti žijúci v úplných rodinách (43,1 %, doplnené rodiny: 35,2 %, neúplné rodiny: 39,3 %). Osoby bez domova, ktoré museli odísť do inej krajiny by nepodporili opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (doplnené rodiny: 41,1 %, úplné rodiny: 30,7 %, neúplné rodiny: 34,2 %). Svoj

názor nevedelo vyjadriť zhodne asi 26,0 % žiakov z úplných (26,2 %) a z neúplných rodín (26,5 %), v doplnených rodinách rovnako odpovedala štvrtina (23,7 %) opýtaných. Z uvedeného je zrejmé, že ochotu podporiť utečencov prejavili najmä respondenti, ktorí vyrastali v úplných rodinách a najväčší nezáujem deklarovali žiaci, ktorí žili v doplnených rodinách.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že väčšiu ochotu podporiť finančnú zbierku pre utečencov prejavili stredoškoláci. Žiaci základných škôl častejšie túto formu pomoci odmietli a zároveň vo vyššej miere nevedeli na otázku odpovedať. Prezentované zistenia ukázali, že stredoškoláci boli vo vzťahu k utečencom štedrejší, než žiaci základných škôl, ktorí častejšie nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.

Graf 16 *Ochota podporiť finančnú zbierku pre utečencov vo vzťahu k typu školy*

7. Pohľad žiakov základných a stredných škôl na subkultúry mládeže

Informovanosť o marginálnych skupinách mládeže

Vo vzťahu k mládežníckym zoskupeniam sa v odbornej literatúre často používa aj výraz **subkultúra**. Napr. P. Ondrejko (2000, s. 42) uvádza, že subkultúra sa od globálnej kultúry líši hodnotami, normami, špeciálnou štruktúrou, prípadne i spôsobom života a správaním sa jej príslušníkov. Každá z nich je charakteristická svojou filozofiou, oblečením, hudbou, tancom, vonkajším zjavom a životným štýlom, ktorý jej členov charakterizuje a navzájom odlišuje. Rizikovým rysom pri utváraní mládežníckych subkultúr je potenciálny vznik patologickej sociálnej adaptácie v dôsledku blokovania aspirácií mladých ľudí. Takýmto spôsobom môže vzniknúť konfliktná, rezignujúca alebo kriminálna subkultúra.²⁰

Vo výskume bola venovaná pozornosť niektorým mládežníckym subkultúram so snahou zistiť nielen mieru informovanosti, ale aj priamu účasť žiakov v nich. Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean). Ukázalo sa, že respondenti v súčasnosti najviac vnímali migrantov, narkomanov, problémových fanúšikov športových klubov, hip-

²⁰ Jusko, P.: Kultúrne entity súčasných mladých ľudí. In: Čistý deň, ročník II. č. 3/2004, str. 12-13.

hoperov, členov náboženských siekt a ekologických aktivistov. V nižšej miere venovali pozornosť aj príslušníkom hnutia punk, nacionalistom, skinhedom a politickým aktivistom. Najmenej poznali anarchistov a antiglobalistov.

Respondenti mali **poznatky z počutia** najmä o migrantoch, politických aktivistoch, náboženských sektách, narkomanoch, ekologických aktivistoch a o nacionalistoch. Opýtaní získali v nižšej miere aj informácie o futbalových chuligánoch, hip-hoperoch, punkeroch, anarchistoch, skinhedoch a o antiglobalistoch.

Žiaci **stretávali vo svojom okolí** problémových fanúšikov športových klubov, hipsterov, narkomanov, ekologických aktivistov, punkerov a skínov. V nižšom počte sa dostávali do kontaktu aj s členmi náboženských siekt, politickým aktivistami a s nacionalistami. Menej než 10,0 % opýtaných vo svojom okolí stretávalo anarchistov a antiglobalistov, pričom vo vzťahu k migrantom rovnako odpovedalo len 6 žiakov.

Členstvo v niektorej zo sledovaných mládežníckych subkultúr priznala len veľmi malá časť respondentov. Najčastejšie sa hlásili k ekologickým aktivistom, hip-hoperom a k problémovým fanúšikom športových klubov. Žiaci v nižšom počte patrili k punkerom, politickým aktivistom, anarchistom, členom rôznych náboženských hnutí, narkomanom, nacionalistom a k antiglobalistom.

Respondentom, ktorí o spomenutých subkultúrach mládeže **nevedeli nič**, chýbali informácie najmä o antiglobalistoch, anarchistoch, skinhedoch, nacionalistoch, punkeroch, migrantoch, politických aktivistoch a o členoch náboženských siekt. Najnižší počet opýtaných nemal poznatky o narkomanoch, ekologických aktivistoch, hip-hoperoch a o problémových fanúšikoch športových klubov.

Tabuľka 75

Hnutie	Má info z počutia	Stretáva ich v okolí	Patrí k nim	Nevie o nich nič	Mean
punk (punkeri)	48,8	18,1	2,9	30,2	2,15
hipsteri (hip-hoperi)	48,9	23,2	6,7	21,2	2,00
skinhedí (skíni)	43,1	18,0	2,0	36,9	2,33
anarchisti	43,5	8,3	2,1	46,1	2,51
náboženské sekty	55,1	15,3	1,9	27,7	2,02
narkomani	53,0	21,7	1,8	23,5	1,96
antiglobalisti	40,5	6,7	1,3	51,5	2,64
nacionalisti	50,5	11,6	1,5	36,4	2,24
futbaloví (hokejoví) chuligáni	49,2	24,6	5,1	21,1	1,98
ekologickí aktivisti	51,0	18,5	7,1	23,4	2,03
politickí aktivisti	56,4	12,5	2,7	28,4	2,40
migranti	71,1	0,3	0	28,6	1,86

V roku 2020 sa v spoločnosti viac hovorilo o všetkých subkultúrach mládeže, pričom pri každej sa zvyšoval počet opýtaných, ktorí mali o nich informácie len z počutia. Vo všetkých prípadoch (okrem ekologických aktivistov, kde bol zaznamenaný nárast), sa znížil počet opýtaných, ktorí príslušníkov týchto marginálnych skupín **poznali zo svojho prostredia**. Klesol počet opýtaných, ktorí sa **hlásili k členstvu** u punkerov, skinhedov, anarchistov, členov náboženských siekt, narkomanov, nacionalistov a problémových fanúšikov športových klubov. Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí patrili k ekologickým aktivistom. Rovnaká situácia ako v roku 2010

bola zaznamenaná len u antiglobalistov. Od roku 2010 sa zvýšil vo všetkých skupinách počet opýtaných, ktorí o nich **nemali žiadne informácie**. Je zrejmé, že tieto zoskupenia sú u súčasnej mládeže menej populárne než boli pred 10 rokmi. Ukázalo sa, že žiaci sa o väčšinu marginálnych skupín mládeže prestali zaujímať. Mali o nich viac poznatkov, ktoré si vypočuli, menej ich stretávali a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí sa hlásili k členstvu v týchto subkultúrach mládeže. Na druhej strane sa zvýšil počet žiakov, ktorí ich nepoznali. Za pozitívny považujeme pokles záujmu o nacionalistov, skínov a drogovu závislých a zvýšený záujem o ekologických aktivistov. Záujem detí a mládeže o ochranu prírody môže byť pre Slovensko veľmi prospešný.

Tabuľka 76

Marginálne skupiny mládeže	Roky		
Punk	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	29,1	40,1	48,8
stretáva ich vo svojom okolí	47,2	19,4	18,1
patrí k nim	9,1	5,7	2,9
nevie o nich nič	14,5	34,8	30,2
Hip-hoperi	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	N	N	48,9
stretáva ich vo svojom okolí	N	N	23,2
patrí k nim	N	N	6,7
nevie o nich nič	N	N	21,2
Skinhedi	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	36,4	35,1	43,1
stretáva ich vo svojom okolí	41,3	21,1	18,0
patrí k nim	6,1	6,1	2,0
nevie o nich nič	16,2	37,7	36,9
Anarchisti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	37,4	31,6	43,5
stretáva ich vo svojom okolí	25,2	9,4	8,3
patrí k nim	3,7	3,8	2,1
nevie o nich nič	33,7	55,2	46,1
Náboženské sekty	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	45,2	51,7	55,1
stretáva ich vo svojom okolí	22,9	15,9	15,3
patrí k nim	2,3	1,9	1,9
nevie o nich nič	29,7	30,5	27,7
Narkomani	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	42,9	46,0	53,0
stretáva ich vo svojom okolí	33,3	27,2	21,7
patrí k nim	3,4	3,3	1,8
nevie o nich nič	20,4	23,5	23,5
Antiglobalisti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	33,7	22,3	40,5
stretáva ich vo svojom okolí	10,1	7,1	6,7
patrí k nim	1,3	3,8	1,3
nevie o nich nič	54,8	66,8	51,5
Nacionalisti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	40,6	37,9	50,5
stretáva ich vo svojom okolí	22,1	12,1	11,6
patrí k nim	4,3	8,5	1,5
nevie o nich nič	33,0	41,5	36,4

Problémoví fanúšikovia športových klubov	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	38,2	38,5	49,2
stretáva ich vo svojom okolí	33,9	30,7	24,6
patrí k nim	10,9	8,5	5,1
nevie o nich nič	17,0	22,3	21,1
Ekologickí aktivisti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	N	34,8	51,0
stretáva ich vo svojom okolí	N	10,4	18,5
patrí k nim	N	3,3	7,1
nevie o nich nič	N	51,5	23,4
Politickí aktivisti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	N	N	56,4
stretáva ich vo svojom okolí	N	N	12,5
patrí k nim	N	N	2,7
nevie o nich nič	N	N	28,4
Migranti	2010	2016	2020
vie o nich z počutia	N	N	71,1
stretáva ich vo svojom okolí	N	N	0,3
patrí k nim	N	N	0
nevie o nich nič	N	N	26,3

N – nezisťovalo sa

Postoje respondentov k marginálnym skupinám mládeže

Okrem zistenia záujmu mládeže o marginálne skupiny pozornosť bola venovaná aj tomu, ako týchto mladých ľudí vnímajú rovesníci. Na základe zistených hodnôt možno konštatovať, že oslovení žiaci základných a stredných škôl v súčasnosti najpozitívnejšie prijali ekologických aktivistov, hip-hoperov, punkerov, politických aktivistov, anarchistov, antiglobalistov a migrantov. V nižšej miere prezentovali kladné postoje aj k problémovým fanúšikom športových klubov a k skinhedom. Najmenej si obľúbili členov náboženských siekt, nacionalistov a narkomanov.

Z výsledkov výskumu je zrejmé, že členovia všetkých spomenutých subkultúr mládeže vzbudzovali u žiakov základných a stredných škôl predovšetkým ľahostajnosť. Anarchistov, antiglobalistov a nacionalistov respondenti viac nenávideli, než sa ich báli alebo s nimi sympatizovali. Skinhedi, členovia náboženských siekt, narkomani a migranti vzbudzovali skôr strach ako nenávisť. U punkerov, hip-hoperov, problémových fanúšikov športových klubov, ekologických a politických aktivistov prevládali sympatie než obavy alebo nenávisť.

Väčšina opýtaných pocítovala **ľahostajnosť** a nezáujem najmä pri stretnutí s antiglobalistami, anarchistami, politickými aktivistami, punkermi, migrantmi, skinhedmi, nacionalistami, hip-hopermi a členmi náboženských siekt. Žiakom základných a stredných škôl boli najmenej ľahostajní problémoví fanúšikovia športových klubov, ekologickí aktivisti a narkomani. Najviac **sympatií** prejavili respondenti k ekologickým aktivistom, hipsterom, punkerom a k problémovým fanúšikom. Menej sympatické im boli politickí aktivisti, migranti, skíni, anarchisti, členovia náboženských siekt a antiglobalisti. Najmenej kladných emócií vzbudili u oslovených žiakov nacionalisti a narkomani. Respondenti sa **báli** najmä drogovu závislých osôb, členov náboženských siekt, futbalových chuligánov, skinhedov a migrantov. Už menej obáv pocítovali pri nacionalistoch, anarchistoch,

antiglobalistoch, politických aktivistoch a punkeroch. Opýtaní sa v najnižšej miere báli ekologických aktivistov a hipsterov. Žiaci **nenávideli** narkomanov, nacionalistov, členov náboženských siekt, problémových fanúšikov športových klubov a skinhedov. v nižšej miere pociťovali nenávisť aj voči antiglobalistom, anarchistom, politickým aktivistom, punkerom, ekologickým aktivistom a hip-hoperom.

Z uvedeného je zrejmé, že respondenti **najnegatívnejšie vnímali** narkomanov, členov náboženských siekt a nacionalistov, pretože voči nim pociťovali pomerne málo sympatií a ľahostajnosti, ale veľa strachu a nenávisti. **Najpozitívnejšie boli ohodnotení** punkeri, hip-hoperi a ekologickí aktivisti, ktorí mali najviac sympatizantov a len v malej miere vzbudzovali u opýtaných strach alebo nenávisť.

Tabuľka 77

Marginálna skupina	Sympatie	Ľahostajnosť	Strach	Nenávisť	Mean
punk	11,5	81,5	2,5	4,5	2,00
hip-hoperi	21,9	72,5	1,7	3,9	1,88
skinhedi	4,6	77,7	8,9	8,8	2,22
anarchisti	4,2	83,9	5,4	6,5	2,14
náboženské sekty	3,9	72,0	12,1	12,0	2,32
narkomani	2,8	63,2	18,2	15,8	2,47
antiglobalisti	3,6	85,4	3,6	7,4	2,15
nacionalisti	2,9	75,9	7,6	13,6	2,32
problémoví fanúšikovia šport. klubov	10,9	69,5	9,7	9,9	2,19
ekologickí aktivisti	27,7	65,8	2,2	4,3	1,83
politickí aktivisti	8,0	82,7	3,0	6,3	2,07
migranti	5,6	78,9	8,2	7,3	2,17

Od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí patrili k **sympatizantom** členov náboženských siekt a ekologických aktivistov. Znížil sa počet opýtaných, ktorým boli sympatickí punkeri, skinhedi, anarchisti, nacionalisti a problémoví fanúšikovia športových klubov. Nezmenil sa iba počet oslovených žiakov, ktorí pozitívne vnímali migrantov.

V globále môžeme konštatovať výraznú apatiu opýtaných voči členom marginálnych skupín mládeže, pretože sa výraznejšie zvýšil počet respondentov, ktorí deklarovali **nezáujem** o punkerov, skinhedov, anarchistov, antiglobalistov, členov náboženských siekt, narkomanov, nacionalistov, problémových fanúšikov športových klubov a migrantov. Znížil sa iba počet žiakov, ktorí boli **ľahostajní** voči ekologickým aktivistom. Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí sa **báli** členov náboženských hnutí, narkomanov a problémových fanúšikov športových klubov. Niektorí respondenti sa však prestali báť punkerov, skínov, anarchistov, antiglobalistov, nacionalistov, ekologických aktivistov a migrantov. Klesol počet respondentov, ktorí pociťovali **nenávisť** voči všetkým uvedeným marginálnym skupinám. Porovnanie zistení ukázalo, že postupom času sa u mladých ľudí tento veľmi negatívny pocit zmenil na neutrálny. Členov marginálnych skupín a mládežníckych subkultúr prestali žiaci nielen nenávidieť, ale prestali sa o nich aj zaujímať.

Tabuľka 78

Marginálna skupina mládeže	Roky		
Punk	2010	2016	2020
sympatie	16,1	15,7	11,5
ľahostajnosť	58,3	66,6	81,5
strach	4,2	6,1	2,5
nenávisť	21,4	11,6	4,5
Skinhedi	2010	2016	2020
sympatie	8,5	13,0	4,6
ľahostajnosť	47,9	58,4	77,7
strach	17,5	15,8	8,9
nenávisť	26,1	12,8	8,8
Anarchisti	2010	2016	2020
sympatie	5,6	6,0	4,2
ľahostajnosť	61,6	69,2	83,9
strach	8,2	8,9	5,4
nenávisť	24,6	15,9	6,5
Náboženské sekty	2010	2016	2020
sympatie	2,7	4,3	3,9
ľahostajnosť	60,9	55,1	72,0
strach	8,3	15,9	12,1
nenávisť	28,1	24,7	12,0
Narkomani	2010	2016	2020
sympatie	2,4	4,3	2,8
ľahostajnosť	46,3	41,0	63,2
strach	14,1	25,4	18,2
nenávisť	37,2	29,3	15,8
Antiglobalisti	2010	2016	2020
sympatie	3,3	7,6	3,6
ľahostajnosť	69,2	70,8	85,4
strach	4,6	6,4	3,6
nenávisť	22,9	15,2	7,4
Nacionalisti	2010	2016	2020
sympatie	5,3	16,0	2,9
ľahostajnosť	54,4	57,1	75,9
strach	10,6	11,3	7,6
nenávisť	29,7	15,6	13,6
Problémoví fanúšikovia športových klubov	2010	2016	2020
sympatie	16,2	13,5	10,9
ľahostajnosť	57,5	57,0	69,5
strach	9,3	14,5	9,7
nenávisť	17,0	15,0	9,9
Ekologickí aktivisti	2010	2016	2020
sympatie	N	7,1	27,7
ľahostajnosť	N	68,4	65,8
strach	N	7,8	2,2
nenávisť	N	16,7	4,3
Migranti	2010	2016	2020
sympatie	N	5,4	5,6
ľahostajnosť	N	41,9	78,9
strach	N	24,4	8,2
nenávisť	N	28,3	7,3

Hip-hoperi	2010	2016	2020
sympatie	N	N	21,9
ľahostajnosť	N	N	72,5
strach	N	N	1,7
nenávisť	N	N	3,9
Politickí aktivisti	2010	2016	2020
sympatie	N	N	8,0
ľahostajnosť	N	N	82,7
strach	N	N	3,0
nenávisť	N	N	6,3

N – nezisťovalo sa

Porovnanie údajov potvrdilo, že u **punkerov, skínov, anarchistov a nacionalistov** sa zvýšil počet opýtaných, ktorým boli členovia marginálnych skupín ľahostajní a zároveň klesol aj počet respondentov, ktorí s týmito osobami sympatizovali, báli sa ich alebo ich nenávideli. Pri **antiglobalistoch a migrantoch** sa nezmenil počet respondentov, ktorí patrili k ich sympatizantom, zvýšil sa však počet opýtaných, ktorí sa o nich nezaujímal a klesol počet žiakov, ktorí sa ich báli alebo ich nenávideli. U **členov náboženských siekt** bol zistený vyšší počet nielen sympatizantov, ale i tých, ktorým boli ľahostajní alebo z nich mali strach. Klesol iba počet opýtaných, ktorí tieto osoby nenávideli. U **narkomanov** sa nezmenil počet respondentov, ktorým boli tieto drogovovo závislé osoby sympatické. Zvýšil sa však počet opýtaných, ktorým boli ľahostajní, alebo sa ich báli a znížil sa počet oslovených žiakov, ktorí ich nenávideli. U **problémových fanúšikov športových klubov** bol zaznamenaný nižší počet opýtaných, ktorí s nimi sympatizovali alebo ich nenávideli. Zvýšil sa počet respondentov, ktorým boli ľahostajní a nezmenil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí z nich mali strach. Pri hodnotení vnímania členov týchto skupín najlepšie obstáli **ekologickí aktivisti**. Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet ich sympatizantov a klesol počet opýtaných, ktorým boli ľahostajní, báli sa ich, alebo ich nenávideli. Zo spomínaných zistení vyplynulo, že ochrana životného prostredia začala byť dôležitejšou témou, zaujala aj žiakov základných a stredných škôl a environmentálni aktivisti si získali ich podporu.

Názor na správanie sa fanúšikov športových klubov

Problematika diváckeho násillia je v Európe sledovaná a venuje sa jej pozornosť aj v niektorých medzinárodných dokumentoch. Najvýznamnejší je Európsky dohovor, v ktorom sú priamo uvedené typy opatrení (oddelenie skupín súperiacich fanúšikov, osobitné vchody na tribúny, zabezpečenie konštrukcie, aby sa zaručila bezpečnosť divákov, zabránenie vstupu na štadión výtržníkom, osobám pod vplyvom návykových látok a pod., zákaz prinášania alkoholických nápojov a zákaz distribúcie alkoholu na štadiónoch). Na základe opatrení vyplývajúcich z dohovoru boli na Slovensku uskutočnené viaceré zmeny, napr. inštalovanie kamier na štadiónoch a lepšia spolupráca organizátorov s políciou. Téma diváckeho násillia i napriek týmto opatreniam je pomerne veľký problém a je potrebné venovať pozornosť nielen postihovaniu agresívnych divákov, ale i prevencii a osvete, ktorá by zabezpečila odmietanie

diváckeho násilia u mladých ľudí.²¹ Respondenti najčastejšie pochody a stretnutia fanúšikov športových klubov akceptovali, ale nesúhlasili s ničením majetku (32,4 %). Až 26,3 % respondentov považovalo divácke násilie za jav, ktorý je bežný aj v ostatných štátoch a necelá štvrtina opýtaných požadovala pre problémových fanúšikov prísnejšie tresty. Výrazne nižší počet žiakov prezentoval názor, že za vyčíňanie fanúšikov by mali byť zodpovedné a postihované športové oddiely (12,7 %). K členom takýchto klubov sa hlásilo iba 3,4 % oslovených žiakov, pričom ich aktivity považovali za skvelú zábavu. Na túto otázku nevedelo odpovedať asi 2,6 % opýtaných. Prezentované zistenia ukázali, že väčšina respondentov mala vytvorené správne názory na činnosť problémových fanúšikov športových klubov a len malý počet žiakov ich vyčíňanie na štadiónoch schvaľoval.

Chlapci vo vyššom počte považovali konanie problémových fanúšikov športových klubov za bežný celosvetový jav (chlapci: 30,0 %, dievčatá: 22,6 %) a zároveň častejšie patrili k týmto skupinám mládeže (chlapci: 4,4 %, dievčatá: 2,4 %). Dievčatá sa k tejto marginálnej skupine postavili kritickejšie a vo vyššej miere pochody a stretnutia problémových fanúšikov akceptovali, ale odmietli ich agresívne správanie (dievčatá: 35,9 %, chlapci: 28,8 %). Taktiež sa častejšie domnievali, že poškodzovanie cudzieho majetku by malo byť prísnejšie trestané (dievčatá: 24,9 %, chlapci: 20,3 %). Asi 13,3 % chlapcov a 12,2 % dievčat prezentovalo názor, že za divácke násilie by mali zodpovedať športové kluby. Na túto otázku nevedelo odpovedať 3,2 % chlapcov a 2,0 % dievčat.

Najbenevolentnejší postoj k problémovým fanúšikom mali 17-roční respondenti, pretože najčastejšie prezentovali názor, že ide o jav, ktorý je v celosvetovom meradle bežný. K členom týchto klubov patrili opýtaní vo veku 15 rokov, ktorí zároveň vo vyššom počte než ostatní akceptovali ich pochody a stretnutia, ale nesúhlasili s agresívnym správaním na štadiónoch. Prísnejšie tresty pre problémových fanúšikov športových klubov požadovali najčastejšie najmladší. 13-roční opýtaní vo vyššej miere prezentovali názor, že zodpovednosť za agresívne správanie fanúšikov by mali niesť športové kluby. Na otázku nevedeli odpovedať najmä respondenti vo veku 14 rokov.

Tabuľka 79

Názor respondentov na problémových fanúšikov športových klubov	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
vo svete je to bežný jav	23,3	24,8	24,3	25,4	26,4	33,9	23,0
je to skvelá zábava	2,7	4,3	3,3	5,1	1,9	2,4	3,7
akceptuje ich, ale nesúhlasí s ničením	29,6	29,9	30,2	38,9	35,1	27,5	30,4
mali by dostať prísnejšie tresty	29,1	19,2	23,7	17,4	23,0	24,9	29,8
mali by za nich zodpovedať športové kluby	13,9	18,5	14,3	11,5	11,9	8,8	9,3
nevie	1,4	3,3	4,2	1,7	1,7	2,5	3,8

Žiaci stredných odborných škôl častejšie označili divácke násilie za bežný celosvetový jav (SOŠ: 32,4 %, G: 20,4 %) a zároveň sa vo vyššej miere hlásili aj k členstvu v týchto skupinách (SOŠ: 3,6 % G: 1,8 %). Gymnazisti vo vyššej miere akceptovali stretnutia a pochody problémových fanúšikov, avšak s ničením majetku nesúhlasili (G: 35,1 %, SOŠ: 32,4 %). Zároveň vo vyššom počte uvádzali, že správanie niektorých fanúšikov už nie je športové a malo by byť prísnejšie trestané (G: 32,7 %, SOŠ: 18,5 %). Žiaci

²¹ Marková, V.: Divácke násilie ako súčasť extrémizmu. In: Marko, M. – Rapčan, J.: Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Bratislava : Akadémia policajného zboru, 2012. ISBN 978-80-8054-552-9, s. 111-114.

stredných odborných škôl sa vo vyššej miere prikláňali k názoru, že za divácke násilie by mali byť zodpovedné športové kluby (SOŠ: 10,8 %, G: 9,3 %). Svoj názor na týchto fanúšikov nevedelo vyjadriť len necelé percento (0,7 %) gymnazistov a 2,0 % žiakov stredných odborných škôl.

Vyčíňanie fanúšikov počas športových zápasov označili za bežný celosvetový jav mladí obyvatelia Bratislavského a Košického kraja, pričom účasť v týchto problémových kluboch priznali opýtaní žijúci v Bratislavskom kraji. Divácke násilie odsudzovali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Prísnejšie tresty pre agresívnych fanúšikov požadovali najčastejšie respondenti pochádzajúci z Banskobystrického kraja, zatiaľ čo prijatie zodpovednosti športových klubov za správanie fanúšikov deklarovali mladí obyvatelia Žilinského kraja. Na otázku nevedeli odpovedať žiaci pochádzajúci z Bratislavského a z Trnavského kraja.

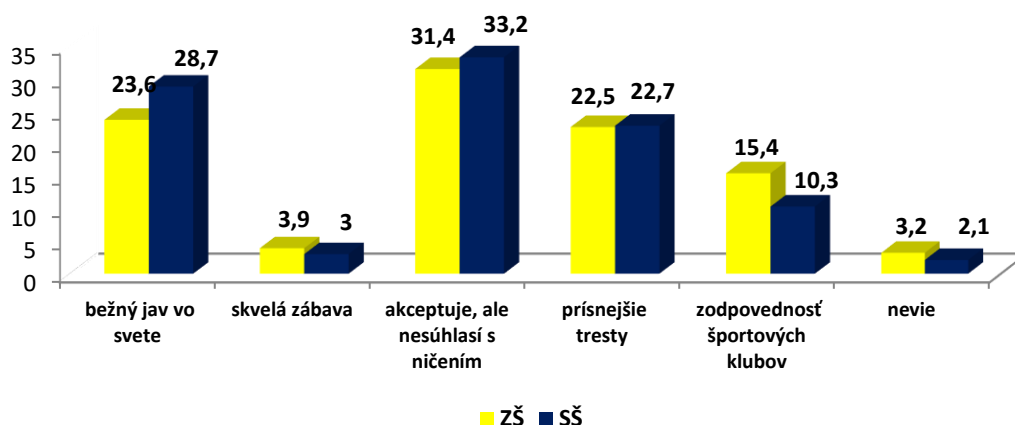
Tabuľka 80

Názory respondentov na problémových fanúšikov športových klubov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
vo svete je to bežný jav	32,9	25,9	29,2	21,2	21,5	24,9	22,5	33,2
je to skvelá zábava	5,0	4,1	2,8	2,6	4,4	2,5	3,6	3,1
akceptuje ich, ale nesúhlasí s ničením majetku	25,0	32,6	32,6	37,1	35,2	30,9	34,7	30,1
mali by dostať prísnejšie tresty	20,9	20,6	20,8	25,8	20,0	29,3	22,5	19,2
mali by za nich zodpovedať športové kluby	12,1	13,0	13,2	12,0	17,0	9,4	14,2	12,0
nevie	4,1	3,8	1,4	1,3	2,0	3,0	2,5	2,4

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškooláci vo vyššom počte považovali konanie problémových fanúšikov za bežný celosvetový jav. K týmto problémovým skupinám mládeže patrilo až 3,9 % žiakov základných škôl a 3,0 % stredoškoolákov. Stredoškooláci vo vyššej miere akceptovali pochody a stretnutia futbalových chuligánov, avšak odmietli ich agresívne správanie. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl požadovali pre nich prísnejšie tresty. Žiaci základných škôl sa vo vyššom počte domnievali, že za správanie svojich fanúšikov by mali zodpovedať športové kluby a títo respondenti zároveň častejšie nevedeli vyjadriť svoj názor. Zo zistení vyplynulo, že problémových fanúšikov športových klubov viac obdivovali žiaci základných škôl než stredoškooláci, ktorí mali na nich vo vyššom počte vytvorený správny názor.

Graf 17 Názor respondentov na problémových fanúšikov športových klubov

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016 a 2020

Zistené údaje ukázali, že od roku 2010 sa výraznejšie zvýšil počet opýtaných, ktorí považovali divácke násilie za bežný celosvetový jav a zároveň sa nezmenil počet respondentov, ktorí boli členmi týchto problémových športových klubov. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí pochody a stretnutia futbalových chuligánov akceptovali, ale nesúhlasili s ich agresívnym správaním. Klesol počet opýtaných, ktorí požadovali pre tieto osoby prísnejšie tresty a znížil sa aj počet respondentov, ktorí sa domnievali, že za správanie svojich fanúšikov by mali zodpovedať športové kluby. Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí nedokázali vyjadriť svoj názor. Z uvedeného vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl si v súčasnosti vytvorili benevolentnejší pohľad na správanie problémových fanúšikov športových klubov, častejšie ich akceptovali, ale nesúhlasili s ničením cudzieho majetku. Opýtaní v nižšej miere požadovali pre členov týchto subkultúr prísnejšie tresty a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí kládli zodpovednosť na športové kluby. Zaujímavé je zistenie, že počet opýtaných, ktorí patrili k členom týchto zoskupení sa za dané obdobie nezmenil.

Tabuľka 81

Názor respondentov na problémových fanúšikov športových klubov	2010	2016	2020
vo svete je to bežný jav	12,9	11,2	26,3
je to skvelá zábava	3,7	2,6	3,4
akceptuje ich, ale nesúhlasí s ničením majetku	26,6	36,4	32,4
mali by dostať prísnejšie tresty	37,7	33,2	22,6
za fanúšikov by mali zodpovedať športové kluby	15,0	15,2	12,7
nevie	4,1	1,4	2,6

ZÁVERY

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že:

Rodinné prostredie a vzťahy k rovesníkom

- V úplnej rodine žili až tri štvrtiny respondentov a 12,4 % opýtaných pochádzalo z neúplnej rodiny. Asi 11,0 % žiakov základných a stredných škôl malo nevlastného otca alebo matku. Približne jedno percento respondentov vyrastalo v pestúnskej rodine, u starších súrodencov alebo ich vychovávali starí rodičia.
- V úplných rodinách vyrastali najmä respondenti vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a respondenti žijúci v Prešovskom kraji. Iba otec alebo matka vychovávali častejšie dievčatá, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných žijúcich v najväčších mestách a mladých obyvateľov Košického kraja. V doplnených rodinách žili vo vyššom počte chlapci, respondenti vo veku 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov a respondenti s trvalým bydliskom v Košickom kraji.

- Počet respondentov, ktorí žili v úplných rodinách, sa od roku 2010 nezmenil. Znížil sa počet žiakov, ktorých vychovával iba otec alebo matka, prípadne vyrastali v náhradných rodinách. Za sledované obdobie sa však výrazne zvýšil počet opýtaných pochádzajúcich z doplnených rodín. Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend v rodinách, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobila zvyšovanie počtu detí, ktoré vyrastajú v neúplných alebo v doplnených rodinách, čo v niektorých prípadoch môže negatívne ovplyvňovať ich psychický vývoj.
- Viac než polovica opýtaných považovala rodinné vzťahy za dobré, aj keď sa u nich niekedy vyskytli nedorozumenia a 36,3 % respondentov ich označilo ako veľmi dobré. Len 5,3 % oslovených žiakov hodnotilo vzťahy v rodine negatívne a 1,6 % respondentov ich považovalo za veľmi zlé. Iba necelé percento opýtaných si s otcom alebo matkou rozumelo veľmi dobre, avšak nemali vybudovaný dobrý vzťah k druhému rodičovi. Možno konštatovať, že až 92,5 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo rodinné vzťahy kladne, pričom 6,9 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky.
- Vzťahy v rodine kladne hodnotili najmä dievčatá, respondenti vo veku 12 a 17 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní, ktorí mali rodičov s vysokoškolským vzdelaním, respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Prešovského a Žilinského kraja a žiaci žijúci v úplných rodinách. Zhoršené medziľudské vzťahy boli vo vyššej miere zistené u chlapcov, opýtaných vo veku 18 rokov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, respondentov, ktorí mali otca a matku so základným vzdelaním, opýtaných žijúcich v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov a vo veľkomestách, respondentov pochádzajúcich z Trenčianskeho kraja a u žiakov z doplnených rodín.
- Od roku 2010 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne. Len minimálne sa zvýšil počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, avšak klesol počet respondentov, ktorí dobre vychádzali len s jedným rodičom, prípadne uvádzali iný dôvod. Pozitívne je zistenie, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy v rodine za dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je pokladaná za faktor významne ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.
- Až 87,8 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Asi 8,4 % opýtaných si s rovesníkmi v triede nerozumelo a 3,8 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah. Z uvedeného je zrejmé, že títo respondenti mali problém nájsť si svoje miesto v triednom kolektíve, cítili sa osamotene, pretože spolužiaci ich z rôznych dôvodov medzi seba neprijali.
- So spolužiakmi si rozumeli najmä dievčatá, opýtaní vo veku 16 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji a žiaci žijúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy. S rovesníkmi v triede nevychádzali dobre

vo vyššej miere chlapci, opýtaní vo veku 13 a 18 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Trenčianskeho a Prešovského kraja, opýtaní z doplnených rodín a respondenti, ktorí si nerozumeli so svojimi rodičmi.

- Výsledky výskumu ukázali, že v základných školách na jednej strane pretrvávajú mimoriadne dobré vzťahy medzi spolužiakmi, na druhej strane sa trieda častejšie stáva aj miestom zlých vzťahov, násilia a šikanovania. Stredoškoláci viac uprednostňovali priateľské kontakty s rovesníkmi mimo školy, ktoré boli založené skôr na realizácii spoločných záujmov.
- Od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí si vybudovali so spolužiakmi veľmi dobré vzťahy a zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí uprednostňovali kamarátov z mimoškolského prostredia. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí nemali vytvorené s rovesníkmi v triede dobré vzťahy. Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorým spolužiaci ubližovali a mierne sa zvýšil počet respondentov, ktorým boli rovesníci v triedach ľahostajní. Prezentované výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že vzťahy medzi žiakmi sa od roku 2010 mierne zhoršili. Aj tieto výsledky poukazujú na skutočnosť, že násilie, ktoré neustále narastá a to aj v školskom prostredí, je aktuálny problém súčasnej doby.
- Asi 60,3 % opýtaných si už vybudovalo priateľské kontakty s osobami odlišujúcimi sa od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku a 3,5 % žiakov základných a stredných škôl malo určité výhrady voči osobám inej rasy a etnicity. Zrejme títo respondenti mali voči rovesníkovi, ktorí sa od majoritnej väčšiny líšia farbou pleti určité predsudky, ktoré by mali prekonať.
- Kamarátov, ktorí sa od ostatných odlišovali farbou pleti mali častejšie najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, respondenti pochádzajúci z Nitrianskeho kraja, žiaci žijúci v úplných rodinách a v rodinách, kde si členovia navzájom rozumejú. Nezaujem o priateľstvo s rovesníkmi, ktorí mali inú farbu pleti deklarovali najmä chlapci, najmladší respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v najväčších mestách, mladí obyvatelia Košického kraja, respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali pozitívne rodinné vzťahy.
- Za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí mali priateľov inej rasy alebo etnickej skupiny. Zistené údaje zároveň potvrdili, že od roku 2010 klesol počet respondentov, ktorí sa k osobám odlišujúcim od majoritnej populácie stavajú odmietavo, pričom najhoršia situácia bola zistená v roku 2016.
- Domnievame sa, že najúčinnnejšou oblasťou pri minimalizovaní výskytu rizikového správania, medzi ktoré patrí aj extrémizmus, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom prostredí. Je potrebné v danej oblasti zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti jednotlivcov, na upevnenie pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať ich komunikačné zručnosti, ochotu naučiť sa budovať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať odolnosť mladej generácie voči extrémizmu a jeho prejavom.

- Názor, že kamaráti patria k extrémistom, prezentovali výrazne častejšie chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti, ktorí mali rodičov so základným vzdelaním, opýtaní žijúci v najväčších mestách, žiaci pochádzajúci z Bratislavského a z Trenčianskeho kraja, respondenti z doplnených rodín, opýtaní, ktorí nemali doma dobré medziľudské vzťahy a nerozumeli si ani so spolužiakmi. Kamarátov extrémistov nemali skôr dievčatá, opýtaní vo veku 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, respondenti, ktorí mali otca a matku s úplným stredoškolským vzdelaním, gymnazisti, opýtaní žijúci v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, žiaci pochádzajúci z úplných rodín, respondenti, ktorí mali doma vybudované dobré vzťahy a rozumeli si aj so svojimi spolužiakmi.
- Od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali priateľov s týmito nebezpečnými názormi. Z prezentovaných dát vyplýva, že najlepšia situácia bola zistená v tomto roku, čo je hodnotené pozitívne.

Prejavy extrémizmu v školskom prostredí

- Respondenti sa v škole stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, s nosením nebezpečných vecí a symbolov propagujúcich extrémizmus. Nižší počet opýtaných zažil agresívne správanie svojich rovesníkov a videl ich nosiť oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Respondenti v najnižšej miere potvrdili, že spolužiaci propagovali rôzne extrémistické aktivity a tlačoviny, ktoré tieto skupiny vydávali, prípadne sa osobne zúčastnili na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali.
- Obidve skupiny opýtaných najčastejšie uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách. Dievčatá zažili u rovesníkov najmä prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Chlapci sa vo vyššej miere stretli s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, videli u spolužiakov oblečenie a symboly propagujúce rasizmus, rôzne nebezpečné veci, zažili propagovanie extrémistických tlačovín a aktivít, prípadne sa na nich aj zúčastnili. Z uvedených zistení je zrejmé, že chlapci v triednych kolektívoch častejšie zažívali prejavy extrémizmu než dievčatá.
- Všetky prejavy extrémizmu boli omnoho častejšie zaznamenané u stredoškolákov, pričom žiaci základných škôl sa s nimi stretli v nižšej miere. Zo zistených dát je zrejmé, že v stredných školách je nutné venovať viac pozornosti najmä preventívnym opatreniam, ale je potrebné venovať čas aj rozhovorom so žiakmi, napríklad na triednických hodinách alebo vo výučbe iných predmetov, aby pedagógovia poznali názory a postoje žiakov a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi korigovať.
- Od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali rôzne prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb, stretli sa s propagovaním extrémistických tlačovín a aktivít. Klesol počet žiakov, ktorí v triednom kolektíve videli u spolužiakov rôzne nebezpečné

veci, symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí u rovesníkov videli oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, okrem oblečenia propagujúceho extrémizmus, čo je považované za pozitívne zistenie.

- Časté prejavy extrémizmu v škole zažili vo vyššej miere chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, žiaci s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Trenčianskom a v Košickom kraji, respondenti ktorí nemali doma vytvorené dobré vzájomné vzťahy a opýtaní, ktorí sa kamarátili s extrémistami. Názor, že v ich škole sa žiadne prejavy extrémizmu nevyskytovali, prezentovali najmä dievčatá, opýtaní vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, žiaci pochádzajúci z najmenších obcí, mladí obyvatelia Žilinského kraja a respondenti, ktorí nemali kamarátov extrémistov.
- Stredoškooláci sa vo vyššom počte stretli s častými, aj s občasnými prejavmi extrémizmu. Názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy nevyskytovali, prezentovala viac než tretina žiakov základných škôl a iba pätina stredoškoolákov. Zo zistených údajov vyplynulo, že prejavy extrémizmu v školskom prostredí zažili vo výrazne vyššej miere stredoškooláci. Aj tieto zistenia poukazujú na nutnosť realizovania preventívnych opatrení v stredných školách, pretože v tomto typ škôl dochádza výrazne častejšie k prejavom extrémizmu než v základných školách.
- Oproti zisteniam z roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí videli v škole časté aj občasné prejavy extrémizmu. Vo veľkej miere klesol počet respondentov, ktorí ich nezažili vôbec. V tomto roku bol zistený najvyšší počet respondentov, ktorí sa v školskom prostredí stretli s prejavmi extrémizmu a zároveň najnižší počet žiakov takého nevhodné zážitky nemal. Túto negatívnu situáciu by mohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo aj k ich väčšej ochrane.
- Až 26,0 % respondentov nezaregistrovalo vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu a 15,6 % opýtaných daná problematika nezaujímal. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo až 40,2 % žiakov základných a stredných škôl a 15,8 % respondentov sa s nimi stotožnilo len niekedy. Pozitívne stanovisko prezentovalo iba 2,4 % opýtaných. Príčinou tejto negatívnej skutočnosti môže byť súčasná nie veľmi dobrá ekonomická situácia v spoločnosti, zlé skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami inej rasy alebo etnika, ako aj nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.
- S prejavmi extrémizmu súhlasili skôr chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci vo veľkomestách, mladí obyvatelia Košického kraja, opýtaní z doplnených rodín, z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a žiaci, ktorí sa s extrémistami kamarátili. Nesúhlasné stanovisko vyjadrili skôr dievčatá, opýtaní vo veku 16 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti pochádzajúci

z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci žijúci v Nitrianskom kraji, respondenti z úplných rodín, z rodín, kde si členovia navzájom rozumeli a opýtaní, ktorí neudržiavali priateľské kontakty s členmi extrémistických skupín.

- Od roku 2016 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí vo svojom okolí nezaznamenali žiadne extrémistické prejavy a zvýšil sa aj počet respondentov, ktorí o ne nejavili záujem. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že situácia sa od roku 2016 výrazne zlepšila, pretože bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili či už občas, alebo vždy. Okrem toho sa zvýšil počet opýtaných, ktorí extrémistické prejavy odmietali.
- Viac než polovica opýtaných sa s prejavmi extrémizmu stretla na internete a na sociálnych sieťach, pričom viac než tretina respondentov ich zažila v škole alebo na ulici. V televíznom vysielaní ich videlo 18,3 % opýtaných a 15,1 % oslovených žiakov ich zažilo v rovesníckej skupine. Len 2,6 % respondentov získalo tieto negatívne skúsenosti v domácom prostredí. S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretlo 17,9 % respondentov a až 8,9 % opýtaných si na tieto situácie nedokázalo spomenúť.
- S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretla necelá pätina chlapcov aj dievčat, pričom dievčatá si častejšie na tieto situácie nevedeli spomenúť. Obidve skupiny respondentov, avšak vo vyššej miere dievčatá, zažili prejavy extrémizmu na internete a na sociálnych sieťach. Chlapci sa s nimi vo vyššom počte stretli v škole, rovesníckej skupine a na ulici. Približne rovnaký počet opýtaných získal tieto negatívne skúsenosti doma, prípadne ich videl v televízii. Zistené údaje ukázali, že s prejavmi extrémizmu mali viac skúseností chlapci než dievčatá.
- Od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí nemali skúsenosti s prejavmi extrémizmu, pričom výraznejšie sa zvýšil počet respondentov, ktorí si tieto situácie nepamätali. Vo veľkej miere sa zvýšil počet žiakov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli na internete a na sociálnych sieťach a zvýšil sa aj počet respondentov, ktorí ich videli v škole a na ulici. Znížil sa počet opýtaných, ktorí zažili extrémistické prejavy doma alebo ich videli prostredníctvom televízneho vysielania. Približne na rovnakej úrovni zostal počet oslovených žiakov, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli v rovesníckej skupine. Z uvedeného je zrejmé, že extrémisti sa so svojimi názormi v súčasnej dobe presunuli najmä do virtuálneho sveta, kde sú autori nenávistných komentárov, urážajúcich videí a správ anonymní a nie je také jednoduché ich odhaliť a potrestať.

Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

- Všetky témy venované problematike extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a tolerancii oslovili 43,2 % respondentov. Len jednu tému z celého spektra preferovalo 6,5 % žiakov základných a stredných škôl a ukázalo sa, že táto problematika nezaujímal asi polovicu opýtaných.
- Záujem o všetky témy patriace do multikultúrnej výchovy prejavili najmä dievčatá, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia

Nitrianskeho kraja, respondenti z neúplných rodín a z rodín, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy. O túto problematiku sa nezaujímal chlapci, najmladší respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní pochádzajúci z veľkomiest, respondenti žijúci v Trenčianskom a v Žilinskom kraji, žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde si členovia navzájom nerozumeli.

- Stredoškolákov výrazne častejšie oslovili všetky témy, ktoré patria do prosociálnej výchovy, zatiaľ žiaci základných škôl preferovali iba niektorú z uvedených oblastí. Nezaujem o problematiku extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu deklarovala viac než polovica žiakov základných škôl a 46,1 % stredoškolákov. Z uvedeného je zrejmé, že stredoškoláci sa omnoho častejšie zaujímali o danú problematiku, pričom väčšinu žiakov základných škôl táto závažná téma vôbec neoslovila.
- Od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorých zaujali všetky témy a znížil sa počet žiakov, ktorí preferovali jednu, špecifickú oblasť. Zároveň klesol aj počet respondentov, ktorých problematika extrémizmu, národnostných menšín, rasizmu a antisemitizmu vôbec nezaujala. Uvedené zistenia ukázali, že v súčasnosti sa žiaci základných a stredných škôl vo vyššom počte zaujímali o témy multikultúrnej výchovy, pričom ich oslovil najmä celý súbor týchto tém.
- Viac než tretina opýtaných bola s mierou svojej informovanosti o prejavoch extrémizmu na Slovensku spokojná, ale určitý deficit týchto poznatkov pociťovalo 37,3 % respondentov. Asi tretina oslovených žiakov prezentovala názor, že daná problematika ich nezaujala, a preto sa ani nesnažili tieto poznatky získať. Je potrebné si uvedomiť, že ide o subjektívny názor detí a mladých ľudí o miere informovanosti o prejavoch extrémizmu. Je dôležité, aby mali žiaci základných a stredných škôl dostatok informácií o činnosti týchto skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli o tom, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.
- O extrémizme boli dostatočne informovaní najmä chlapci, respondenti vo veku 13 a 15 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji a žiaci z doplnených rodín. Nedostatok poznatkov pociťovali skôr dievčatá, žiaci vo veku 17 a 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, respondenti pochádzajúci z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Košického kraja a opýtaní z neúplných rodín.
- Od roku 2016 mierne klesol počet opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zároveň sa minimálne znížil aj počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti určité nedostatky a zvýšil sa počet žiakov, ktorých táto problematika neoslovila. Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa situácia zmenila len vo veľmi malej miere, pričom sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímali.
- Viac než polovica opýtaných získala informácie o extrémizme z internetu a zo sociálnych sietí, 44,0 % respondentom ich sprostredkovala televízia a rozhlas a asi tretine žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učitelia. Omnoho menej respondentov sa poradilo s rodičmi (15,4 %) a kamarátmi (15,3 %), prípadne si informácie o extrémistoch prečítali v novinách a v časopisoch (13,5 %).

Najnižší počet opýtaných získal tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií (3,2 %), alebo z iných zdrojov (0,2 %). Viac než štvrtinu oslovených žiakov problematika extrémizmu nezaujímala a potrebné informácie sa ani nesnažili získať. Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl čerpali potrebné poznatky najmä z internetu, sociálnych sietí a z televízie.

- Chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rovesníkov a rôzne alternatívne médiá, dievčatá viac dôverovali správam z internetu, televízie a z rozhlasu a informáciám, ktoré im sprostredkovali rodičia a učitelia.
- Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie, rozhlasu, z internetu, z novín a z časopisov. Okrem toho sa výrazne zvýšil aj počet žiakov, ktorí získali tieto poznatky od učiteľov, rodičov a kamarátov. V sledovanom období sa nezmenil počet respondentov, ktorí na zvýšenie svojej informovanosti využili alternatívne médiá, alebo iné zdroje. Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa záujem žiakov základných a stredných škôl o extrémizmus výrazne znížil. Na druhej strane sa zvýšil počet opýtaných, ktorí tieto poznatky získali nielen z rôznych médií, ale rozprávali sa o extrémizme aj so svojimi rodičmi, učiteľmi a kamarátmi. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016 až 2018 bola prioritným zdrojom poznatkov o extrémizme televízia a rozhlas, pričom v tomto roku čerpali opýtaní informácie predovšetkým z internetu.
- Internetové stránky, ktoré sa venujú problematike extrémizmu, nepoznala viac než polovica respondentov a 16,7 % opýtaných o nich vedeli, ale nesledovali ich. Častú sledovanosť internetových stránok zameraných na propagáciu extrémizmu priznalo 4,5 % žiakov, pričom až štvrtina respondentov si ich pozrela občas.
- Tieto portály **často** sledovali najmä chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Trnavského kraja, opýtaní z doplnených rodín a z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami. **Občasnú návštevnosť** extrémistických stránok uvádzali chlapci, opýtaní vo veku 17 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v Nitrianskom kraji, žiaci, ktorí mali nevlastného otca alebo matku a opýtaní, ktorí mali kamarátov extrémistov. O extrémistické internetové portály **nemali záujem** dievčatá, respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní s trvalým bydliskom v najmenších obciach, mladí obyvatelia Trnavského kraja, respondenti pochádzajúci z neúplných rodín, z rodín, kde boli vybudované dobré vzťahy a žiaci, ktorí neudržiavali kontakty s členmi extrémistických skupín.
- Žiaci stredných škôl navštevovali extrémistické internetové portály občas, pričom počet častých návštevníkov týchto stránok bol v oboch typoch škôl takmer rovnaký. Je dôležité, aby si tieto deti vedeli vytvoriť správny názor na skupiny extrémistov a boli usmernené niekým, kto im podá jasné a objektívne informácie o činnosti extrémistov. Tejto závažnej problematike by mali venovať veľkú

pozornosť nielen učitelia, ale i rodičia žiakov, aby zabránili nekritickému preberaniu nesprávnych názorov, ktoré si ich deti prečítajú na internete a na sociálnych sieťach.

- Od roku 2016 sa znížil počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok a klesol aj počet žiakov, ktorí na ne nechodili vôbec. Vo veľkej miere sa zvýšil počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Príčinou môže byť skutočnosť, že v roku 2020 boli počas jarných aj jesenných mesiacov zatvorené školy, žiaci základných a stredných škôl sa nestretávali, učili sa dištančnou formou a nemohli navštevovať ani rôzne záujmové krúžky. Mali viac voľného času, ktorý trávil v domácom prostredí a najčastejšie surfovaním po internete.
- Až 69,4 % opýtaných nemalo skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov a ani sa nezúčastnili ich aktivít. Necelá tretina respondentov sa s ich názormi stretla na extrémistických internetových stránkach. Respondenti v nižšej miere čítali materiály, ktoré vydávali (5,5 %) a počúvali ich hudbu (4,6 %). Len veľmi malý počet opýtaných bol na ich hudobnom koncerte (1,2 %), zúčastnil sa na demonštrácii (0,8 %), zapojil sa do ich pochodu (1,0 %) alebo sa zúčastnil na ich stretnutí (0,6 %). Prezentované zistenia ukázali, že výrazná väčšina žiakov nemala žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi. Opýtaní sa dostali do kontaktu s týmito osobami cez extrémistické portály, publikované materiály, hudbu a len veľmi málo žiakov sa zapojilo do aktivít, ktoré členovia extrémistických skupín organizovali.
- Žiadne skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo účasťou na ich aktivitách nemalo až 72,4 % dievčat a 66,4 % chlapcov. Chlapci sa vo výrazne vyššej miere zaujímali o materiály, ktoré extrémisti vydali a taktiež častejšie než dievčatá navštevovali rôzne extrémistické podujatia.
- Stredoškooláci častejšie čítali na internete a na sociálnych sieťach extrémistické názory, prípadne ich zaujali pochody a koncerty. Žiaci základných škôl mali výrazne menej skúseností s týmito aktivitami, avšak častejšie počúvali ich hudbu.
- Od roku 2016 sa len mierne zvýšil počet žiakov, ktorí nemali žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi alebo aktivitami. Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí navštívili extrémistické internetové stránky a prečítali si tam ich komentáre a názory. Zlepšiť danú situáciu by mohla aj rýchla cenzúra neprijateľných príspevkov administrátormi internetových stránok, snaha pedagógov naučiť žiakov kriticky myslieť, vedieť si vytvoriť a obhájiť vlastný názor a neprijímať bezvýhradne všetko, čo si na internete prečítajú. Zo strany rodičov je dôležité, aby vedeli, čo ich deti na internete robia, ktoré stránky navštevujú a s kým nadväzujú kontakty.

Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

- Za najčastejšiu príčinu nárastu príťažlivosti extrémistických hnutí označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete (39,3 %). Viac než tretina opýtaných zastávala názor, že túto negatívnu skutočnosť spôsobil nevhodný spôsob výchovy detí, zlé rodinné vzťahy a negatívne osobné zážitky. Respondenti v nižšom počte pripisovali

význam aj strate ideálov (23,4 %), nedostatočným vedomostiam z histórie (22,7 %), akceptovaniu násilia v médiách (21,3 %), nedôvere voči politickým stranám (20,0 %), strachu mladých ľudí z vylúčenia (18,9 %), negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska (15,3 %), zanedbávaní problémov chudoby (11,8 %) a preťažnosti učiteľov (9,1 %). Na túto otázku nevedela odpovedať až necelá štvrtina respondentov. Zo zistených údajov vyplynulo, že oslovení žiaci označili za príčiny súčasného nárastu prejavov extrémizmu najmä politickú situáciu vo svete, nevhodný spôsob výchovy detí a zlé rodinné vzťahy.

- Dievčatá mali vyššiu tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v rodinných a v osobných problémoch jedinca, zatiaľ čo chlapci sa prikláňali k názoru, že toto expandovanie ovplyvnila súčasná nie veľmi dobrá ekonomická situácia na Slovensku.
- Žiaci základných škôl prejavili o predložené príčiny omnoho menší záujem a vo výrazne vyššom počte nemali na tieto dôvody vytvorený vlastný názor.
- Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí považovali za dôležitý motív nárastu prejavov extrémizmu nevhodný spôsob výchovy detí a zlé vzťahy v rodine. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam súčasnej politickej situácii, dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov detí a mládeže, akceptovaniu násilia v médiách, strachu zo sociálneho vylúčenia, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere občanov voči politickým stranám, zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva a nedostatku času učiteľov venovať sa žiakom. Opýtaní v rovnakej miere pripisovali význam nedostatočným vedomostiam mladých ľudí z histórie. Zistené údaje ukázali, že od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať a znížil sa počet opýtaných, ktorí uvádzali inú možnosť. Porovnanie zistení ukázalo, že v sledovanom období považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám a dlhodobému zanedbávaniu problémov chudoby. V roku 2020 považovali za dôležitejšie zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí, ako aj strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia. Je zrejmé, že kým v roku 2016 prevládali u opýtaných dôvody, ktoré sa týkali celospoločenskej situácie na Slovensku, v tomto roku mali výraznú prevahu motívy zamerané na rodinu a akceptovanie mladých ľudí v rovesníckych skupinách.
- Respondenti považovali za najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania (38,0 %) a túžbu získať si rešpekt okolia (35,3 %). Nižší počet žiakov označil aj predsudky voči určitým skupinám osôb (27,5 %), snahu vybiť si zlosť a agresivitu (27,3 %), potrebu byť členom rovesníckej skupiny (25,5 %), snahu oplatiť zlú skúsenosť (24,0 %), túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov (21,5 %) a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom (19,5 %). Je zarážajúce, že na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina (31,4 %) žiakov základných a stredných škôl.

- Dievčatá mali vo vyššej miere vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než chlapci, ktorí častejšie pripisovali význam iba snahe oplatiť zľú skúsenosť.
- Žiaci stredných škôl mali viac poznatkov o príčinách sympatizovania detí a mládeže s extrémistami než respondenti zo základných škôl, ktorí výrazne častejšie nedokázali vyjadriť svoj názor.
- Od roku 2016 sa nezmenil iba počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. Znížil sa počet žiakov, ktorí pripisovali význam potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zľú skúsenosť, túžbe vybiť si zlosť, neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom a predsudkom voči niektorým skupinám osôb. Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí pripisovali význam potrebe vzbudiť pozornosť dospelých. Zároveň sa výrazne zvýšil počet žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie zistení ukázalo, že v rokoch 2016 a 2017 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v rokoch 2018, 2019 a 2020 preferovali najmä nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. V roku 2016 pripisovali respondenti väčší význam neschopnosti mladých ľudí riešiť svoje problémy iným spôsobom a snahe vybiť si zlosť, zatiaľ čo v tomto roku považovali za dôležité predsudky nadobudnuté v rodine a potrebu byť členom rovesníckej skupiny.

Názory a postoje žiakov k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

- Až 94,5 % žiakov základných a stredných škôl odmietlo myšlienku nadradenosti bielej rasy a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnako civilizovaní ako ostatní. Len 4,4 % opýtaných s touto rasistickou teóriou súhlasilo a asi percento respondentov nevedelo vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor, avšak je potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť malý počet opýtaných, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.
- S myšlienkou **nadradenosti bielej rasy súhlasili** najmä chlapci, opýtaní vo veku 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci pochádzajúci z Prešovského kraja, respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziludské vzťahy. **Rasovú neznášanlivosť odmietli** skôr dievčatá, opýtaní vo veku 16 rokov, žiaci 1. a 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v obciach s počtom nižším ako 10 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Žilinského kraja, opýtaní z úplných rodín a z rodín, kde boli vybudované dobré medziludské vzťahy.
- Od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a veľmi sa zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku odpovedali záporne. Vo veľkej miere sa znížil aj počet žiakov, ktorí nemali na tento problém vytvorený vlastný názor. Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnosti omnoho lepšia než v roku 2010. Zrejme

prezentovanie tohto pálčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov v škole a v rodine prispelo k výraznému zníženiu počtu žiakov, ktorí mali osvojený nesprávny názor. Bolo by však potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktoré ešte niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú. Bolo by potrebné eliminovať ich systematickým vysvetľovaním najmä zo strany rodičov a pedagógov. Veľkú úlohu majú aj médiá, preto je potrebné, napr. v televíznom vysielaní uvádzať programy, ktoré poukazujú na nebezpečenstvo fašizmu a rasistickej ideológie.

- Respondenti si vytvorili najpozitívnejší postoj k Čechom, Maďarom a k Aziatom. V nižšej miere prezentovali kladné postoje k Slovákom, Rómom, Židom, Arabom a k moslimom.
- Oslovení žiaci základných a stredných škôl prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom. Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k Slovákom, Maďarom, Aziatom, Židom, Rómom, Arabom a k moslimom.
- Až necelá pätina opýtaných priznala **negatívne vzťahy** k Rómom a približne každý desiaty žiak odmietol moslimov. Respondenti v nižšom počte pociťovali nepriateľstvo aj voči Arabom, Maďarom, Židom, Aziatom, Čechom a k Slovákom.
- Respondenti si nevytvorili **žiadny vzťah** najmä k Arabom, moslimom, Židom a k Aziatom. Až necelá polovica opýtaných deklarovala indiferentný vzťah k Rómom. Omnoho nižší počet respondentov sa vôbec nezaujímal o Maďarov, Čechov a o Slovákov.
- Na otázku či sa respondenti **cítia byť členmi jednotlivých národnostných menšín** a náboženských spoločenstiev boli kladné odpovede zistené len u Slovákov, Maďarov, Rómov a u Čechov.
- Väčšina respondentov si vytvorila priateľské postoje k Čechom, Maďarom a k Slovákom, zatiaľ čo u Aziatov, Židov, moslimov a Arabov prevládal počet opýtaných, ktorí vo vzťahu k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy. Oslovení žiaci vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči Rómom, moslimom a Arabom. Príčinou týchto zistení môže byť problematické spolužitie Slovákov s rómskym etnikom a skutočnosť, že Arabi a moslimovia v súčasnosti predstavujú určitú hrozbu pre celý svet. Opýtaní najpozitívnejšie prijali Čechov a najhoršie vnímali moslimov a Arabov.
- Od roku 2010 sa **zlepšili vzťahy** respondentov k Rómom, Aziatom, Židom a k Čechom, najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov. Klesol počet oslovených žiakov, ktorí uvádzali priateľské postoje k Arabom. Na druhej strane sa znížil počet opýtaných, ktorí pociťovali nepriateľstvo voči všetkým spomenutým národnostiam a náboženstvám.
- V skupine žiakov, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo zistené zvýšenie počtu opýtaných vo vzťahu k Rómom a k Arabom. Znížil sa počet oslovených žiakov, ktorým boli ľahostajní Aziati, Židia, Česi a Maďari.

- Respondentom vo všetkých troch vytvorených skupinách (člen rodiny, priateľ, sused) by najmenej prekážali Česi a Maďari, ale najviac narkomani, nacionalisti a členovia náboženskej sekty. Zaujímavé je zistenie, že respondenti vo všetkých troch možnostiach zaradili v rebríčku na rovnaké miesto antiglobalistov (17), anarchistov (16), skinhedov (15), futbalových chuligánov (14) a migrantov (13). Do rodiny by skôr prijali punkera, ekologického, politického aktivistu alebo moslima. Ako priateľa by viac akceptovali hip-hopera, Róma alebo Aziata, pričom ako sused by im menej prekážal Žid, ktorého by v omnoho nižšej miere prijali za kamaráta. Z uvedeného je zrejmé, že i keď sa v posledných rokoch doba zmenila a na Slovensko sa prisťahovali vyznávači rôznych náboženstiev a príslušníci iných etnických skupín, mnohí žiaci k nim ešte stále pristupujú s určitými predsudkami. Zmeniť ich zmýšľanie, bojovať proti diskriminácii určitých skupín a prejavom extrémizmu je dôležitá úloha, ktorú musia rodičia a učitelia splniť spoločne. Zvlášť ohrození sú v tejto oblasti mladí ľudia, ktorí patria medzi sympatizantov, stúpcov a členov skupín a považujú násilie za účinný prostriedok pri riešení rôznych problémov. Extrémizmus je vo všetkých formách závažný sociálno-patologický jav a úlohou všetkých členov spoločnosti je ochrániť pred ním deti a mladých ľudí.
- Od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí by za člena rodiny aj za priateľa prijali Róma a Žida. Avšak klesol počet opýtaných, ktorí by chceli mať Žida za suseda a nezmenil sa počet žiakov, ktorí by ako spolubývajúceho v jednom dome akceptovali Róma. U Aziatov a punkerov sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí by ich akceptovali ako príbuzných, avšak tieto osoby boli odmietnuté ako kamaráti a ako susedia. Nacionalistov, Arabov a problémových fanúšikov športových klubov by neprijali respondenti nielen do rodiny, ale i do rovesníckej skupiny a do susedstva. U skinhedov, anarchistov, členov náboženských siekt, černocho a narkomanov sa od roku 2010 nezmenil počet žiakov, ktorí by ich akceptovali ako členov rodiny, avšak znížil sa počet opýtaných, ktorí by ich prijali za priateľov a susedov. Nezmenil sa ani počet opýtaných, ktorým by ako člen rodiny a kamarát neprekážal antiglobalista, ale znížil sa počet respondentov, ktorí by ich akceptovali ako svojich susedov. Tieto zistenia sú veľmi zaujímavé, pretože dokumentujú vzťah respondentov k rôznym etnickým, národnostným a náboženským skupinám, pričom by bolo zaujímavé zistiť, čo je ich hlbšou príčinou.
- Na otázku, ako by bolo potrebné pristupovať k utečencom, uviedla približne tretina opýtaných nutnosť pomôcť im, ak sú ochotní prispôbiť sa našim zvyklostiam a dať im šancu žiť podľa svojich predstáv, pokiaľ tým nikoho neohrozujú. Názor, že potrebujú len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod inej krajiny, prezentovalo 15,7 % respondentov. Najmenej, len 6,2 % oslovených žiakov bolo radikálne proti tomu, aby boli tieto osoby vpustené na naše územie. Na túto otázku nevedela odpovedať asi pätina opýtaných.
- Dievčatá sa k migrantom správali benevolentnejšie, mali viac pochopenia pre ich situáciu a vo vyššej miere sa im snažili pomôcť. Chlapci boli pri tejto pomoci striktnejší, pretože prezentovali názor, že utečenci majú dostať len nevyhnutnú pomoc a potom ísť do inej krajiny a taktiež boli vo vyššej miere proti ich vstupu na naše územie.

- Na zbierku pre migrantov by finančne prispelo 41,6 % oslovených žiakov, zatiaľ čo túto formu pomoci zamietlo 32,3 % žiakov. Svoj názor nevedela vyjadriť až necelá tretina opýtaných.
- Finančnú zbierku pre utečencov by častejšie podporili dievčatá, opýtaní vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní, ktorí mali rodičov s vysokoškolským vzdelaním, žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, respondenti vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. Migrantov odmietli peňažne podporiť chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, respondenti, ktorí mali otcov a matky s úplným stredoškolským vzdelaním, opýtaní žijúci vo veľkomestách, žiaci pochádzajúci z Banskobystrického kraja, respondenti z doplnených rodín a z rodín, kde si príbuzní navzájom nerozumeli.
- Stredoškóľaci boli vo vzťahu k utečencom štedrejší než žiaci základných škôl, ktorí častejšie nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.
- Vo výskume bola venovaná pozornosť niektorým mládežníckym subkultúram so snahou zistiť nielen mieru informovanosti, ale aj priamu účasť žiakov základných a stredných škôl v nich. Na základe zistených údajov možno konštatovať, že respondenti v súčasnosti najviac vnímali migrantov, narkomanov, problémových fanúšikov športových klubov, hip-hoperov, členov náboženských siekt a ekologických aktivistov. V nižšej miere venovali pozornosť aj príslušníkom hnutia punk, nacionalistom, skinhedom a politickým aktivistom. Najmenej poznali anarchistov a antiglobalistov.
- **V roku 2020 sa v spoločnosti viac hovorilo** o všetkých subkultúrach mládeže, a preto sa zvýšil počet opýtaných, ktorí mali o nich informácie len z počutia. Vo všetkých prípadoch (okrem ekologických aktivistov, kde bol zaznamenaný nárast), sa znížil počet opýtaných, ktorí príslušníkov týchto marginálnych skupín **poznali zo svojho blízkeho prostredia**. Klesol počet opýtaných, ktorí sa **hlásili k členstvu** u punkerov, skinhedov, anarchistov, členov náboženských siekt, narkomanov, nacionalistov a problémových fanúšikov športových klubov. Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí patrili k ekologickým aktivistom. Rovnaká situácia ako v roku 2010 bola zaznamenaná len u antiglobalistov. Od roku 2010 sa zvýšil vo všetkých skupinách počet opýtaných, ktorí o nich **nemali žiadne informácie**. Je zrejmé, že tieto zoskupenia sú u súčasnej mládeže menej populárne než pred 10 rokmi.
- V porovnaní s predchádzajúcimi výskumnými zisteniami je zrejmé, že žiaci základných a stredných škôl sa o väčšinu marginálnych skupín mládeže prestali zaujímať. Majú o nich viac poznatkov, ktoré si vypočuli, menej ich stretávajú vo svojom okolí a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí sa hlásili k členstvu v týchto subkultúrach mládeže. Na druhej strane sa zvýšil počet oslovených žiakov, ktorým chýbali poznatky o týchto skupinách. Za pozitívne považujeme pokles úspešnosti u nacionalistov, skinhedov a u drogovu závislých. Záujem sa zvýšil iba o ekologických aktivistov a je zrejmé, že záujem detí a mládeže o ochranu prírody môže byť pre Slovensko prospešný.

- Oslovení žiaci v súčasnosti najpozitívnejšie prijali ekologických aktivistov, hip-hoperov, punkerov, politických aktivistov, anarchistov, antiglobalistov a migrantov. V nižšej miere prezentovali kladné postoje aj k problémovým fanúšikom športových klubov a k skinhedom. Najmenej si obľúbili členov náboženských siekt, nacionalistov a narkomanov.
- Členovia všetkých spomenutých subkultúr mládeže vzbudzovali u žiakov základných a stredných škôl predovšetkým ľahostajnosť. Anarchistov, antiglobalistov a nacionalistov respondenti viac nenávideli, než sa ich báli alebo s nimi sympatizovali. Skinhedi, členovia náboženských siekt, narkomani a migranti vzbudzovali skôr strach ako nenávisť. U punkerov, hip-hoperov, problémových fanúšikov športových klubov, ekologických a politických aktivistov prevládali sympatie než obavy alebo nenávisť.
- Respondenti **najnegatívnejšie vnímali** narkomanov, členov náboženských siekt a nacionalistov, pretože voči nim pociťovali pomerne málo sympatií a ľahostajnosti, ale veľa strachu a nenávisť. **Najpozitívnejšie boli ohodnotení** punkeri, hip-hoperi a ekologickí aktivisti, ktorí mali najviac sympatizantov a len v malej miere vzbudzovali u opýtaných strach alebo nenávisť.
- Od roku 2010 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí patrili k **sympatizantom** členov náboženských siekt a ekologických aktivistov. Znížil sa počet opýtaných, ktorým boli sympatickí punkeri, skinhedi, anarchisti, nacionalisti a problémoví fanúšikovia športových klubov. Nezmenil sa iba počet oslovených žiakov, ktorí pozitívne vnímali migrantov.
- V globále môžeme konštatovať výraznú apatiu opýtaných voči členom marginálnych skupín mládeže, pretože sa výraznejšie zvýšil počet respondentov, ktorí deklarovali **nezáujem** o punkerov, skinhedov, anarchistov, antiglobalistov, členov náboženských siekt, narkomanov, nacionalistov, problémových fanúšikov športových klubov a migrantov. Znížil sa iba počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí boli **ľahostajní** voči ekologickým aktivistom. Zvýšil počet opýtaných, ktorí sa **báli** členov náboženských hnutí, narkomanov a problémových fanúšikov športových klubov. Niektorí respondenti sa však prestali báť punkerov, skínov, anarchistov, antiglobalistov, nacionalistov, ekologických aktivistov a migrantov. Klesol počet respondentov, ktorí pociťovali **nenávisť** voči všetkým uvedeným marginálnym skupinám mladých ľudí. Porovnanie zistení ukázalo, že postupom času sa u mladých ľudí tento veľmi negatívny pocit zmenil na neutrálny. Členov marginálnych skupín a mládežníckych subkultúr prestali žiaci nielen nenávidieť, ale prestali sa o nich aj zaujímať.
- Pri hodnotení vnímania členov týchto skupín najlepšie obstáli **ekologickí aktivisti**. Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet ich sympatizantov a klesol počet opýtaných, ktorým boli ľahostajní, báli sa ich alebo ich nenávideli. Z uvedených zistení vyplynulo, že ochrana životného prostredia začala byť dôležitejšou témou, ktorá zaujala aj žiakov základných a stredných škôl a environmentálni aktivisti si získali ich podporu.

- Oslovení žiaci najčastejšie akceptovali pochody a stretnutia fanúšikov športových klubov, ale nesúhlasili s ničením majetku (32,4 %). Až 26,3 % respondentov považovalo divácke násilie za jav, ktorý je bežný aj v ostatných štátoch a necelá štvrtina opýtaných požadovala pre problémových fanúšikov prísnejšie tresty. Výrazne nižší počet respondentov prezentoval názor, že za vyčíňanie fanúšikov by mali byť zodpovedné a postihované športové oddiely (12,7 %). K členom takýchto klubov sa hlásilo iba 3,4 % oslovených žiakov, pričom ich aktivity považovali za skvelú zábavu. Na túto otázku nevedelo odpovedať asi 2,6 % opýtaných. Prezentované zistenia ukázali, že väčšina respondentov mala vytvorené správne názory na činnosť problémových fanúšikov športových klubov a len malý počet žiakov ich vyčíňanie na štadiónoch schvaľoval.
- Chlapci vo vyššom počte považovali konanie problémových fanúšikov športových klubov za bežný celosvetový jav a zároveň častejšie patrili k týmto skupinám mládeže. Dievčatá sa k tejto marginálnej skupine stavali kritickejšie a vo vyššej miere pochody a stretnutia problémových fanúšikov akceptovali, ale odmietli ich agresívne správanie. Taktiež sa častejšie domnievali, že poškodzovanie cudzieho majetku by malo byť prísnejšie trestané. Asi 13,3 % chlapcov a 12,2 % dievčat prezentovalo názor, že za divácke násilie by mali zodpovedať športové kluby. Na túto otázku nevedelo odpovedať 3,2 % chlapcov a 2,0 % dievčat.
- Problémových fanúšikov športových klubov viac obdivovali žiaci základných škôl než stredoškólači, ktorí mali na nich vo vyššom počte vytvorený správny názor.
- Od roku 2010 sa výraznejšie zvýšil počet opýtaných, ktorí považovali divácke násilie za bežný celosvetový jav a zároveň sa nezmenil počet respondentov, ktorí boli členmi týchto problémových športových klubov. Žiaci si v súčasnosti vytvorili benevolentnejší pohľad na správanie problémových fanúšikov športových klubov, častejšie ich akceptovali, ale nesúhlasili s ničením cudzieho majetku. Opýtaní v nižšej miere požadovali pre členov týchto subkultúr prísnejšie tresty a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí kládli zodpovednosť na športové kluby.

ODPORÚČANIA PRE PRAX

Výsledky prieskumu potvrdili, že extrémizmus patrí v školskom prostredí k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie jeho výskytu v základných a v stredných školách odporúčame:

- Poskytnúť žiakom v rámci výučby dostatok vedomostí z histórie a o historickom dedičstve Slovenska. Tieto poznatky môžu získať priamo na vyučovaní, ale i návštevou filmových a divadelných predstavení, múzeí a pod.
- V rámci multikultúrnej výchovy poskytnúť žiakom poznatky o demokracii, tolerancii, rešpektovaní iných kultúr a naučiť ich dodržiavať ľudské práva.
- Venovať viac pozornosti problematike holokaustu a antisemitizmu, pretože niektorí žiaci majú voči Židom vytvorené neodôvodnené predsudky.

- Zvyšovať právne vedomie žiakov, poskytnúť žiakom poznatky o trestnej činnosti extrémistov a zodpovednosti za svoje konanie. Zo strany pedagógov je nutné jednoznačne odmietnuť všetky prejavy extrémizmu.
- Pri využívaní nových moderných komunikačných technológií naučiť žiakov menej dôverovať neovereným zdrojom poznatkov, naučiť ich vyhľadávať informácie na spoľahlivých stránkach a vedieť si ich overiť.
- Všímať si správanie, oblečenie a vyjadrovanie žiakov s cieľom identifikovať prejavy extrémizmu a spoločne s rodičmi a odborníkmi ich prostredníctvom účinných výchovných opatrení eliminovať.
- Prejavy extrémizmu v školskom prostredí by mali byť vždy odhalené a ich autor potrestaný. Len tak sa zabráni ich ďalšiemu šíreniu.
- Nárast počtu respondentov, ktorí občas sledujú extrémistické internetové stránky poukazuje na nutnosť dôslednejšej kontroly zo strany rodičov a efektívnejšej prevencie realizovanej v školskom prostredí.
- Pri realizácii preventívnych opatrení zameraných na elimináciu prejavov extrémizmu spolupracovať s viacerými inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami.

LITERATÚRA

- BAKOŠOVÁ, Z. a kol.: *Teórie sociálnej pedagogiky. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. Bratislava : SPS SAV, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2
- BOČÁKOVÁ, O. – TOMÁŠIKOVÁ, A.: *Extrémizmus a jeho podoby*. In: Zborník prednášok bezpečnosť, extrémizmus a terorizmus. 2012. Bratislava : Požiarnotechnický a expertízny ústav MV SR, 2013. ISBN 978-80-89608-08-9
- DUDINSKÝ, I. – DUDINSKÁ, V. – POLAČKOVÁ, A.: *Extrémizmus a radikalizmus. Staré fenomény v nových kontextoch*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1765-0
- JUSKO, P.: *Kultúrne entity súčasných mladých ľudí*. In: Čistý deň, ročník II. č. 3/2004.
- KALAMÁROVÁ, K.: *Sociálne vzťahy detí v škole*. In: Zborník vedecko-výskumných prác katedry pedagogiky 2. Banská Bystrica : PF UMB, 2006. ISBN 80-8083-321-4
- MARKO, M.: *Extrémistická skupina a jej aktivity – objekty kriminálno-policačného poznávania*. In: Rapčan, J. – Marko, M.: Možnosti poznávania kriminálneho extrémizmu. Bratislava : Akadémia PZ, 2016. ISBN 978-80-8054-685-4
- MARKOVÁ, V.: *Divácke násilie ako súčasť extrémizmu*. In: Marko, M. – Rapčan, J.: Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Bratislava : Akadémia PZ, 2012. ISBN 978-80-8054-552-9
- MIKULČÍKOVÁ, A.: *Pravicový extrémizmus v Spolkovej republike Nemecko*. Banská Bystrica : UMB, 2010. ISBN 978-80-8083-941-3

MILO, D.: *Nenávistné prejavy na internete ako nástroj radikalizácie a ich prevencia*. In: Sociálna prevencia č. 1/2014. Bratislava : NOC, 2014. ISSN 1336-9679

MORAVCOVÁ, E. – PODANÁ, Z. – BURIÁNEK, J.: *Delikvence mládeže. Trendy a souvislosti*. Praha : Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3

PLAVNICKÁ, J. – ŠLOSÁR, D.: *Extrémistické postoje slovenskej spoločnosti voči cudzincom*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: *Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch*. Košice: UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8251-640-4

PROCHÁZKA, M.: *Sociálna pedagogika*. Praha : Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5

ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8

VAŠEČKA, M.: *Čačipen pal a roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Bratislava : IVO, 2002. ISBN 80-88935-41-5

VEGRICHTOVÁ, B.: *Extremismus a společnost*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-427-5

Internetové zdroje

www.diskriminacia.sk

www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky-rok_2019

www.zodpovedne.sk

Názov: Pohľad žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu, xenofóbie, rasizmu, diskriminácie a na subkultúry mládeže

Autorka: PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

Technická spolupráca: Mgr. Tomáš Runa

Vydalo: Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave

Rok vydania: 2021

Tlač: CVTI SR, Bratislava

ISBN 978-80-89965-97-7